

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2019 - 2023

MIASTO
ŚWIDWIN
WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI

na lata 2019 - 2023

SZCZECIN 2019

Waldemar Grzegorz W I T E K
Pracownia Dokumentacji Konserwatorskiej
70-376 Szczecin, ul. 5 Lipca 19/3
kom. 502-304-462
e-mail: witek.verbum@wp.pl
NIP 852-107-33-07 REGON 812057603

**MIASTO
ŚWIDWIN
WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE**

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
na lata 2019 - 2023**

Opracowanie:
*VERBUM Waldemar Grzegorz Witek
Maria Witek*

SZCZECIN 2019

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 4
1. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 6
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 7
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin	s.16
4. Charakterystyka krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin	s. 37
5. Ochrona krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin ustanowienia prawne	s. 56
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami w świetle działań Miasta Świdwin	s. 58
7. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin	s. 69
8. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Świdwin	s. 76
9. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	s. 85
10. Kryteria oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 86
11. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 87
Załączniki	s. 93

WSTĘP

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych. Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Gminy Miasta Świdwin poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Świdwina na lata 2019 – 2023¹ opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Miejską w Świdwinie, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie, Delegatura w Koszalinie oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

W przygotowaniu niniejszego opracowania - programu - korzystano z: „Poradnika metodycznego – gminny program opieki nad zabytkami”, opracowanego przez Zespół powołany przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 2008 roku².

Na wstępie opracowania przedstawiono informację dotyczącą aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i miasta. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, zwracając uwagę na założenia programowe dotyczące ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, służące procesom rozwojowym. Szczególnie istotnym dokumentem w tym zakresie jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2017-2020 dla Województwa Zachodniopomorskiego³.

W województwie zachodniopomorskim, na dn. 31.12.2018 roku, uchwalonych było 55 GPOnZ, co stanowi 49 % w skali całego województwa.

¹ Jest to druga edycja GPOnZ dla Miasta Świdwin

² Od 2010 r. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków nosi nazwę Narodowy Instytut Dziedzictwa.

³ Uchwała Nr XXII/361/17 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 25 kwietnia 2017 r.

Główne materiały wykorzystane w tworzeniu programu:

1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2017-2020 dla Województwa Zachodniopomorskiego, opr. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie 2017 r.
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, RBGZ WZ, 2010 r.
3. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020
4. Aktualizacja „Studium zasobów i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego. Dziedzictwo i krajobraz kulturowy. Projekt ochrony. oprac. BDZ, 2009 r.
5. Wytyczne i zasady zagospodarowania w obszarach kulturowo-krajobrazowych (wyodrębnionych w „Studium zasobów i stanu zachowania wartości kulturowych...”), oprac. BDZ 2010.
6. Program Opieki nad Zabytkami Miasta Świdwin na lata 2011-2015, oprac. VERBUM Szczecin 2011.
7. Zasób archiwalny WUOZ w Szczecinie Delegatura w Koszalinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie: dokumentacje konserwatorskie, karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, karty zabytków ruchomych, karty cmentarzy, dokumentacje parków
8. Opracowania studialne – strona www. UM Świdwin.
9. Bieżąca konsultacja z UM Świdwin.

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 84 - 87, Dz.U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm., t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 2067 z późn. zm.), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza wójt (**burmistrz**, prezydent miasta).
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- Wójt (**burmistrz**, prezydent miasta) obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

• **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami** zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- **włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;**
- **uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;**
- **zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;**
- **wyekspozowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;**
- **podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;**
- **wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;**
- **określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;**
- **podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.**

Reasumując - podstawowym celem sporządzenia i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (**art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP**).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest **ustawa z 23 lipca 2003 r. - o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zwana dalej „ustawą o zioz 2003”** (Dz.U. z 2018 r., poz. 2067 z późn. zm.)⁴ wraz z aktami wykonawczymi⁵, w której określono przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Podstawowym aktem wykonawczym jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2011, nr 113, poz. 661).

Przedmiotem ochrony i opieki jest **z a b y t e k**, którego definicja według **art. 3 „ustawy o zioz 2003” brzmi:**

- **zabytek** - *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;*
- **zabytek nieruchomy** – *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;*
- **zabytek ruchomy** – *rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;*
- **zabytek archeologiczny** - *zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;*
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - *przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;*
- **historyczny zespół budowlany** - *powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;*

⁴ Ilość aktów zmieniających ustawę: 22. Poprzednie akty jednolite ze zmianami: t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1446, z 2017 r., poz. 2187).

⁵ Ilość aktów wykonawczych do ustawy: 122.

- **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- **ołoczenie zabytku** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6, ust. 1 „ustawy o ożionz 2003”, który wskazuje że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - krajobrazami kulturowymi,
 - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - dziełami architektury i budownictwa,
 - dziełami budownictwa obronnego,
 - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 2018 r., poz. 574 i 1669),,
 - instrumentami muzycznymi,
 - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - cmentarzyskami,
 - kurhanami,
 - reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne - nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2 ustawy).

Formami ochrony zabytków są (art. 7 „ustawy o oozionz 2003”):

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie podejmowana są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii ustanawia Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury, w drodze rozporządzenia. Pomnikiem historii można uznać zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury – określa to art. 15 ustawy ust.1, ust.2 precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Zgodnie z ust. 4 istnieje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r.

Utworzenie **parku kulturowego** oraz sporządzanie **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018 r, poz. 1945, z późn. zm.) leży w kompetencjach samorządu gminy.

Ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej, co określa art. 4 „ustawy o oozionz 2003”. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 „ustawy o oziorniz 2003” polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Według art. 18 ust. 1. „ustawy o oziorniz 2003” ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw;
- planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej;
- analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy;
- decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Według art. 18 ust. 2. „ustawy o oziorniz 2003” w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków;
- zapewnia się ochronę zabytków przy realizacji inwestycji;

- ustala się rozwiązania mające na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu;
- ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Szczegółowe zasady ochrony poszczególnych zabytków nieruchomości i obszarów zapisywane są, zgodnie z art. 19 ust. 1 i 1a „ustawy oozionz 2003” w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (m.p.z.p.), a także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy.

Zgodnie z **art. 21 „ustawy oozionz 2003”** ewidencja zabytków jest podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami przez gminy, powiaty, województwa. Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne. Zgodnie z **art. 22 ust. 4 „ustawy oozionz 2003”** wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków, zaś zgodnie z ust. 2 wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

Gminna ewidencja zabytków (GEZ) nie jest ustawową formą ochrony zabytków, ale faktycznie funkcjonuje jako taka poprzez inne przepisy:

- art. 7, pkt. 4 „ustawy oozionz 2003” łącznie z przepisami ustawy Prawo budowlane (art. 36, ust. 3) i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- obowiązek uwzględniania GEZ w programach opieki wojewódzkich, powiatowych i gminnych („ustawa oozionz 2003”, art. 21), które z kolei uwzględnia się przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego;
- obowiązek uwzględniania GEZ w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego („ustawa oozionz 2003”, art. 19, ust. 1, pkt. 2);
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

UWAGA !!!

Zmiana „ustawy o ochronie zabytków 2003” - z 22 czerwca 2017 r.⁶ w zakresie art. 81 ust. 1: wprowadza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Podział kompetencji i organizacja organów ochrony zabytków określone są w art. 89-101 „ustawy o ochronie zabytków 2003”.

Ustawowo organami ochrony zabytków są:

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.

Do kompetencji GKZ należy m.in. opracowywanie krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacja kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami, sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków, prowadzenie krajowej ewidencji zabytków, promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków. Przy ministrze ds. kultury działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniotawczo-doradczy. Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniotawczy.

2. Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Do zadań wojewódzkiego konserwatora zabytków należy m.in.: realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie; wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych; sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych; organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; opracowywanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; upowszechnianie wiedzy o zabytkach; współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków. Przy WKZ działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniotawczy.

⁶ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

Zmiany w „ustawie ooozionz 2003” przeprowadzone w latach 2017-2018.

W 2017 roku uwzględniono zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz. U. poz. 397),
- 2) ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. poz. 774),
- 3) ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. z 2016 r. poz. 1330 i 1887),
- 4) ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów (Dz. U. poz. 1505),
- 5) ustawą z dnia 4 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. poz. 1887),
- 6) ustawą z dnia 16 listopada 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz. U. poz. 1948 oraz z 2017 r. poz. 379),
- 7) ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 60),
- 8) ustawą z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz. U. poz. 1086),
- 9) ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1595)

Wprowadzono zmiany m.in. w:

- zasadach wywozu zabytków za granicę,
- udzielaniu pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytku,
- uprawnień do prowadzenia, kierowania i nadzoru nad pracami przy zabytku,
- restytucji zabytków,
- powoływania wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- powoływania członków ciał doradczych: Rady Ochrony Zabytków, Głównej Komisji Konserwatorskiej, Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków.

Nowe są zasady karania za działania przeciw zabytkom, z wprowadzeniem kar aresztu i ograniczenia wolności do lat 5 oraz wysokich kar pieniężnych - do trzydziestokrotności minimalnego wynagrodzenia (rozdział 10a i 11 uoozionz).

Powołany został (art. 83b uoozionz) nowy państwowy fundusz celowy: **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**, którego dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego, zasilany finansowo z ww. kar pieniężnych.

Na mocy zmian, **od 2017 r. obowiązuje możliwość udzielania przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane, także przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81 ust. 1. uoozionz)**. Zasady udzielania dotacji mają zostać określone w uchwałach organów udzielających dotacji.

W 2018 roku ustawa o ochronie zabytków otrzymała kolejny tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 2067, 2245. Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 10), **w zakresie przepisów wykonawczych dotyczących usunięcia drzew lub krzewów;**
- 2) ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669);
- 3) ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. – o zmianie ustawy Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw.
- 4) ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz.U. 2018 poz. 994 z późn. zm.)

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy. Art. 7, ust. 1, pkt. 9 ustawy określa zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy*”. W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych; wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

Zadania gminy mogą być związane bezpośrednio lub pośrednio z dziedzictwem kulturowym. W gminnych planach, bowiem nie sposób pominąć zabytków w sprawach dotyczących budownictwa mieszkaniowego (np. pierzeje z domami mieszkalnymi o wartościach zabytkowych), przy rozwiązywaniu problemów dotyczących utrzymania dróg i mostów oraz organizacji ruchu czy też zieleni gminnej i zadrzewień (obsadzenia traktów, zieleń cmentarzy, parków) lub promocji gminy.

INNE uregulowania prawne dotyczące zabytków:

- ✓ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018, poz. 1945, z późn. zm.) z aktami wykonawczymi;
- ✓ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2018, poz. 1202 z późn. zm.);
- ✓ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2018 poz. 799) z aktami wykonawczymi, z której wynika obowiązek wykonania opracowania ekofizjograficznego do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (art. 72 ust. 4 i 5) z uwzględnieniem walorów zabytkowych;
- ✓ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2018, poz. 1614 z późn. zm.), uwzględnia się w niej ochronę krajobrazów (zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu), a wśród walorów chronionych wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tej ustawy są parki krajobrazowe – obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe;
- ✓ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2018 r., poz. 121 z zm.);
- ✓ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2018 r., poz. 1983 z późn. zm.);
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2018 r., poz. 450 z późn. zm.);
- ✓ Ustawa z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 2018 r., poz. 2081 z późn. zm.). Na mocy w/w ustawy ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, **tzw. ustawa krajobrazowa** (Dz.U. 2015, poz. 774 z późn. zm.). Nowa ustawa nakłada na władze samorządowe nowe obowiązki, m.in w zakresie krajobrazu kulturowego i sporządzenia audytu krajobrazowego. Na podstawie nowych przepisów samorządy gminne uzyskały kompetencje do wprowadzenia uchwały w sprawie lokalizacji reklam, obiektów małej architektury i ogrodzeń.

Uchwała reklamowa nie jest obowiązkowa – to od gminy zależy, czy ją sporządzi. Ustalenia dotyczące reklam, obiektów małej architektury i ogrodzeń nadal będą wówczas obowiązywać, jeżeli zawierają je uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Regulacje miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących w dniu wejścia w życie ustawy i przyjętych na podstawie art. 15 ust. 3 pkt 9 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym”, w brzmieniu dotychczasowym, obowiązują do dnia wejścia w życie uchwały reklamowej.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA ŚWIDWIN

3.1. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

- ❖ **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu**
(Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

- ❖ **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r. - La Valetta**
(Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów

zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

- ❖ **Europejska konwencja krajobrazowa – 22 października 2000 r. – Florencja**
(Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

- ❖ **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.**
(Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie

jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju - z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

- ❖ **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy** przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 19 października 2011 r. (Dz.U. 2012 poz.2010)

Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Konwencja zakłada współdziałanie społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

- ❖ **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE**
(*Infrastructure for Spatial Information In Europe*)

W ustawie o infrastrukturze informacji przestrzennej z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. (Dz.U. 2010 nr 76 poz. 489) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomości w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na grunt legislacyjny Polski zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE.

Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia, oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa).

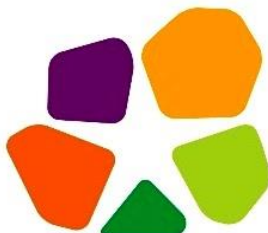
- ❖ **Znak Dziedzictwa Europejskiego**

(decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 1194/2011 z dnia 16 listopada 2011 r. ustanawiająca działania Unii Europejskiej na rzecz ZDE)

Unia Europejska (UE) ustanawia Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom odgrywającym istotną rolę w historii,

kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi na **wspólne dziedzictwo kulturowe** w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii wśród obywateli oraz wzmocnienia dialogu między kulturami. Ponadto, w szczególności przez turystykę kulturalną, dziedzictwo odgrywa ważną rolę w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi.

Nacisk został położony na **europejską wartość symboliczną** obiektów i ich **wymiar pedagogiczny**; odróżnia znak dziedzictwa europejskiego od inicjatyw w zakresie dziedzictwa realizowanych przez UNESCO i Radę Europy.

ZNAK DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

Kryteria przyznawania

Do przyznania znaku kwalifikują się zabytki, miejsca naturalne, obiekty podwodne, archeologiczne, przemysłowe lub miejskie, krajobrazy kulturowe, miejsca pamięci, dobra i obiekty kultury i dziedzictwo niematerialne związane z danym miejscem, w tym dziedzictwo współczesne.

Wspólne wnioski mogą być składane dla **obiektów międzynarodowych** usytuowanych w kilku państwach członkowskich, które łączy jeden konkretny temat, jak również dla **krajowych obiektów tematycznych** obejmujących kilka obiektów usytuowanych w tym samym państwie członkowskim, które łączy taki sam temat.

3.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Uchylone

- **STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020**
(przyjęta Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r., M.P. 2012 poz. 882).

Przyjęte

➤ **STRATEGIA NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU DO ROKU 2020
(z perspektywą do 2030)**

Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r., M.P. 2017 poz. 260.

W zapisach nowej Strategii w punkcie „4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej”, w działaniach do 2030 r. zapisano:

„Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO)”. Wśród projektów strategicznych wymienione zostały m. in.: Dziedzictwo buduje wspólnotę (sieć muzeów historycznych), Kultura/Dziedzictwo/Wspólnota (wsparcie bibliotek, domów kultury, archiwów państwowych), Kolekcje (wspieranie instytucji kultury w tworzeniu kolekcji sztuki współczesnej).

Zmienione

➤ **KONTRAKT TERYTORIALNY DLA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO
(podpisany 12.11.2014 r.) – z aneksem nr 2**

W wyniku negocjacji strona rządowa i strona samorządowa ustaliły zmiany Kontraktu Terytorialnego. W dniu 5 maja 2017 r. projekt aneksu został zaakceptowany przez Radę Ministrów, a 23 maja 2017 r. przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała ZWZ Nr 816/17). Główne zmiany Kontraktu Terytorialnego Województwa Zachodniopomorskiego wprowadzane aneksem nr 2 dotyczą rozszerzenia i uszczegółowienia listy projektów kluczowych dla rozwoju regionu i państwa w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego, ale także innych obszarów m.in. ochrony zdrowia czy gospodarki niskoemisyjnej.

Utrzymane

➤ **KRAJOWA POLITYKA MIEJSKA** (uchwała RM Z 20.10.2015 r.)

➤ **KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2030**

– w grudniu 2018 r. w Warszawie otwarto konsultacje społeczne projektu nowej strategii; w 2019 r. planowane są spotkania konsultacyjne w 15 (piętnastu) województwach. Prace prowadzi Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju⁷.

➤ **NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004-2013
z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020
(przyjęta przez RM w 2005 r.)**

⁷ <https://www.miir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarzadzanie-rozwojem-kraju/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego-2030/>

Ochrona i rewaloryzacja zabytków została uznana za jeden z podstawowych celów strategicznych, a za cele cząstkowe uznano m.in.:

- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na funkcje kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych produktów turystycznych;
- podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 wprowadzono programy wdrożeniowe jako system realizacyjny NSRK, powiązane z finansowaniem działalności kulturalnej ze środkami znajdującymi się w dyspozycji Ministra Kultury.

Dla działań związanych z opieką nad zabytkami powołano program wdrożeniowy: **Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”** z priorytetami :

- 1) rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych;
- 2) rozwój instytucji muzealnych;
- 3) ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju;
- 4) ochrona zabytków archeologicznych;
- 5) tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego;
- 6) ochrona zabytkowych cmentarzy.

Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, gdzie celami cząstkowymi są:

- a) poprawa stanu zachowania zabytków;
- b) zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego);
- c) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne;
- d) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- e) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- f) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego.

W dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy uwzględnia się:

➤ **KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI, zwany dalej „KPOZioNz”**

(przyjęty uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.⁸)

Okres realizacji ustalono na lata 2019-2022.

„KPOZioNz” 2019–2022 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Dokument zawiera ewaluację KPOZioNz na lata 2014-2017, w tym m.in.:

„Główną zaletą Programu 2014–2017 była jakościowa zmiana polegająca na zapoczątkowaniu planowania strategicznego na poziomie centralnym w obszarze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Pilotażowy charakter dokumentu sprawił, że na etapie jego redagowania pojawiło się wiele wad Programu, które w konsekwencji uniemożliwiły i utrudniły realizację zawartych w nim zadań, zgodnie z przyjętym planem”.

Wśród wad wymieniono⁹:

- nadmiernie rozbudowana i szczegółowa warstwa opisowa, niezapewniająca przejrzystości, precyzji i elastyczności w późniejszej realizacji, przy czym ów brak elastyczności w reagowaniu na zmieniającą się sytuację oraz pojawiające się problemy okazał się najbardziej odczuwalny w zakresie planu finansowego i harmonogramu,
- brak czytelnego powiązania niektórych konkretnych zadań, składających się na poszczególne kierunki działania, z przyjętymi wskaźnikami realizacji,
- brak dla części zadań wskaźników, podobnie w wypadku kierunków działania i celów szczegółowych, rozproszenie i nadmierna komplikacja struktury zarządzania i monitoringu realizacji zadań, brak jednego wystarczająco umocowanego (tj. dysponującego adekwatnymi narzędziami i odrębnym budżetem przeznaczonym wyłącznie na cele bieżącego zarządzania i monitoringu) ośrodka realizującego Program, podejmującego bieżące decyzje merytoryczne, w postaci osoby odpowiedzialnej personalnie za realne zarządzanie Programem,
- brak koordynatora Programu – osoby odpowiedzialnej za zarządzanie efektywnością i jakością realizacji Programu.

Na podstawie wyników ewaluacji i doświadczeń towarzyszących realizacji Programu 2014–2017, przy przygotowywaniu Programu 2019–2022 położono szczególny nacisk na zmiany w warstwie:

- 1) poprawy struktury zarządzania, monitoringu i ewaluacji Programu;
- 2) wyraźnego powiązania wskaźników realizacji Programu z konkretnymi zadaniami,

⁸ Monitor Polski poz. 808.

⁹ Tamże, s.6.

zaplanowanymi jako elementy realizacji kierunków działania i celów szczegółowych. Celem głównym jest „Stworzenie warunków dla efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami” realizowany przez 3 cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania tj.

Cel 1.: optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:

- wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
- wzmocnienie systemu i ochrony na poziomie centralnym

Cel 2.: wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami poprzez:

- merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
- podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

Cel 3.: budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez:

- upowszechnienie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości
- tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

Realizacja Programu 2019–2022 będzie prowadzona w ramach środków finansowych pochodzących z budżetu państwa, w części 24 – kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.

Budżet Programu 2019–2022 wynosi 25.617 089,00 zł

Zarządzanie, koordynacja i monitorowanie Programem 2019–2022 należy do koordynatora Programu i jego zespołu, który ponosi odpowiedzialność za realizację Programu. W szczególności odpowiedzialność ta dotyczy identyfikacji problemów i zagrożeń dla realizacji założonych celów Programu ujętych we wskaźniki, oraz sygnalizowania uzasadnionych korekt w sposobie realizacji Programu, włącznie z ewentualną koniecznością nowelizacji jego treści na drodze uchwały Rady Ministrów.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może w konkretnym i ściśle określonym zakresie zmienić zakres tej odpowiedzialności w aktach wewnętrznych, umowach i porozumieniach wydawanych i zawieranych w ramach realizacji Programu 2019–2022.

Osobą odpowiedzialną za koordynację i zarządzanie Programem 2019–2022 jest powoływany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego **Koordynator Programu 2019–2022 będący dyrektorem Narodowego Instytutu Dziedzictwa.**

Rada Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego jest ciałem doradczym wspomagającym zarządzanie i koordynację „**KPOZiOnZ**” 2019–2022.

Podmioty odpowiedzialne za realizację:

- Narodowy Instytut Dziedzictwa
- wojewódzcy konserwatorzy zabytków z obsługującymi ich urzędami
- dyrektorzy urzędów morskich z obsługującymi ich urzędami
- Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku
- inne podmioty, angażowane w miarę potrzeby do wykonania konkretnych zadań niezbędnych do realizacji Programu 2019–2022, pod warunkiem, że koszty ich zaangażowania nie spowodują przekroczenia ustalonego budżetu Programu.

Koordynator Programu(...) składa sprawozdania z jego realizacji; Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co 2 lata przedkłada stosowne sprawozdania Radzie Ministrów.

➤ **OCHRONA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO**

16.08.2011 roku w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

(Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r., Dz.U. 2011 Nr172 poz. 1018)

Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja kultury, stanowiąca zaplecze eksperckie MKiDN) zajmuje się zagadnieniami związanymi z dziedzictwem niematerialnym i jego ochroną w Polsce, w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Przygotowano założenia i procedury dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego, wytyczne w sprawie składania wniosków o wpis na krajową listę dziedzictwa niematerialnego, formularze wniosku zgłoszeniowego, załączniki do wniosku oraz instrukcje i stronę internetową. (www.zabytek.pl, www.nid.pl, <http://niematerialne.nid.pl/>).

Obejmowane ochroną na terenie Polski elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

- być żywe, odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;
- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłączności na określone praktyki danej grupie lecz wzmocnieniu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- ponieważ niematerialne dziedzictwo jest zakorzenione we wspólnotach, oznacza to, iż może zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;
- elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe,

- zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
 - praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich (...));
 - wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
 - wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa niematerialnego kulturowego jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek.

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi również krajowy rejestr dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego. Jest to platforma do wymiany doświadczeń oraz inspiracji dla wszystkich stron zainteresowanych ochroną niematerialnego dziedzictwa. W przypadku uznania projektu / programu / zjawiska za dobrą praktykę Narodowy Instytut Dziedzictwa.

[\(http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Dobre_praktyki/\)](http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Dobre_praktyki/)

3.3. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

★ Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020, zwana dalej „SRWZ 2020”

(przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą Nr XXVI/303/05 z dnia 19 grudnia 2005 r.)¹⁰

W „SRWZ 2020”, w diagnozie stanu województwa przedstawiono charakterystykę krajobrazu kulturowego ze wskazaniem najcenniejszych zespołów zabytków oraz identyfikację kluczowych problemów, do których zaliczono:

¹⁰ Dnia 22 czerwca 2010 r. podczas posiedzenia XLII sesji Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego został przyjęty projekt aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego. Od tej pory dokument ten będzie wyznaczał kierunki działań społeczności regionu oraz mechanizmy monitorowania jego rozwoju.

- zły stan zabytków,
- zbyt małe nakłady na rewitalizację i renowację zasobów środowiska kulturowego,
- słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego,
- problemy rozwojowe na obszarach założeń staromiejskich,
- brak środków i mechanizmów wsparcia rewitalizacji starej zabudowy mieszkaniowej, zabudowy przemysłowej i powojennej.

Charakteryzując w „SRWZ 2020” stan i możliwości rozwoju turystyki stwierdzono duże potencjalne możliwości turystyki, której sprzyjają m.in. zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu. Jednak w analizie SWOT zwrócono uwagę na niski poziom mechanizmów wsparcia rozwoju kultury i dziedzictwa kulturowego, małe wydatki jednostek samorządu terytorialnego na ochronę dziedzictwa kulturowego, słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Wśród sześciu zdefiniowanych w SRWZ celów strategicznych problematyka ochrony zabytków i opieki nad zabytkami została wskazana w:

- ✓ celu nr 1
Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania (w zadaniu – Rozwój i promocja produktów turystycznych).
- ✓ celu nr 3
Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu (w zadaniu – Rozwój małych miast, rewitalizacja i rozwój obszarów wiejskich).
- ✓ celu nr 4
Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka rolna (w zadaniu nr 4- Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych).
- ✓ celu nr 6
Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu (w działaniu – Wzmacnianie tożsamości społeczności lokalnej i Wspieranie działań aktywizujących rynek pracy)¹¹.

W dokumencie uzupełniającym „SRWZ 2020” p.t. „**Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego**” wysoko oceniono rozwój kulturalny i znaczenie sztuki w kondycji społeczności lokalnej oraz znaczenie dziedzictwa historycznego w budowie tożsamości społecznej. Także w priorytecie dotyczącym kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego wspomniano o zachowaniu wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego. Problematyka została rozwinięta w celach operacyjnych:

- ✓ Przeciwdziałanie degradacji przestrzeni przez nieskoordynowaną działalność Inwestycyjną.
- ✓ Ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego (priorytet 3).
- ✓ Dbałość o utrzymanie historycznego kształtu wartościowych zespołów

¹¹ Porównaj *Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020*, s. 86.

urbanistycznych i architektonicznych (priorytet 5)¹².

Podobnie w celu operacyjnym *Racjonalizacja wykorzystania przestrzeni zagospodarowanej i przekształcanej* jako pierwszy znalazł się priorytet: Rewaloryzacja i rewitalizacja centrów miejskich. W celu operacyjnym *Integracja społeczności regionu* jako priorytet nr 2 zapisano „Badanie i dokumentowanie historii oraz teraźniejszości regionu”¹³.

! Projekt Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030

przyjęty przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego Uchwałą nr 1555/18 w dniu 28 sierpnia 2018 roku uwzględnił uwagi sformułowane w trakcie oceny *ex ante*, a także konsultacji Strategii z Komisją Wspólną Rządu i Samorządu przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji - dokument zyskał pozytywną opinię Komisji.

★ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, zwany dalej „PZPWZ 2010”

(przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV/530/2010 z dn. 29.10.2010 r. Przystąpienie do zmiany planu nastąpiło Uchwałą nr 555/18 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 09.04.2018 r. przyjmującą projekt zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko oraz uruchomienia procedury opiniowania i uzgadniania projektu.

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, które stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i **dziedzictwo kulturowe**;
- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

¹² *Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego*, s. 39-41.

¹³ Tamże, s. 52.

Ustalenia „PZPWZ 2010” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

Uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z **terenu województwa zachodniopomorskiego**, z uwzględnieniem konieczności uzgodnień z ZWKZ, leży w kompetencjach gmin.

We wszystkich planach dotyczących obszarów wpisanych do rejestru zabytków – np. układów staromiejskich, zabytkowych zespołów folwarcznych, pałacowych, parkowych – znajdują się zapisy ustalające warunki ochrony zabytków. Dla innych obszarów chronionych, na których znajdują się np. obiekty z wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, także wprowadzane są indywidualne zapisy. Plany i ich aktualizacje tworzone są zgodnie z potrzebami poszczególnych samorządów lub inwestorów.

Jednym z ważniejszych elementów planu jest część poświęcona stanowi zachowania dziedzictwa kulturowego opracowana przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie¹⁴, pn. „Aktualizacja Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego”. Opracowanie to wskazało (przyjęte w Planie...) **Parki Kulturowe (PK) i Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK)**.

Plan zawiera w pkt. 3.3.6 „Ochrona dziedzictwa kulturowego i krajobrazu”, w ustaleniach „*uwzględnienie wskazanych do utworzenia parków kulturowych (PK) w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego*”¹⁵. Takich jednostek wskazano 44 na obszarze województwa. W granicach administracyjnych Świdwina nie wskazano parku kulturowego.

Jak wyżej wspomniano (s. 9) do kompetencji samorządu gminy należy stanowienie prawnej ochrony poprzez **utworzenie parku kulturowego** (...)¹⁶. Samorząd może powołać na swoim obszarze Park Kulturowy inny niż zaleca Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego.

Zwrócono uwagę, iż atrakcyjność turystyczną województwa podnoszą interesujące zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu. Nie są one jednak należycie eksponowane, eksploatowane i promowane. Na terenach wiejskich duże znaczenie powinna mieć agroturystyka, traktowana nie tylko jako możliwość aktywizacji gospodarczej wsi, ale również jako jedna z popularnych form turystyki.

¹⁴ Biuro Dokumentacji Zabytków to instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego, wyspecjalizowana w ochronie i dokumentacji dziedzictwa kulturowego; wspomniane opracowanie powstało w 2010 r.

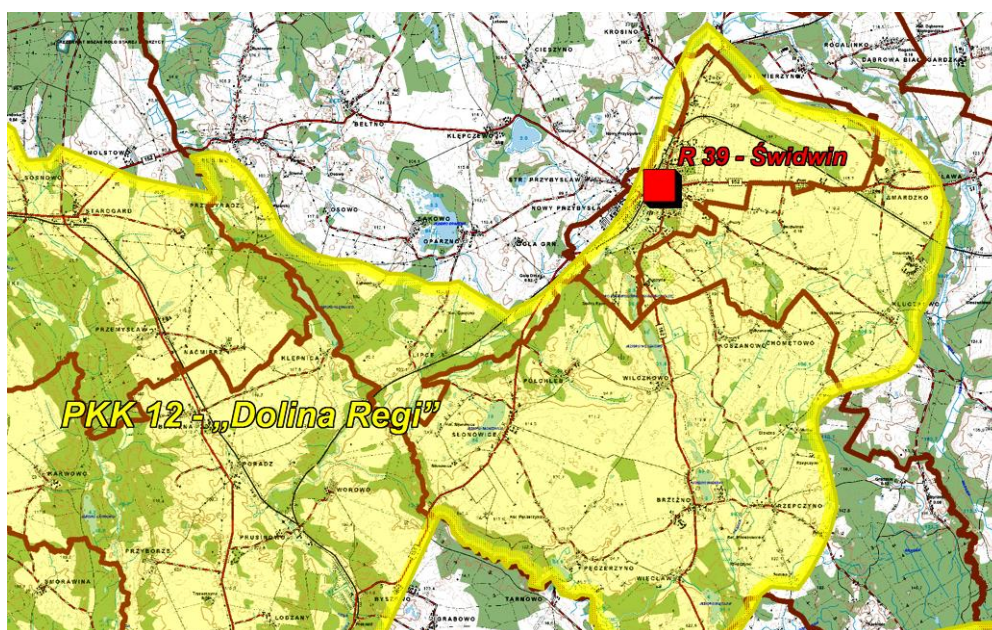
¹⁵ *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego*, oprac. RBGP Szczecin 2010, s. 207-208.

¹⁶ Na terenie woj. zachodniopomorskiego obecnie nie ma żadnego parku kulturowego, stanowiącego formę ochrony wymienioną w ustawie o *ochronie zabytków (...)* z 2003 r.

W „PZPWZ 2010” wskazano kategorię obszarów kulturowo-krajobrazowych (OKK) z zaleceniem uwzględniania ich w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego¹⁷. Na obszarze woj. zachodniopomorskiego wyodrębniono 30 OKK.

MIASTO ŚWIDWIN – OBSZARY KRAJOBRAZOWO-KULTUROWE

OKK (12) „Dolina Regi” - opis w odniesieniu do granic miasta Świdwina

Obszar rozciągający się w otoczeniu rzeki Regi i jej dopływów od jej źródeł w okolicach Świdwina do ujścia do Bałtyku w Mrzeżynie.

Walory kulturowe

Archeologia: na terenie Świdwina i okolic do końca I. 90 XX wieku odkryto 95 różnego typu stanowisk archeologicznych. Są to obiekty związane głównie z miejscem zamieszkania (śląd i punkt osadniczy, osada, grodzisko, w tym z grobami kurhanowymi). Najliczniejsze stanowiska pochodzą z okresu średniowiecza, od momentu zasiedlenia i powstania ośrodka władzy i zamku. Potwierdza to lokowanie miasta na tzw. surowym korzeniu.

Świdwin: w XII wieku istniał tu gród pomorski na szlaku handlowym z Kołobrzegu do Wielkopolski. W XIII wieku został on przekazany przez księcia Barnima I zakonowi norbertanów z Trzebiatowa. Później włączony do Nowej Marchii. Do najstarszych budowli należą: zamek, którego początki sięgają XIII w., kolejno rozbudowany w XIV, XV i XVI i w XVIII w. (obecnie w architekturze zamku czytelna jest zarówno faza gotycka jak i barokowa); gotycki kościół mariacki (1338 r.- XV w.); fragment średniowiecznych murów miejskich i Brama Kamienna (XIV w.).

Nad Regą położonych jest sześć historycznych miast: **Świdwin**, Łobez, Resko, Płoty, Gryfice i Trzebiatów, które są wpisane do rejestru zabytków.

¹⁷ Plan zagospodarowania..., dz. cyt., s. 209-210.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Krajobraz na całej długości Regi jest bardzo zróżnicowany. Środkowy odcinek doliny rzecznej przecina tereny morenowe o zróżnicowanej rzeźbie terenu.

Elementy charakterystyczne

Miasta założone nad Regą z zabytkami dokumentującymi ich dzieje od XII-XIII w. Obszar o wybitnych walorach kulturowych i krajobrazowych.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK „Dolina Regi”

Ochrona krajobrazu

- uczytelnienie i zachowanie materialnych świadectw rozwoju kulturowego terenów nadrzecznych;
- rewitalizacja i zagospodarowanie terenów nadrzecznych w nawiązaniu do dawnego rozplanowania, utrzymanie pozostałości dawnych budowli na rzece i jej dopływach na potrzeby funkcjonującego szlaku kajakowego;
- utrzymanie sieci osadniczej i ograniczenie lokalizacji nowej zabudowy poza obrębem tradycyjnych jednostek osadniczych;
- utrzymanie ekspozycji sylwet zespołów miejskich, szczególnie **Świdwina**, Gryfic i Trzebiatowa, które są postrzegane z odległych perspektyw;
- zakaz lokalizacji obiektów wielkokubaturowych i urządzeń infrastruktury technicznej (naziemne sieci inżynieryjne, wieże anten telekomunikacyjnych, wieże elektrowni wiatrowych) w zasięgu obszarów ekspozycji historycznych dominant, wskazanych wartościowych układów kompozycyjnych. Decyzje o lokalizacji nowych inwestycji należy poprzedzać studiami krajobrazu.

Ochrona układów przestrzennych

- likwidacja ruchu tranzytowego z terenów starych miast;
- zachowanie historycznych granic zabytkowych założeń parkowych, zakaz parcelacji parków i budowy na ich terenie obiektów w ahistorycznej lokalizacji. Funkcje nowej zabudowy na terenie parków powinny umożliwiać utrzymanie i wykorzystanie parku.

Ochrona zabytkowych obiektów

- utrzymanie w dobrym stanie zabytkowej zabudowy;
- ochrona relikwów osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach;

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Na Redze i w jej otoczeniu funkcjonują szlaki turystyczne. Rega jest popularną trasą kajakową. Znane są zabytki miast nad rzeką.

- ★ **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2017-2020, zwany dalej „WPOnZ 2017-2020”**
(przyjęty uchwałą Nr XXII/361/17 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 25 kwietnia 2017 roku¹⁸)

Główne cele programów opieki nad zabytkami określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku to:

- włączenie problematyki ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie zabytków i walorów krajobrazu kulturowego;
- zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie zwiększania finansowania opieki nad zabytkami;
- dobra współpraca z właścicielami zabytków;
- tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

„WPOnZ 2017-2020” zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa zachodniopomorskiego. Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne – Wydział Kultury, Nauki i Dziedzictwa Narodowego, Biuro Dokumentacji Zabytków) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa, a wobec właścicieli zabytków może pełnić także funkcję wspomagającą, doradczą, opiniodawczą.

Samorząd Województwa może tworzyć warunki w zakresie bieżących możliwości finansowych i organizacyjnych stymulowania i wspierania wybranych działań, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa określa politykę zagospodarowania przestrzennego województwa (m.in. poprzez Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego) i strategię rozwoju województwa w poszczególnych dziedzinach (m.in. poprzez Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalny Program Operacyjny), w tym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zdefiniowaną w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami. Ponieważ dziedzictwo kulturowe jest przedmiotem ustaleń wielu wojewódzkich dokumentów planistyczno-strategicznym naturalnym jest dążenie do kompatybilności i komplementarności kierunków i zadań obejmujących dziedzictwo kulturowe we wszystkich dokumentach.

¹⁸ Dz.U. Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin, 10 maja 2017 r., poz. 2184.

W osiągnięciu celów „WPOnZ 2017-2020” fundamentalną kwestią jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań, ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu, np. poprawa materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez ustalenie pierwszeństwa w przyznawaniu środków na rzecz określonej grupy zabytków, na określony okres, czy poprzez uwzględnienie w priorytetach Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa nie ma kompetencji do stanowienia ochrony zabytków, a jedynie do opieki nad zabytkami. Jego kompetencje i działania mają charakter wspierający zarówno ochronę (poprzez plan zagospodarowania przestrzennego województwa), jak i opiekę (poprzez uchwalanie Regionalnego Programu Operacyjnego, przy pomocy którego otwierają się przed właścicielami zabytków możliwości uzyskania środków finansowych). Opracowany - zgodnie z dokumentami strategicznymi - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmuje uchwałą Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego.

Uchwalone programy podlegają publikacji w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, z późn. zm.).

Cele „WPOnZ 2017-2020” to:

- I. Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego.
- II. Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa.
- III. Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.

Dla wyznaczonych celów perspektywicznych określono cele operacyjne. Do poszczególnych celów operacyjnych przyporządkowano określone zadania szczegółowe.

W celu perspektywicznym I

„Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego” wskazano na konieczność uzupełnienia strategii o randze wojewódzkiej o cele i działania ukierunkowane na ochronę dziedzictwa kulturowego (analogicznie do ochrony dziedzictwa przyrodniczego) oraz uwzględnienia zapisów zawartych w „WPOnZ 2017-2020”. Odnosi się to do m.in. do Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2020 roku; Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodnio-pomorskiego; Aktualizacji Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Zachodniopomorskiego; dokumentach planistycznych

dotyczących gospodarki przestrzennej oraz wspierania i monitorowanie procesu opracowywania i wdrażania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków.

Cel operacyjny: „integracja ochrony dziedzictwa, krajobrazu kulturowego i ochrony przyrody” – m.in. przez opracowanie **Audytu Krajobrazowego Województwa Zachodniopomorskiego**, budowę systemu ochrony krajobrazu kulturowego w formie parków kulturowych i obszarów kulturowo-krajobrazowych”, tworzenie systemu opieki nad zabytkową zielenią. Wśród działań zapisano „współdziałanie z lokalnymi samorządami w zakresie przygotowania i dofinansowywania opracowań studialnych i projektowych stanowiących podstawę merytoryczną do utworzenia parków kulturowych”.

Cel operacyjny: „poprawa materialnego stanu zasobu dziedzictwa kulturowego” wskazuje m.in. na następujące zadania:

- opieka nad budownictwem kamiennym, ryglowym, ceglany, w tym wiejskim sakralnym;
- zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą;
- promocja prawidłowej konserwacji i rewaloryzacji zabytków zgodnie z zasadami konserwatorskimi;
- wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami.

Cel operacyjny: „decentralizacja zadań ochrony i opieki nad zabytkami” to m.in. wspieranie działań na rzecz budowy samorządowego systemu służb ochrony zabytków – gminnego i powiatowego (w tym poprzez organizacje szkoleń dla urzędników samorządowych, udostępnianie baz danych, etc.).

Cel perspektywiczny II

„Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa” zawiera cztery cele operacyjne, z czego dwa dotyczą form finansowania zadań związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami – z budżetu województwa i z funduszy strukturalnych i zewnętrznych będących w dyspozycji województwa.

Cel operacyjny: „zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości” wskazuje na następujące zadania:

- rozbudowa wojewódzkiego samorządowego systemu informacji o zabytkach województwa zachodniopomorskiego dostępnych turystycznie;
- rozwój tematycznych szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, wodnych, samochodowych, kolejowych, konnych) promujących dziedzictwo kulturowe regionu (w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków);
- zagospodarowanie na cele turystyczne obiektów zabytkowych;
- budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego (w tym niematerialnego).

Cel perspektywny III

„Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń” zawiera dwa cele operacyjne: edukacja regionalna i promocja walorów kulturowych regionu.

W edukacji regionalnej wśród zadań zapisano m.in.:

- organizację Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa¹⁹ na terenie województwa;
- popularyzację wiedzy o historii i zabytkach województwa, w tym o dynastii Gryfitów oraz ochrony i opieki nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów edukacyjnych;
- tworzenie oferty edukacyjnej kierowanej do właścicieli i użytkowników zabytków w zakresie opieki i pozyskiwania funduszy na remonty i adaptacje zabytków;
- promowanie tradycyjnych form i cech regionalnej architektury i budownictwa oraz dawnych rzemiosł i technik budowlanych, ginących zawodów, dziedzictwa niematerialnego.

W promocji walorów kulturowych regionu wskazano na:

- popularyzację i upowszechnianie wiedzy nt. historii Pomorza Zachodniego i znaczenia dynastii Gryfitów;
- wspieranie działalności wydawniczej, wystawienniczej, multimedialnej promującej walory kulturowe regionu – materialne i niematerialne.

★ POLITYKA KULTURALNA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

(Uchwała Nr 1394/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2016 r.)

Dokument dotyczy **polityki samorządu województwa w zakresie kultury** i jest oparty na przekonaniu, że dziedzina ta stanowi ważny element łączący i scalający wspólnotę mieszkańców Pomorza Zachodniego, a także jest kluczowym obszarem wpływającym na rozwój i atrakcyjność regionu, a wszystkie nakłady na kulturę i dziedzictwo narodowe należy traktować jako długofalową inwestycję decydującą o popularności biznesowej i turystycznej Pomorza Zachodniego.

Strategicznym priorytetem polityki kulturalnej Województwa Zachodniopomorskiego jest stały rozwój intelektualny i cywilizacyjny społeczności Pomorza Zachodniego oraz systematyczny wzrost potencjału kulturalnego regionu.

Działania samorządu województwa w zakresie polityki kulturalnej określone w dokumencie ukierunkowane są m. in. na:

- wzmocnienie pozycji Pomorza Zachodniego, jako istotnego regionu na mapie kulturalnej Polski,

¹⁹ Od 2016 r. (odbywają się od sierpnia do października) z elementami Europejskich Dni Dziedzictwa (drugi i trzeci weekend września).

- wykorzystanie unikalnego położenia geograficznego i kulturowego regionu, wykraczającego poza granice województwa (Euroregion Pomierania, region bałtycki),
- zachowanie i rozwijanie unikalnego środowiska kulturowego wyznaczenie kierunków rozwoju sektora kultury w regionie,
- kreowanie/inicjowanie działań wychowujących przyszłych odbiorców oferty kulturalnej,
- pobudzanie i rozwijanie aktywnego udziału w kulturze.

Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego widzi potrzebę wspierania rozwoju kultury w regionie, mając świadomość roli, jaką kultura odgrywa w budowaniu więzi społecznych, pobudzaniu tożsamości regionalnej, jednocześnie jako czynnika wpływającego na wzrost atrakcyjności miast i regionów dla mieszkańców, turystów i inwestorów.

Narzędzia wsparcia określone w „Polityce”, to:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014 - 2020 – rozumiany jako instrument finansowej interwencji w celu zapewnienia środków na modernizację obiektów kultury.
- Kontrakt Terytorialny Województwa Zachodniopomorskiego – umowa zawarta pomiędzy Rządem a Samorządem Województwa, w której wskazano do realizacji przedsięwzięcia priorytetowe mające istotne znaczenie dla rozwoju kraju oraz Pomorza Zachodniego, wraz ze sposobem ich finansowania, koordynacji i realizacji.
- Budżet samorządu województwa.
- Wojewódzki Program Ochrony Zabytków, określający najważniejsze zadania i obszary wsparcia w zakresie ochrony zabytków.
- Instytucje Kultury, jako ważny element w kształtowaniu polityki kulturalnej województwa oraz prowadzenia działalności w różnych dziedzinach sztuki, których oddziaływanie na region ze względu na sieć powiązań jest niezwykle istotne dla realizacji polityki województwa w zakresie kultury.
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.
- Programy Operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Interreg VA, Programy Narodowego Centrum Kultury, Projekty w ramach programu UE - Creative Desk Polska, Programy Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej.

★ **POLITYKA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO W SEKTORZE TURYSTYKI**

(przyjęta uchwałą Nr 786/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 maja 2016 r.)

„Turystyka jest istotnym przedmiotem działalności samorządu województwa, a zarazem coraz bardziej liczącym się aspektem potencjału gospodarczego regionu. Z tego względu szczególne znaczenie ma zdefiniowanie podejścia jej

rozwoju, określenia jego strategicznych współrzędnych, wypracowanie relacji pomiędzy rozwojem infrastruktury i zapewnieniem wysokiej jakości usług a wdrożeniem rozwiązań pozwalających na budowę nowoczesnej gospodarki turystycznej. Takie wielowątkowe podejście możliwe jest do zastosowania w ramach formułowania polityki sektorowej w dziedzinie turystyki jako elementu wdrażanego Zachodniopomorskiego Modelu Programowania Rozwoju wraz z przewidywaną aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego"²⁰.

★ **PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU ŚWIDWIŃSKIEGO**²¹

Dotychczas nie został opracowany Powiatowy Program opieki nad zabytkami. W sposób pośredni problematyka opieki nad dziedzictwem kulturowym została zaakcentowana w innych dokumentach (uchwałach) powiatu świdwińskiego.

Dofinansowania remontu zabytków

(Uchwała NR XLII/218/10, z dnia 28 września 2010 roku w sprawie udzielenia dotacji na prace konserwatorskie...)

Zarząd Powiatu Świdwinie, działając zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. udziela dotacji z budżetu Powiatu na prace konserwatorskie, remontowe lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Uchwałą Nr 135/269/10 z 15 listopada 2010 r. zatwierdzono „wzór wniosku o udzielenie dotacji”.

Wnioski sprawdza pod względem merytorycznym Rada Powiatu, przedkładając następnie Radzie Powiatu propozycje; decyzję podejmuje Rada Powiatu w drodze uchwały. Kontrola zgodności realizacji wniosku z umową przeprowadzana jest przez upoważnionych pracowników Starostwa Powiatowego.

Biuro Rady Powiatu prowadzi wykaz przyznanych dotacji.

Wykaz dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane powiatu świdwińskiego - **załącznik nr 4**

²⁰ <http://bip.rbip.wzp.pl/arttykul/uchwala-nr-78616-zarzadu-województwa-zachodniopomorskiego-z-dnia-17-maja-2016-r>

²¹ Źródło – ankiety Biura Dokumentacji Zabytków.

4. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDICTWA KULTUROWEGO GMINY MIASTO ŚWIDWIN

4.1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Świdwin to ponad piętnastotysięczne miasto (siedziba powiatu) położone w centrum województwa zachodniopomorskiego; o powierzchni ponad 22 km². Oddalony o 120 km na wschód od Szczecina i 60 km na zachód od Koszalina. Miasto sąsiaduje bezpośrednio z gminą wiejską Świdwin, a od południa z gminą Brzeżno; leży na Pojezierzu Zachodniopomorskim, na płn.-wschodnim krańcu Pojezierza Drawskiego, zwieńczonego Wzniesieniem Świdwińskim. Obszar ten charakteryzuje się zróżnicowanymi formami krajobrazu polodowcowego, licznymi jeziorami, ciekami wodnymi i lasami. Wzniesienie Świdwińskie to wysoczyzna (80-120 m n.p.m.) morenowa (denna) z falistą, urozmaiconą doliną przełomową Regi.

Rega dzieli miasto na dwie części – wschodnia jest większa od zachodniej. Rzeka o długości 199 km wpada do Morza Bałtyckiego w kurorcie Mrzeżyno i łączy Świdwin z miastami Łobez, Resko, Gryfice, Trzebiatów. Dorzecze Regi wynosi 2672 km². Rzeka ta w obrębie miasta ma szerokość 5-8 m i głębokość do 2 m i nadaje się do spływów kajakowych. Przez Świdwin przepływa też niewielka Galbena (12,2 km), która jest ciekim wodnym i wpada do Regi.

W pobliżu miasta znajdują się dwa jeziora: Bukowiec i Wilczkowo połączone ze sobą ciekim wodnym oraz z Regą, co sprzyja uprawianiu kajakarstwa. Miasto leży na skrzyżowaniu dróg wojewódzkich nr 151, nr 152 i nr 162; linia kolejowa zapewnia połączenie w kierunku Szczecina, Koszalina, Kołobrzegu.

4.2. RYS HISTORYCZNY²²

KALENDARIUM – załącznik nr 3

Świdwin i okolice miasta należą do terenów najstąbiej zbadanych pod względem archeologicznym. Braku badań systemowych w formie wykopalisk w mieście, poza interwencyjnymi badaniami archeologicznymi związanymi z inwestycjami prowadzonymi na terenie śródmieścia wpisanego do rejestru zabytków, nie są w stanie zrekomensować stanowiska archeologiczne odkryte w czasie Archeologicznego Zdjęcia Polski. Na 78 stanowisk archeologicznych odkrytych w najbliższej okolicy Świdwina ponad 60% datowanych jest na średniowiecze, 11% na wczesne średniowiecze, zaledwie 6% to stanowiska neolityczne²³.

²² Podstawę stanowi rys historyczny zawarty w GPOnZ dla Miasta Świdwin na lata 2011-2015, oprac. VERBUM.

²³ L. Czerniak: Pradzieje w: Świdwin 1296-1996 Studia z dziejów miasta, pod red. Bogusława Polaka, Koszalin-Świdwin 1996, ss. 9-20.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie Świdwina datowane są na około 3000 lat p.n.e i związane są z kulturą pucharów lejkowatych, której relikty odnalezione zostały w rejonie linii kolejowej do Połczyna, na północny wschód od ul. Kołobrzeskiej. Relikty osady, odkrytej przez Ryszarda Kirkowskiego potwierdzają obecność społeczności rolniczej na terenie górnej Regi w okolicach Świdwina.

Kolejna wyraźna cezura w procesach osadniczych wiązała się z kulturą łużycką (od ok. 1250 r. p.n.e.); następnie epoka wpływów rzymskich i wędrówek ludów w V-VI w. n.e. z ich zmianami ludnościowymi, społeczno-ekonomicznymi i etnicznymi. Większość znalezisk zlokalizowana jest na terenie nieurbanizowanych zboczy i płaskowyżu przeciętego doliną Regi, co wynika z rolniczego użytkowania terenu sprzyjającego zachowaniu śladów osadnictwa pradziejowego. Nie wyklucza to osadnictwa w dolinie rzeki, o czym zdaje się świadczyć etymologia nazwy miasta - wymienione w dokumencie z 1280 r. „Skwilbin” oznacza „krążek na bagnie”, co dobrze oddaje topografię osady otoczonej Regą i jej odnogą. Pradawna osada słowiańska prawdopodobnie ulokowała się w dolinie rzeki Regi, w jej górnym biegu. Najdłuższa z rzek Pojezierza Pomorskiego płynie w pradolinie wyrzeźbionej przez wody topniejącego lodowca przed ponad dwudziestoma tysiącami lat. Stanowiła ona naturalne zaplecze dla powstania osad, grodów i miast. Oprócz Świdwina nad Regą leży Łobez, Resko, Płoty, Gryfice, Trzebiatów. Szerokość pradoliny w okolicy Świdwina osiąga w linii prostej ponad 1,5 km a wysokość zboczy dochodzi tu do 120 m, co stwarzało korzystne warunki do przeprawy w tym właśnie miejscu. Geneza i późniejszy rozwój miasta ściśle związany był z jego położeniem w miejscu przeprawy i możliwością kontroli szlaku komunikacyjnego z terenów Wielkopolski do Kołobrzegu i Białogardu oraz rzeką do Łobza i dalej w kierunku Stargardu i Szczecina.

Istnieją rozbieżności co do umiejscowienia przedlokacyjnej osady świdwińskiej – badania z lat 60-tych XX wieku prowadzone na terenie zamku świdwińskiego nie potwierdziły istnienia grodziska na tym terenie. Przedlokacyjny Świdwin w postaci osady wiejskiej istniał prawdopodobnie w pobliżu, ale nie w zakolu Regi. Niektórzy są skłonni wiązać osadę przedlokacyjną z grodziskiem nad jeziorem Bukowiec, inni wskazują na Świdwinek²⁴.

Za czasów Mieszka I całe Pomorze weszło w skład państwa Polan lecz już w 1025 r. zachodnia jego część (z Pojezierzem Drawskim) odpadła od królestwa. Ponownie obszar ten znalazł się w granicach państwa polskiego po podbojach Bolesława Krzywoustego lecz po jego śmierci Pomorzem podzielili się lokalni książęta z dynastii Gryfitów. Powszechnie przyjmuje się, że ziemia świdwińska utożsamiana z występującą w dokumencie z 1280 r. „ziemią Cinneborch”, już w XII wieku stanowiła część kasztelanii kołobrzeskiej, która po podziale dynastycznym z początku XIII wieku przeszła pod panowanie książąt wołogoskich. Książę Warcisław III południową część tego terytorium (Cinneborch) wyodrębnił, jako Sarcthicze w 1254 r. przekazał premonstratensom z Białoboków koło Trzebiatowa. Po jego bezpotomnej śmierci

²⁴ J. Spors: Początki Świdwina i próba identyfikacji ośrodka terytorialnego ziemi Cinneborch wzmiankowanej w 1280 r., Rocznik Koszaliński nr 20 (1984-1985), Koszalin 1987 ss.45-47.

Barnim I szczeciński dokonał ponownego zjednoczenia dzielnicy zachodniopomorskiej i prawdopodobnie odebrał „*terra Sarcthicze*” norbertanom oddając im w zamian Świdwin z okolicą. W 1276 r. pozostałą część terytorium kasztelanii kołobrzesckiej książę sprzedał biskupowi Hermanowi von Gleichen, który wcześniej został właścicielem wschodniej części kasztelanii kołobrzesckiej zastrzegając, aby przekazane terytorium nigdy nie dostało się w ręce margrabiów brandenburskich. Książę Barnim chciał w ten sposób zabezpieczyć się przed ekspansją terytorialną Brandenburgii, która stanowiła realne zagrożenie dla książąt pomorskich.

W starszej historiografii jeszcze przed 1280 r. margrabiowie askańscy (Wittelsbachowie) nabyli prawo do ziemi świdwińskiej od premonstratensów z Białoboków, w nowszej - od biskupów kamieńskich, ale po roku 1280 o czym ma świadczyć dokument z 13 czerwca 1280 r. wystawiony w Stargardzie, w którym po raz pierwszy pojawia się nazwa Schiulbeyn²⁵.

W dokumencie rozstrzygającym spór między biskupem kamieńskim a margrabiami brandenburskimi o granice ziemi Zinnoborg i kołobrzesckiej ustalono, że wszelkie wątpliwości odnośnie granic między Tharnus i Świdwinem pozostawia się do rozstrzygnięcia naszym wiernym sługom Borko, Romelo und Ludeke von Lassar”, co potwierdza tezę J. Sporsa, że margrabiowie brandenburscy nie byli w tym czasie właścicielami ziemi świdwińskiej. Dopiero w wyniku podziału „*terra Cinneborch*” doszło do wyodrębnienia się ziemi Lipieńskiej stanowiącej własność biskupów kamieńskich oraz właściwej ziemi świdwińskiej, jako odrębnej jednostki terytorialnej („*terram Schiuelbeyn*”) w posiadaniu margrabiów brandenburskich ze Świdwinem jako ośrodkiem administracyjnym²⁶. Po 1280 r. prawdopodobnie w 1290 r. margrabiowie brandenburscy weszli w posiadanie ziemi świdwińskiej oraz okolic Drawska i Złocieńca (Bogusław IV wymienił ziemię świdwińską za ziemię białogardzką i Dobrą Nowogardzką).

Świdwin został lokowany na prawie niemieckim prawdopodobnie w 1296 r. (wzmianka na najstarszej pieczęci miejskiej z 1382 r.) – prawdopodobnie jest to data wydania przywileju lokacyjnego, natomiast sama lokacja miasta nastąpiła kilka lat wcześniej – przed 1292 r. skoro margrabia Albrecht właśnie w tym roku wydał dokument dotyczący zwrotu nakładów poniesionych przez mieszkańców Świdwina na fortyfikacje miejskie²⁷.

Miasto średniowieczne wypełniało szczelnie cały obszar piaszczystej łachy o wymiarach 350 x 300 m nie przekraczając granic wyznaczonych topografią terenu. Wchłonęło prawdopodobnie przedlokacyjną osadę targową zajmującą środkową część starego miasta ze szlakiem wiodącym między północną i południową bramą, chronioną podwójną naturalną fosą.

²⁵ K. Ślaski: Podziały terytorialne Pomorza w XII-XIII wieku, Poznań 1960 s. 149-150, por. J. Spor – dz.cyt.

²⁶ T. Katafiasz, Dzieje miasta do 1945 r. w: Świdwin 1296-1996 Studia z dziejów miasta, dz.cyt., s. 29.

²⁷ Tamże, s.30.

Do ziemi świdwińskiej należały zamek i miasto Świdwin z grodem w Rydzewie (Rützow), Karsiborze (Krasbaum) i Klęcku. Warowny zamek wybudowano w XIII wieku, w okresie przedlokacyjnym miasta, tuż przy brodzie na rzece Redze. Miał on strzec komunikacyjnej i handlowej trasy znad morza na południe i ze Szczecina do Białogardu.

Już w 1317 r. miasto i zamek świdwiński wróciły do biskupstwa kamieńskiego – margrabia Waldemar odstąpił go biskupowi Heinrichowi Wacholtzowi za 6000 brandenburskich marek w srebrze z zastrzeżeniem prawa do odkupienia. W 1319 r. korzystając z prawa odkupu Waldemar odkupuje zamek i miasto po to, aby sprzedać je za 1100 marek brandenburskich w srebrze wraz z ludźmi, sądem wyższym i niższym Nikolausowi Olafssohn (byłemu staroście z Danii) i panu Wedigo von Weddel. Otrzymują oni zezwolenie na umocnienie zamku i miasta murami i fosą i "w każdy inny sposób, jak dobrze tylko mogą". W latach 1319 - 1384 Świdwin pozostaje lennem rodu von Weddel .

Z dokumentu wystawionego 1 maja 1321 r. w Kamieniu Pomorskim przez książąt pomorskich Ottona, Warcysława i Barnima (po śmierci Waldemara w 1319 r.) wynika, że ziemia świdwińska ograniczona jest na wschodzie i północy rzeką Regą, na zachodzie ziemią łobeską, na południu granicami polnymi Rydzewa (Rützow), Żółtego (Schilde), Zarańska (Sarranzig), Dołgie (Dolgen). Pretensje do ziemi świdwińskiej, jako lenna przypadającego mu w wyniku śmierci margrabiego Waldemara zgłasza biskup Fryderyk z Kamienia Pomorskiego, który w dokumencie wystawionym 24 marca 1337 r. w Berlinie uznaje prawo własności margrabiego Ludwiga z dynastii Wittelsbachów do zamków, ziemi i miast położonych na terytorium Lipian (Lippehne), Jarzębniki (Falkenberg) i Świdwina zachowując je jako lenno biskupstwa w Kamieniu (Cammin). Zmiana dynastii panującej w Brandenburgii zbiegła się z okresem zjednoczenia państwa polskiego, co wiązało się z próbami odzyskania tych ziem dla korony, licznymi potyczkami na pograniczu, które prowadziły do niszczenia wsi i miast oraz zahamowania procesów osadniczych.

Świdwin pod panowaniem Wedłów rozwijał się gospodarczo i terytorialnie. Zadbali oni o umocnienie miasta murami miejskimi z basztami i trzema bramami: Kamienną, Zamkową i Młyńską, ufundowali w 1338 r. kościół Najświętszej Marii Panny, którego proboszcz mieszkał na rozbudowanym przez nich zamku (skrzydło południowe). W pobliżu zamku Wedlowie wybudowali młyn, a przed 1378 r. ratusz miejski, wzmiankowany w dokumencie wystawionym 8 kwietnia 1378 r. przez Hassona von Wedel, syna Wedegona. Pan na Świdwinie odnowił nim spalone w czasie pożaru ratusza przywileje; potwierdził jego posiadłości i wpływy w postaci 164 włok ziemi, lasu łąk i moczarów ze wszystkimi jeziorami i wodami, prawem rybackim i łowieckim oraz połową wpływów ze sprzedaży i wywozu zboża i bydła. W zamian za to miasto mu i jego potomnym miało płacić rocznie 100 funtów czynszu.

Miasto miało swój samorząd, który początkowo składał się z czterech wybieranych „burmistrzów”, później także z większej liczby rajców. W 1370 r. burmistrzem Świdwina

był Nikolaus Ratelnitz, który wraz z małżonką ufundował ołtarz apostołów Szymona i Judy.

Wedlowie sprawowali w mieście najwyższą władzę sądowniczą, dla ziemi świdwińskiej byli najwyższymi urzędnikami „policyjnymi” – troszczyli się o bezpieczeństwo na drogach, ścigali przestępców i nadzorowali innych urzędników, co miało ogromne znaczenie dla mieszkańców miasta położonego na pograniczu brandenbursko-polsko-pomorsko-krzyżackim w epoce pospolitego łupiestwa rycerzy-rabusiów.

Po włączeniu w 1373 r. Marchii Brandenburskiej do rozległego władztwa Luksemburczyków, wszyscy Wedlowie, łącznie z Hassonem von Wedel, zamieszkałym w Świdwinie złożyli hołd królowi Czech Wacławowi IV i jego braciom z Gubina (Guben). W 1381 r. starostą całej Nowej Marchii został Hans (Jan) Wedel ze Świdwina, syn Hassona, który niedługo cieszył się zaufaniem Zygmunta Luksemburczyka (już w 1383 r. utracił stanowisko starosty).

Lata 80-te XIV wieku nie były dobre dla Wedlów – zadłużeni wielokrotnie zastawiali miasto aż w końcu zdecydowali się je sprzedać Krzyżakom z Elbląga, jako zastaw swoich długów w zamian za opiekę i utrzymanie – dokument z 14 kwietnia 1384 r., potwierdzony 8 września 1384 r. (Hans von Wedel potwierdza, że otrzymał od Wielkiego Mistrza zakonu zadośćuczynienie w mieszkaniu i utrzymaniu - przyznano mu dwór Unistaw koło Torunia).

27 lipca 1384 r. miasto Świdwin uwolnione zostało z przysięgi złożonej Hennigowi von Wedel i złożyło hołd wielkiemu Mistrzowi Zakonu Krzyżackiego Konradowi Zöltner von Rotenstein. 3 maja 1386 roku w – Malborku (Marineureg) - Hennig von Wedel zrzekł się wszelkich roszczeń do Świdwina na rzecz Zakonu Krzyżackiego, dla którego po zdobyciu przez króla Kazimierza Wielkiego w 1368 r. Czaplinka i Drahimia, zamek i miasto Świdwin stały się kluczowym punktem poza granicami państwa.

Krzyżacy po uzyskaniu ziemi świdwińskiej nadali jej status odrębnego wójtostwa z siedzibą na świdwińskim zamku. Wójt świdwiński podlegał bezpośrednio Wielkiemu Mistrzowi w Malborku. Na lata 1384-1455 przypada trzecia faza budowy zamku, zwana „Okresem krzyżackim”. Krótco po 1384 r. zasadzony na świdwińskim zamku wójt Walrabe von Scharffenberg rozpoczął prace, których celem było przysposobienie i przekształcenie niewygodnego kamiennego domu mieszkalnego i ciasnego skrzydła południowego dla potrzeb zakonnych, w oparciu o wypracowane już w tym czasie modele zamku klasztorowego i strażniczego. W 1385 r. wójtem świdwińskim został Kaspar von Briesen, którego dziełem jest przebudowa skrzydła północnego. Modernizacja zamku świdwińskiego trwała prawie 50 lat (1448 r.) naco miała wpływ pogarszająca się sytuacja polityczna i militarna Zakonu, zwłaszcza po 1410 r.

Miasto w czasie panowania Zakonu Krzyżackiego wyraźnie podupadło - kolejni wójtowie świdwińscy w swoich pismach donoszą Wielkiemu Mistrzowi o licznych „rozbojach pomorskich” w okolicach Świdwina, których dokonują rycerze-rabusie z zamieszkujących pogranicze rodów von Wedłów, Borków, Dewitzów, Güntersbergów. W ten sposób potężne pomorskie rody włączyły się w meandry politycznych rozgrywek między Brandenburgią, Polską, Krzyżakami a książętami dynastii gryfickiej. Polska od początku XV wieku dążyła do opanowania terenów Nowej Marchii szukając sojuszników wśród Gryfitów i pomorskich feudałów. W sierpniu 1410 r. książę słupski Bogusław VIII otrzymał pod Malborkiem (Marienburg) od Króla Władysława Jagiełły zapis Świdwina i okolic, ale już 1 lutego 1411 r. w czasie pokoju w Toruniu (Thorn) odstąpił wszystkie zdobycze wojenne, także Świdwin. Na mocy pokoju toruńskiego Zakon miał zapłacić odszkodowanie Polsce, ale ponieważ nie dysponował odpowiednią kwotą, uzgodniono jej obniżenie w zamian za zastaw Nowej Marchii. W grudniu 1412 r. Zakon wycofał uprzednią zgodę na przejęcie zamków krzyżackich przez Polskę co spowodowało wzmożenie aktywności rycerstwa pogranicznego. O licznych napadach rozbójniczych na ziemię świdwińską Manteufflów i Wedłów z Tuczna pisali wójtowie i namiestnicy świdwińscy w listach wysyłanych do Wielkiego Mistrza i wyliczali szkody wyrządzone przez Polaków w Świdwinie, Złocieńcu i Drawsku. Świdwin, znajdujący się w centrum tych wydarzeń, poniósł ogromne straty materialne i gospodarcze. Na mieszkańców Świdwina spadł ciężar ogromnych rekwizycji w naturze i pieniądzu, nakładanych przez władze krzyżackie w celu zaopatrzenia oddziałów wojskowych przebywających w pobliżu miasta.

Ograniczenie uprawnień samorządu miejskiego na rzecz wójta krzyżackiego, który od 1440 r. mógł ingerować w ustalanie cen, obsadę sądu ławniczego czy też zasady korzystania z miejskiej cegielni stwarzało dogodny pole do nadużyć na szkodę miasta. Również w konfliktach z okolicznymi feudałami miasto nie mogło liczyć na pomoc Zakonu. Do tego dochodziły tumulty pospólstwa przeciwko nastawionym prokrzyżacko rajcom miejskim. Dlatego w 1440 r. Wielki Mistrz poparł inicjatywę mieszczan, zmierzającą do założenia klasztoru kartuzów nad Regą, którzy mieli zająć się prowadzeniem szpitala św. Ducha. Dokument fundacyjny 16 października 1442 r. wystawił Wielki Mistrz Konrad von Erlichshausen, a nowy klasztor otrzymał nazwę Frede Godes – Pokój Boży.

Kartuzów wspomogły donacje von Borków, Wedłów i burmistrza Świdwina Klausu Boltenhagen. 21 września 1447 r. w obecności wójta Waltera Kirschkorba została zawarta umowa między radą miasta i Klasztorem Kartuzów, na mocy której miasto przydzieliło mnichom przestrzeń przed miastem, położoną nad Regą w celu budowy klasztoru oraz oddało dom na wieczność w mieście, aby mogli wygodniej prowadzić interesy i sprawy swojego Klasztoru z zastrzeżeniem zwrotu w przypadku: "gdyby klasztor uległ ruinie, a Kartuzi odeszli". Jako burmistrzów wymienia się w źródłach Volprechta, Conrada, Basche, Klausu Boltenhagen, Dubclaffa Natzmerdorf. Jako rajców: Hansa Zastrowa, Hansa Hannemana, Clausa Wokkenin, Clausa Hogeusee, Kerstena Zülow, Klausu Kortinge, Petera Burmeistra, Jurgena

Spikermana, Hansa Knake. (Dane te pochodzą ze źródeł fundacyjnych klasztoru)²⁸. Dość szybko klasztor kartuzów stał się jednym z największych właścicieli ziemskich w tej części państwa krzyżackiego.

Z chwilą wybuchu wojny trzynastoletniej (1454 r.), w obliczu trudnej sytuacji politycznej i finansowej, Krzyżacy zostali zmuszeni do oddania Nowej Marchii panom Brandenburgii - tj. Hohenzollernom przy czym przy Zakonie miał pozostać Świdwin i Drezdenko. Przygotowując się do wojny z Polską Krzyżacy założyli pod miastem wielki obóz wojskowy ściągając posiłki zaciężne z krajów niemieckich, co przesądziło o tym, że rajcowie miejscy zaczęli się układać z elektorem brandenburskim. 14 stycznia 1455 r. we Wrocławiu został zawarty układ między margrabią Fryderykiem II i zakonem, na mocy którego ustalono, że zamki zostaną mu udostępnione, a koszty przemarszu wojennego wojsk margrabięgo z Frankfurtu do Świdwina pokryje zakon.

Zawarty w Gniewie układ pomiędzy Zakonem a elektorem rozstrzygnął losy Świdwina i całej Nowej Marchii (wraz ze Świdwinem i Drezdenkiem) – rezerwując dla Zakonu prawo swobody przejazdu przez terytorium członkom Zakonu i posiłkom zaciężnym oraz prawo do wykupienia Nowej Marchii po śmierci Fryderyka II. Mieszkańcy Świdwina przysięgę wierności nowemu panu złożyli 25 września 1455 r., zaś 24 października tego roku elektor Fryderyk II Hohenzollern osobiście stanął na rynku świdwińskim i przejął miasto od wójta krzyżackiego. Połączona z ziemią drawską ziemia świdwińska stała się wójtostwem z siedzibą landwójta na zamku w Świdwinie o dość szerokich uprawnieniach (między innymi miał prawo nadawać lenna, pobierał połowę dochodów sądowych i czynszów oraz renty z młynów w Świdwinie i we wsiach należących do miasta i do zamku). Pierwszym landwójtem na Świdwinie został przedstawiciel rodu von Osten - Dionizy. Przejęcie ziemi świdwińskiej przez elektora brandenburskiego początkowo nie miało większego wpływu na losy miasta - nadal ciągnęły się konflikty lokalne z pomorskimi feudałami a przede wszystkim z pomorskim Białogardem o hegemonię na szlaku handlowym (słynna bitwa o krowę z 1469 r. koło wsi Łęgi, w której zwyciężyli mieszkańcy świdwińscy dowodzeni przez Jakuba von Polenz)²⁹.

Pod panowaniem elektorów brandenburskich Świdwin pozostawał do 1540 r. Dla miasta był to czas wielkich zmian – zarządzający miastem w imieniu elektora Jan z Kostrzyna był protektorem protestantyzmu co dość szybko odczuli świdwińscy kartuzi tracąc kolejne swoje posiadłości ziemskie. Jednocześnie margrabia był protektorem joannitów, którzy w jego księstwie zajmowali uprzywilejowaną pozycję. W 1538 roku Jan przeszedł na luteranizm i przeprowadził sekularyzację dóbr kościelnych. Klasztor kartuzów zlikwidowano, a jego majątek został przekazany radzie Miejskiej Świdwina. Zabudowania klasztorne i kościół zakonny rozebrano. 15 czerwca 1540 r. margrabia Johann wymienił z zakonem Joannitów należące do nich komturstwo Chwarszczany na urząd w Świdwinie, który przekazał zakonowi ze

²⁸ A. Zechlin, *Geschichte der Stadt und des Kreises Schivelbein in chronologischer Form*, Schivelbein 1890, s. 16-19.

²⁹ Porówna . Bitwa o krowę, swidwin.prv.pl.

wszystkimi korzyściami i prawami wyłączając zwierzchność nad ziemią i prawo pobierania podatku gruntowego. Do urzędu w Świdwinie należały wsie: Biały Zdrój, Ruthagen (?), Rusinowo, Pęczczyno, Ciechnowo, Jastrzębniki, Dołganów, Kluczkowo, Smardzko, Chomętowo, Lipce, Przybysław, Więctaw, poza tym we wsiach Lekowo 4 włości, Łabędzie - 8 włości i w Pótlebiu 7 włości. Burmistrzowi, rajcom miejskim i gminie przedstawiono komtura Melchiora von Barfuss jako namiestnika margrabiego, stwierdzając zarazem, że komturowie na cały czas będą też starostami Świdwina i Drawska (Dramburg). W posiadaniu joannitów Świdwin pozostawał do 1808 r., czyli do momentu kasaty zakonu w państwie pruskim.

W latach 1535-71 Nowa Marchia była suwerennym państwem, rządzonym przez margrabiego Jana z Kostrzyna, który był protektorem reformacji, a także przyczynił się do wzmocnienia władzy, m.in. poprzez rygorystyczną politykę fiskalną. Sporządzenie katastrów dóbr pozwoliło na precyzyjne ustalenie wysokości podatków, które były ściągane bezwzględnie. Według katastru Świdwin z 608 łanami gruntów zajmował 13 miejsce na liście miast nowomarchijskich i był zobowiązany płacić 2 talary 10 groszy i pół feniga podatku³⁰. Poza atakami zarazy morowej (1550, 1584 r.) i wielkim pożarem z 1619 r. (spłonęła cała dzielnica między rynkiem, kościołem Mariackim, Bramą Kamienną i murami obronnymi) miasto do okresu wojny 30-letniej cieszyło się stosunkowo długim okresem pokoju, rozwijało się browarnictwo i sukiennictwo, miasto nabywało kolejne wsie goszcząc kolejnych panujących i ich małżonki.

W okresie wojny 30-letniej (1618-1648) – podobnie jak całe Pomorze – Świdwin uległ znacznym zniszczeniom, spowodowanym przez liczne przemarsze wojsk, kontrybucje, plądrowania. Po raz pierwszy obce wojska wkroczyły do Świdwina w 1627 r., kwaterą w Świdwinie stały wojska von Wallensteina (1628), szwedzkie (1630-1648 - Szwedzi obsadzili zamek swoją załogą i wypędzili joannitów), wojska von Crockowa (1648), polskie („zbrojni z Krakowa”). Po zawarciu pokoju westfalskiego joannici odzyskali zamek, ale w stanie ruiny. W Świdwinie ocalało zaledwie 30 domostw. Wysiłek odbudowy miasta podjęty przez jego mieszkańców, co zostało uwidocznione na miedziorycie Meriana z 1652 r., zniweczył pożar w 1689 r. podczas którego spłonęły prawie wszystkie domy, kościół i ratusz.

Od 1720 r. całe Pomorze i Nowa Marchia dostały się pod panowanie króla pruskiego (Fryderyka Wilhelma I), a w państwie powołano urzędy nadzorujące dochody skarbowe (w tym tzw. kamerę wojenną), powiaty zarządzane przez landratów. Ziemia świdwińska w swoich historycznych granicach była najmniejszym powiatem w ramach państwa brandenbursko-pruskiego, następnie państwa pruskiego i niemieckiego aż do likwidacji w 1932 r.

Najwyższą władzę w powiecie sprawował od 1724 r. landrat, mianowany przez króla pruskiego. W Świdwinie odbywały się również zgromadzenia sejmiku powiatowego, zwoływanego przez landrata, który składał się wyłącznie z przedstawicieli szlachty.

³⁰ A. Zechlin, *Geschichte der Stadt...*, dz.cyt., s. 33.

Rząd pruski w II ćwierci XVIII w. podjął szereg działań w celu odbudowy miasta – kredyty dla nowych mieszkańców, do miasta wprowadzono oddział kirasjerów jako stały garnizon. Dopiero w połowie XVIII wieku udało się odbudować stan demograficzny z początku XVII wieku – w mieście zamieszkiwało około 1100 osób.

W czasie wojny siedmioletniej w Świdwinie kilkakrotnie stacjonowały wojska rosyjskie, a liczne kontrybucje ściągane przez „rosyjskich terrorystów” zadłużyły miasto aż do 1784 r, kiedy to dotacja w wysokości 1000 talarów Fryderyka Wilhelma uwolniła miasto od wojennych zadłużeń.

Rozwój miasta po zniszczeniach wojennych stał się możliwy dzięki wyburzeniu w latach 1787-1789 części murów miejskich, zasypaniu odnóg Regi i melioracji błotnistych łąk, co umożliwiło rozwój przedmieścia (nowa dzielnica przy Nowomiejskiej). W mieście znajdował się sąd grodzki (od 1344 r. do 1784 r. – po tej dacie zniesiono odrębność sądu grodzkiego i sądu starosty, któremu podlegała szlachta i osobistości powiatu), szkoły (pierwsza wzmiankowana już w 1540 r.), apteka (pierwszy wzmiankowany aptekarz w 1697 r., w latach 1778 -1834 aptekę prowadził Christian Noebe), chirurg (pierwszy wymieniony w 1740 r. Makkewitz). Burmistrz i rada miejska zarządzali funduszami kasy miejskiej, której dochody były tak skromne, że co jakiś czas musieli ratować się ogłaszaniem zbiórki publicznej np. na odbudowę kościoła i ratusza.

Komturowie joannitów również podjęli szereg prac budowlanych przekształcając zamek obronny w rezydencję w nowożytnym stylu. Wyburzono między innymi skrzydło południowe i wschodnie, zasypano fosy, wyburzono budynki bramne. Na ich miejscu powstała reprezentacyjna budowla z brukowanym dziedzińcem, której budowniczymi: hrabia Leopold Aleksander von Wartensleben, Fryderyk von Kalkenstein oraz Karl Wilhelm von Finkenstein zostali upamiętnieni stosowną tablicą z herbami umieszczoną w 1803 roku nad bramą wjazdową.

Ponownie obce wojska, tym razem francuskie, wkroczyły do Świdwina w 1806 r. Na miasto nałożono kontrybucje wojenne w naturze i gotówce, w mieście stacjonował garnizon francuski a w okolicy oddziały zarówno francuskie jak i polskie. Ze środków miejskich utrzymywano również wojskowy szpital utworzony w Świdwinie po pokoju tylicyckim.

W XIX wieku Prusy, dotkliwie doświadczone w wojnie napoleońskiej, stanęły wobec konieczności przeprowadzenia reform wewnętrznych. Okupowane przez wojska francuskie dość ostrożnie wprowadzały pakiet reform zaproponowanych przez Steina. W 1808 r. zlikwidowano zakon joannitów – ostatni komandariusz joannicki opuścił Świdwin w 1810 r. przekazując zamek w ręce władz świeckich. Miastem według ustawy z 1808 r. zarządzały dwa ciała kolegialne: Rada Miejska i magistrat. Radę złożoną z 24 radnych wybierali obywatele miasta o określonym statusie majątkowym (pierwsze wybory w lutym 1808). Na czele magistratu stał burmistrz, który był reprezentantem państwowej władzy policyjnej, zarządzał administracją miejską, nieruchomościami, pobierał podatki i prowadził rejestr

pełnoprawnych obywateli miasta. Władzę ustawodawczą miała Rada Miejska, ale organem wykonawczym było kolegium magistrackie, które mogło blokować jej uchwały. Władzę sądowniczą w mieście sprawował państwowy sąd ziemski i miejski, podległy początkowo sądowi ziemskiemu w Koszalinie, od 1849 r. – państwowemu sądowi powiatowemu w Drawsku Pomorskim.

Mieszkańcy miasta z ogromnym trudem znosili napoleońskie kontrybucje i przemarsze wojsk dlatego zaraz po zerwaniu przez Prusy sojuszu z Napoleonem (w 1813 r.) włączyli się do tzw. „niemieckich wojen wyzwoleniczych” zaciągając się do rezerwowej formacji obronnej tzw. Landwehry (około 80 obywateli Świdwina, 450-500 ochotników z ziemi świdwińskiej). Wcieleni zostali prawdopodobnie do 9 Pomorskiego Pułku Landwehry, który po zakończeniu wojen napoleońskich otrzymał swój stały garnizon w Świdwinie. Zamek świdwiński stał się siedzibą dowództwa pułku od 1816 r.

W 1815 r. dokonano nowej reformy administracyjnej, wprowadzono podział na prowincje, rejencje i powiaty. Na mocy tej reformy powstał w ramach prowincji Pomorze Zachodnie w ramach Landkreis Kōslin powiat świdwiński i drawski, które przetrwały aż do 1932 r. Administracja i samorząd opierały się na: autonomicznych gminach miejskich (Świdwin), wiejskich (Landgemeinde), dobrach szlacheckich (Rittergut) i domenach państwowych; podział na gminy wiejskie i obszary dworskie przetrwał do 1928 r. Dopiero w 1877 r. zmienił się stanowy system wyborczy; odtąd władzami powiatu były sejmik powiatowy i wydział powiatowy.

Od połowy XIX w. datuje się etap industrializacji i intensyfikacji gospodarki rolnej, co było związane z ogólnymi przemianami ustrojowymi i gospodarczymi; powstają w mieście manufaktury, składy towarów i sklepy. W 1855 r. w Świdwinie założono kasę oszczędnościową i kasę szpitalną. W 1856 r. w Świdwinie zaczęła działać drukarnia Karla Kūhna, który był wydawcą Świdwińskiej Gazety Powiatowej, wychodzącej raz w tygodniu. W 1857 roku kursowała regularna poczta konna między Świdwinem a Karlinem, Szczecinkiem, Stargardem, Drawskiem, Bierzwnicą i Sławoborzem (codziennie). Po otwarciu kolei (1859 – linia kolejowa Koszalin-Stargard), trzy razy dziennie odchodziła poczta, tam i z powrotem, do Szczecinka i przez krótki czas do Drawska, Bierzwnicy, Sławoborza, 1 raz dziennie tam i z powrotem.

Batalion Landwehry stacjonujący w Świdwinie uczestniczył w wojnie austriacko-pruskiej i uzyskał nazwę 1 Batalionu Świdwińskiego II Pomorskiego Okręgu Landwehry nr 9 - Świdwin do 1888 r. był miastem garnizonowym.

W mieście powstała szkoła średnia (1861 r.), szkoła dla dziewcząt, szkoła rzemiosła i szkoła rolnicza. W 1867 r. miasto wzniosło nowy ratusz. W 1871 r. w mieście powstała fabryka octu, Towarzystwo Rzemieślnicze i Towarzystwo Rolnicze, w 1878 r. otwarto nowy szpital. W 1880 r. wybudowano nową synagogę na ul. Nowomiejskiej, w 1881 r. wyświęcono odrestaurowany kościół mariacki. Z tego czasu prawdopodobnie pochodzi żydowski cmentarz (kirkut) w Dobrach Szlacheckich pod Świdwinem.

Około 1870 r. powstał zespół budynków kolejowych - miasto rozwijało się w kierunku północnym, gdzie powstały zakłady przemysłowe, magazyny i składy (obecna ul. 3 Marca i Kościuszki). Na początku XX wieku powstały zespoły zabudowy mieszkalnej rozlokowane na stokach doliny Regi, prostopadle do ul. Drawskiej. W latach 1920-28 powstało osiedle Botenhagen (Zatorze).

Po śmierci kanclerza Bismarcka na terenie całego Pomorza Zachodniego powstawały wieże upamiętniające „żelaznego kanclerza” – w Świdwinie na terenie parku miejskiego wieżę wybudowano w 1911 r. Przez wiele lat w jej pobliżu odbywały się uroczystości w rocznicę śmierci Bismarcka.

Po I wojnie światowej powiat świdwiński stanowił część prowincji pomorskiej i należał do rejencji koszalińskiej; w 1932 r. został zlikwidowany i wcielony do Landkreis Belgard (Białogard).

W Świdwinie w okresie dwudziestolecia międzywojennego podatny grunt znalazły zarówno ruchy robotnicze jak i odezwy NSDAP. Już w latach 1927-28 powstała w mieście komórka NSDAP, której dziełem była „rozprawa” z miejscową kolonią żydowską już 1 kwietnia 1933 r. Kulminacją antyżydowskich nastrojów było wysadzenie synagogi i zbezczeszczenie żydowskiego cmentarza w listopadzie 1938 r. (noc kryształowa z 9/10 listopada). Po przejściu władzy przez Hitlera mieszkańcy Świdwina zorganizowani w tzw. oddziały straży Granicznej (Grenschutz) zostali wcieleni do Wehrmachtu, a przed napaścią na Polskę Świdwin wraz z Połczynem stał się ważnym punktem koncentracji 10 dywizji pancernych. W zamku świdwińskim w latach 1937-1940 został zorganizowany żeński obóz pracy RAD, którego dziełem jest ośrodek wodny nad jeziorem Bukowiec i droga dojazdowa od szosy Świdwin-Drawsko. Do miasta w latach II wojny światowej trafiali zarówno robotnicy przymusowi jak i jeńcy wojenni, zmuszani do niewolniczej pracy w zakładach produkcyjnych Świdwina i w okolicznych gospodarstwach.

Wojska radzieckie weszły do Świdwina 3 marca 1945 r. i to one dokonały zniszczenia centrum miasta. Pierwszym polskim burmistrzem miasta został Jan Górski, który przebywał w Świdwinie jako jeńiec wojenny i robotnik przymusowy. Jego dziełem jest zorganizowanie zrębów polskiej administracji państwowej w Świdwinie, chociaż jako członek Polskiego Stronnictwa Ludowego już w maju 1946 r. zrezygnował z pełnienia stanowiska. W sierpniu 1946 r. wybrana została Miejska Rada Narodowa, która zajęła się organizowaniem życia miasta i usuwaniem zniszczeń wojennych. Stopniowo powstawały polskie szkoły, zakłady pracy i instytucje. Zniszczenia wojenne usuwano aż do lat pięćdziesiątych - cegły odzyskane w wyniku rozbiórki wysyłano do Warszawy.

W 1947 r. powstał Komitet Odbudowy Kościoła, zniszczonego w trakcie działań wojennych, przy czym zarówno władze miejskie jak i powiatowe przeznaczyły na ten cel poważne środki nie widząc przeszkód w dotowaniu kościoła katolickiego.

W 1954 r. utworzono powiat Świdwiński, który obejmował 16 gromad oraz miasta Świdwin i Połczyn-Zdrój. Zlikwidowany w czasie reformy administracyjnej w 1974 r. został reaktywowany w 1999 r.

KALENDARIMUM – **załącznik nr 3**

4.3. MIASTO ŚWIDWIN – ZASADNICZE ELEMENTY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Dziedzictwo archeologiczne

Województwo zachodniopomorskie posiada kompletną ewidencję archeologiczną (w tym Archeologiczne Zdjęcie Polski – AZP)³¹.

Na terenie Świdwina (i okolic) do końca XX wieku odkryto (głównie w wyniku prac AZP) 95 różnego typu stanowisk archeologicznych. Znaleźiska nie posiadają wartości materialnej, stanowią zaś cenne źródło do badań i oceny prehistorii. Stąd też niezbędna jest ochrona potencjalnych reliktyw osadniczych przed zniszczeniem. Na obszarze miasta najliczniej reprezentowane są stanowiska średniowieczne, powszechnie łączone z momentem zasiedlenia miasta i powstania zamku, co może potwierdzać lokację miasta na tzw. surowym korzeniu.

W granicach administracyjnych Świdwina zabytkiem archeologicznym, wpisanym do rejestru jest obszar zamku - stanowisko 1, AZP 23-17/1, Nr rej. 8, z dnia 29.06.1953 r.

Rozwój układu przestrzennego³²

Średniowieczne miasto lokacyjne zostało założone na wschodnim brzegu Regi na planie zbliżonym do trapezu. Szczelnie wypełniało obszar piaszczystej łachy o wymiarach 350 x 300 m. Mimo wojennych zniszczeń stosunkowo czytelna pozostała siatka ulic Świdwina z centralnie ulokowanym rynkiem, na którym w XIV wieku posadowiono ratusz - układ urbanistyczny średniowiecznego miasta został zniekształcony przez późniejszą XX-wieczną zabudowę. Odbudowa miasta od 1959 r. wkroczyła w fazę budowy nowych bloków wg doktryny ubogiego modernizmu obiekty nie trzymały się linii zabudowy, a zasada ich lokalizacji była otwartość, co przez ówczesne służby konserwatorskie zostało uznane za właściwą formę zabudowy starych miast. Niestety w Świdwinie, jeszcze po 1965 r. wyburzono zachowane na północy Starego Miasta (ul. Nad Regą, Rzeczna, Myśliwska) i na całej długości wzniesiono w „układzie grzebieniowym” 5 wieloklatkowych bloków. Skutkiem tego zabytkowy układ urbanistyczny w swej reliktywnej formie nie został utrzymany. Siłą

³¹ Inwentaryzacja AZP (od 1978 r.) opiera się na jednolitych zasadach penetracji terenowej (powierzchniowej) i dokumentacji odkrytych obiektów. Obszar Polski podzielony został na 8.000 tzw. „Obszarów AZP”, o wym. 5 x 7 km, stanowiących pojedyncze (sztucznie wydzielone) jednostki badawcze. Obecne (dane z 2014 r. ze „Studium uwarunkowań...”) granice administracyjne miasta Koszalina zajmują 8 takich obszarów (niektóre tylko fragmentarycznie).

³² Analiza urbanistyczna rozwoju miasta za: Studium wartości kulturowych miasta Świdwina, praca zbiorowa J. Nekanda-Trepka, W. Feliński, M. Opęchowski i E. Wilgocki, Szczecin 2004.

rzeczy zachowały się relikty podziemne, będące swoistą księgą dziejów miasta, oczekujące na dogodne warunki rewaloryzacji (po badaniach archeologicznych).

Średniowieczne miasto umocnione było murami miejskimi, podwójnym wałem umocnień ziemnych i od południa i wschodu rzeką Regą z jej odnogami opływającymi wzniesiony na wzgórzu zamek. Naturalną linię obrony wzmacniały nadrzeczne bagna. Do miasta prowadziły dwie bramy – Kamienna i Młyńska, trzecia brama – Zamkowa łączyła miasto z zamkiem. Przez długi czas topografia terenu ograniczała rozwój terytorialny miasta.

Najbardziej znany widok miasta to panorama wg Meriana z 1652 roku, na której widoczne jest miasto otoczone murami z basztami i bramami; dominantę wysokościową stanowił kościół z wieżą zwieńczoną stożkowym hełmem z iglicą i kurkiem oraz sygnaturką. Po prawej stronie miedziorytu ukazano Bramę Kamienną i najbardziej wysuniętą na wschód wieżę obronną – Kiek Pommern. Po prawej stronie kwartał rynkowy z ratuszem miejskim o schodkowych szczytach, zabudowany budynkami mieszkalnymi ustawionymi szczytami do ulicy. Z lewej strony – Świdwiński zamek z wieżą obronną, otoczony fosą. Tło miedziorytu i pierwszy plan dobrze oddaje ukształtowanie terenu i rolniczy charakter okolicy.

Na panoramie miasta wg Petzolda (1710-1715) oprócz murów otaczających stare miasto, zaznaczono ekspansję terytorialną w kierunku wschodnim, jak również zniszczenia wojenne: uszkodzone domostwa i mury (Brama Kamienna) – zniknęła sygnaturka nad nawą kościoła, wieża Kiek Pommern utraciła hełm a ratusz barokową wieżyczkę. Przebudowano również zamek.

Mury obronne rozebrano w XVIII i na początku XIX wieku. Do czasów współczesnych zachował się niewielki ich fragment przy ul. Nad Regą, stanowiący fragment ogrodzenia posesji Nad Regą 5a oraz jedna z trzech bram miejskich – Brama Kamienna. Liczne pożary nawiedzające Świdwin strawiły w przeważającej mierze drewnianą i szachulcową zabudowę miejską. Obowiązujące od połowy XVIII wieku nowe przepisy budowlane zakazywały m.in. krycia domów strzechą i wprowadzały obowiązek budowy solidnych kominów. Z końca XVIII wieku pochodził ryglowy budynek plebanii, rozebrany w latach 70-tych XX wieku (wpisany do rejestru zabytków wraz z powstałym około 1850 r. murowanym budynkiem w głębi działki kościelnej).

Rozebranie murów i wałów oraz zasypanie fos i odnóg Regi umożliwiło rozwój przedmieść – po wschodniej stronie powstało Nowe Miasto z ul. Nowomiejską wytyczoną na miejscu wałów. Po stronie północnej po wybudowaniu dworca – przedmieście północne powtarzające układ historycznej kompozycji Starego Miasta z dwoma ulicami zbiegającymi się na placu dworcowym (Drawska i Batalionów Chłopskich). W tym czasie zatarcie uległa również pierwotna odrębność miasta i zamku, fosy zostały zasypane a dziedziniec zamku wybrukowany (pocz. XIX w.). W połowie XIX wieku na wschodnim krańcu ówczesnego miasta powstał park miejski, stare cmentarze, po wytyczeniu nowego cmentarza na północny wschód od ul. Cmentarnej, zostały zamienione na park (obecnie tzw. Mały Park na zapleczu placu Jana Pawła II).

W II połowie XIX wieku w związku z rozwojem przemysłowym nastąpiła ekspansja terytorialna miasta, które po początkowym okresie rozbudowy dzielnicy przemysłowej od torów kolejowych do wschodniej pierzei ul. 3-go Marca na początku wieku XX-tego zagospodarowało stoki doliny lokując zakłady przemysłowe i warsztaty rzemieślnicze w kwartale między ul. 3-go Marca i Kościuszki, natomiast na stokach doliny – wznoszące się prostopadle osiedla z prostymi dwustronnie obudowanymi ulicami (Polna, Reymonta, Popiełuszki, Cmentarna i Chrobrego). W latach międzywojennych podobny zespół osiedli powstał prostopadle do ul. Drawskiej (Mickiewicza, Broniewskiego, Słowackiego).

W latach 1920-1928 powstało osiedle Botenhagen (Zatorze) o ulicach prostopadłych do ul. Szczecińskiej, które charakteryzuje ujednoliconą zabudowa na dużych działkach z ogrodami.

Zniszczenia wojenne 1945 r. dotknęły przede wszystkim centrum miasta, (podpalone przez Rosjan już pod zdobyciu miasta), gdzie unicestwieniu uległy całe kwartały; zabudowano je w latach 60-tych XX wieku blokami mieszkalnymi.

Do najcenniejszych obiektów zabytkowych Świdwina należy zamek (gotycki z późniejszymi barokowymi nawarstwieniami), gotycki kościół Najświętszej Marii Panny oraz powstała w końcu XIV wieku Brama Kamienna, jeden z nielicznych relikwów średniowiecznych dzieł obronnych. Unikatem w skali Pomorza Środkowego jest cmentarz żydowski w Dobrach Rycerskich, jeden z nielicznych cmentarzy żydowskich, które nie uległy całkowitemu zapomnieniu.

Zamek w Świdwinie powstał przed 1292 r. (dokument margrabiego Albrechta) – w pierwszym tzw. askańskim okresie (1280-1317) na piaszczystej łasze Rzeki Regi, w miejscu szerokiego rozlewiska, powstał zamek założony na nieregularnym rzucie, otoczony kamiennymi murami z mieszkalnym skrzydłem znajdującym się w północnej części dziedzińca (Z. Radacki). Oddzielony od grodu fosą z mostem zwodzonym był kluczowym elementem obronnym przebiegającym w tym rejonie ważnych szlaków komunikacyjnych (szlak solny z Wielkopolski do Kołobrzegu, ze Szczecina przez Świdwin i Białogard do Gdańska). Dokument z 1317 r. Waldemara askańskiego wymienia *castrum* w Świdwinie. Przebudowany w latach 1317-1384 przez ród Wedłów zyskał skrzydło dwukondygnacyjne południowe oraz czworoboczną, trzykondygnacyjną basztę flankującą z lewej strony wjazd do zamku, zakończoną przypuszczalnie krenelażem.

Po sprzedaży ziemi świdwińskiej Zakonowi krzyżackiemu na lata 1384-1455 przypada trzecia faza budowy zamku, zwana „Okresem krzyżackim”. Początkowo prowadzono prace nad wzmocnieniem obronności zamku i adaptacją do potrzeb reguły zakonnej. Basztę przebudowano na 5-ciokondygnacyjną z machikutą i gankami strzelniczymi, do końca panowania Krzyżaków w Świdwinie trwały prace przy przebudowie skrzydła północnego, które zostało wymurowane, jako podpiwniczony dwukondygnacyjny budynek z salami, apartamentami i kaplicą na II kondygnacji. W narożniku półd.-wschodnim skrzydła znajdowało się gdańsko, rozebrane w 1786 r. W zamku mieszkał namiestnik krzyżacki, natomiast dla wójta krzyżackiego wybudowano niewielki budynek mieszkalny przy murze koło bramy (rekonstrukcja A. Kąsinowski).

W1456-1540 r. zamek pozostawał we władaniu elektorów brandenburskich z rodu Hohenzollernów – na ten czas przypada budowa skrzydła wschodniego datowanego na 1517 r. oraz bramy wjazdowej powiązanej komunikacyjnie z wieżą, dalsze dwa przedbramia na wale i przy drodze. W zamku mieściła siedziba Starosty – Landwójta nad Choszcznem, Drawnem, Reczem i Ińskiem. W 1540 r. zamek stał się komandorią zakonu joannitów, (wymieniony przez Jana z Kostrzyna na Chwarszczany). Po zniszczeniach z czasu wojen szwedzkich (1630-1649) zamek został przez joannitów gruntownie przebudowany i zmodernizowany – (rycina Meriana z 1652 r.). Stan zamku po wojnach prusko-szwedzkich i północnej ukazuje rycina Petzolda.

W latach 1740-1758 po wyburzeniu trzech skrzydeł za wyjątkiem skrzydła północnego powstały nowe reprezentacyjne budynki w stylu barokowym. W tym czasie zasypano fosy otaczające zamek i wybrukowano dziedzińiec, przez co zamek utracił całkowicie charakter obronny stając się nowożytną rezydencją. Zburzono budynki bramne, a wjazd zaakcentowano od zewnątrz płytким ryzalitem zwieńczonym tympanonem w poziomie dachu. W środkowej części tympanonu umieszczono herb fundatora K. W. v. Finckensteina, po jego obu stronach herby komendantów L. A. v. Wartenslebena (po lewej) i F. W. v. Kalkensteina (po prawej). Pod tympanonem umieszczono nazwiska obu komendantów i datę „1740” rozpoczęcia przebudowy.

Po kasacji zakonu joannitów w 1808 r. zamek został przekazany miastu i pełnił funkcję spichlerza zbożowego. W zasypanej fosie założono ogrody i winnice. W latach 1818-1934 r. zamek znajdował się w posiadaniu kilku użytkowników - mieścił się tu sąd grodzki (w skrzydle południowym), urząd katastralny i podatkowy (w skrzydle wschodnim), zbrojownia i więzienie (w skrzydle północnym).

Podczas działań II wojny światowej zamek nie został uszkodzony, jednakże pozbawiony użytkownika przez wiele lat niszczał. W 1953 r. podczas pożaru zniszczeniu uległo skrzydło północne, z którego pozostały jedynie mury obwodowe i piwnice. Na zlecenie WKZ w Koszalinie w latach 1959-62 wykonane zostały kompleksowe badania i studia historyczno-konserwatorskie, a na ich podstawie opracowany projekt architektoniczny odbudowy i adaptacji zamku na siedzibę powiatowego zespołu kulturalnego, z salą widowiskową na 200 osób w skrzydle północnym, biblioteką w skrzydle południowym, pracowniami politechnicznymi i hotelem turystycznym na 30 miejsc w skrzydle zachodnim, oraz barem kawowym (restauracją) w skrzydle wschodnim. Zarówno dokumentację (1959-62), jak prace budowlane (1963-1968) wykonało Przedsiębiorstwo Państwowe Pracownie Konserwacji Zabytków w Szczecinie na zlecenie WKZ w Koszalinie. Skrzydłu północnemu przywrócono bryłę i elewację z połowy XV w., ponadto odtworzono w przyziemiu zasadniczy podział na dwa pomieszczenia. Zachowano XVIII-wieczne bryły skrzydeł wschodniego i południowego wraz z częściową adaptowaną oryginalną więźbą i podziałem w skrzydle południowym. W elewacjach zewnętrznych wyeksponowano wszystkie zachowane partie murów z końca XIII w. Wieży przywrócono całkowicie XV-wieczną architekturę zarówno wewnętrzną, jak i wewnętrzną. Aktualnie w zamku mieści się Świdwiński Ośrodek Kultury.

Kościół p.w. Najświętszej Marii Panny - wzniesiony w 1338 r., przebudowany w II połowie XV wieku, został ulokowany w kwartale przyrynkowym. Jest to bazylika trzynawowa z korpusem nawowym zamkniętym przęsłem chórowym na rzucie trapezu, otoczonym 5-przęstowym obejściem. W 1475 r. dobudowano kaplice boczne, a w 1505 r. wieżę. W podziemnych kryptach grobowych znajdowało się miejsce spoczynku członków rodziny von Wedel. W 1689 r. kościół wraz z jego bogatym wystrojem zniszczył pożar. Odbudowany pod koniec XVII wieku i wyposażony na nowo w ambonę i ołtarz wykonany w Kołobrzegu (J. Kohte) w XIX wieku przeszedł gruntowną regotyżację (1881 r.). W 1789 r. został zlikwidowany cmentarz przykościelny, na którego miejscu powstały budynki plebanii.

W 1945 r. w czasie zdobywania miasta przez wojska radzieckie została uszkodzona wieża kościoła, dalsze zniszczenia zostały dokonane już po zdobyciu miasta – 5 marca 1945 r. Rosjanie miotaczami ognia podpalili centrum Świdwina, które zabudowane głównie domami szachulcowymi płonęło jak zapałka. Pożar ogarnął również kościół – spłonął dach i wieżba, częściowo zawaliły się sklepienia. Prace zabezpieczające rozpoczęto już w 1947 r. – do 1950 r. proces odbudowy kościoła został zakończony.

Brama Kamienna - powstała w końcu XIV wieku, w ciągu miejskich murów obronnych. Jest to budowla czterokondygnacyjna, zwieńczona dachem dwuspadowym ze szczytami i ostrołuczny przejazdem bramnym w przyziemiu. Pierwotnie elewacje zwieńczone były szczytami schodkowymi, co widać na rycinie Meriana. Przebudowana w XVII i XVIII wieku, po rozebraniu murów miejskich została obudowana kamieniczkami, dawna Steinstrasse, obecnie ul. 1-go Maja.

Cmentarz żydowski (kirkuł) - założony pod koniec XIX wieku na stoku wzgórza, które do 1945 r. nosiło nazwę Żydowskiej Góry, w czasie Nocy Kryształowej został zbezczeszczonej przez hitlerowskie bojówki; obecnie jeden z nielicznych cmentarzy żydowskich na terenie Pomorza Środkowego, na którym zachowały się macewy - w latach 80. XX wieku wpisany do rejestru zabytków pod nr 1216 decyzją z dnia 05 grudnia 1989 r. Czytelny układ kwater. Zachowany mur wygradzający cmentarz (częściowo) oraz duża ilość mogił i macew. Zachowany starodrzew z alejami lipowymi, Najstarszy nagrobek z 1897 r.

Park Miejski wpisany do rejestru zabytków pod nr 1089 decyzją z dnia 18 marca 1980 r. założony w 1870 r. przy obecnej ul. Drawskiej z zachowanym układem przestrzennym, nieregularnymi alejkami parkowymi i starodrzewem (przekształcony z części lasów miejskich). W 1911 r. w najwyższym punkcie parku zbudowano wieżę Bismarcka, do której prowadzą kamienne schody ujęte lipową aleją (F. Brewing).

W centrum miasta poza budynkiem **Starostwa** (dawny hotel *Monopol*, w którym znajdował się szpital wojenny) nie zachowała się historyczna zabudowa. Ocalały przedmieścia z zabudową willową i przemysłową, które do czasu realizacji modernizujących bloków w centrum – lata 60. XX wieku - były zamieszkałe przez polskich osadników.

Wille z początku XX wieku znajdują się przy ul. Drawskiej, Podgórnej i Niedziałkowskiego.

W zespole związanym z osiedlem kolejowym wyróżnia się zespół monumentalnych gmachów dwóch szkół i poczty o bogatym wystroju architektonicznym oraz budynki przy ul. Kościuszki i Kołobrzeskiej.

Zwarty zespół parterowych bliźniaków powstał w okresie dwudziestolecia międzywojennego na Zatorzu (Botenhagen).

Na uwagę zasługuje również zespół budynków tzw. Młyna Zamkowego z 1814 r. z wybudowaną w 1912 r. eklektyczną willą z ozdobnym portalem oraz pałacym miejski przy ul. 3-Marca 11 (neoklasycyzm).

Zachowane fragmenty cennego układu staromiejskiego (obszar wpisany do rejestru zabytków) to m.in.:

- kwartał kościoła z plebanią i cmentarzem przykościelnym
- kwartał częściowo zabudowany po pld.-zach. Stronie placu Konstytucji 3 Maja (budynek starostwa)
- zamek i zespół Młyna Zamkowego

Obiekty użyteczności publicznej o wysokich walorach kulturowych i zabytkowych to m.in.:

- Obecne Liceum Ogólnokształcące przy ul. Kościuszki nr 28; obiekt wzniesiony w 1887 jako szkoła rolnicza, od 1927 r. gimnazjum rolne. To budynek o rozbudowanej bryle, symetryczny, neostylowy, murowany o bogatym wystroju elewacji; sala gimnastyczna powstała ok. 1889 r.
- bank przy ul. Połczyńskiej; wybudowany po 1933 r. w stylu narodowo - modernistycznym, z cegły klinkierowej (do 1945 r. był siedzibą miejscowej filii Reichsbank). Charakteryzuje się kompozycja w typie dwukondygnacyjnego, ceglanego „zamku”.
- Kościół p.w. Św. Michała – przy ul. J. Popiełuszki nr 34 – modernistyczny obiekt wzniesiony w 1929 r. dla wspólnoty metodystów.
- Folwark, przy ul. Połczyńskiej nr 18 – zespół wzniesiony w 1880 r., składający się z niewielkiego dworu (wystrój klasycyzujący) oraz budynków gospodarczych i kamiennie-ceglanego ogrodzenia.
- Poczta przy placu Jana Pawła II – zespół budynków z 2 połowy XIX wieku: budynek poczty, budynek regionalnego urzędu pocztowego, zespół wozowni w zapleczu. Opracowanie elewacji z nawiązaniem do neogotyku.
- Szkoła podstawowa przy placu Jana Pawła II nr 5; budynki wzniesione w l. 1862-1866, budynek główny o wystroju neorenesansowym.
- Skwer i pomnik Jana Pawła II – historyczne nazwy to Kaiser Wilhelm Platz (do 1939 r.), Platz der S.A. (do 1945 r.); Plac Wolności po 1945 r. Pierwotnie w tym miejscu stał pomnik cesarza Wilhelma I, był to reprezentacyjny plac miejski. Obecnie zachowany historyczny postument z nową aranżacją poświęconą Janowi Pawłowi II.
- Młyn zamkowy przy ul. Niedziałkowskiego nr 14 – kompleks obiektów przemysłowych funkcjonuje w obecnym układzie od 1 połowy XIX wieku.

- Powstał w miejscu historycznej fosy i Bramy Młyńskiej. Do chwili obecnej przetrwały: budynek mieszkalny, kompleks trzech obiektów produkcyjnych.
- Pałac miński przy ul. 3 Marca nr 11, obiekt powstał w 1880 r. w stylu neoklasycystycznym.
 - Magazyn przy ul. 3 Marca nr 19 – zespół wybudowany w 1935 r. w stylu modernistycznym.
 - Młyn-spichlerz przy ul. Batalionów Chłopskich 6a – wzniesiony na przełomie XIX i XX wieku w zespole folwarcznym. Obiekt 2-bryłowy, 5-kondygnacyjny.
 - Zespół dworcowy przy Placu Lotników nr 6 – dworzec powstał ok. 1859 roku. To budynek trójskrzydłowy, parterowy, ceglany, nietynkowany ze skromnym detalem architektonicznym. Elewator 2-bryłowy, ceglany z rampa transportową.
 - Kaplica cmentarna – niewielki obiekt o konotacjach modernistycznych, wzniesiony w 1938 roku. Powstał w następstwie decyzji o utworzeniu nowej nekropolii miejskiej; obok kaplicy pomnik-lapidarium.
 - Zespół zabudowy mieszkalno-usługowej przed Bramą Kamienną ul. 1 Maja 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28. Zespół zabudowy (9 budynków), powstał na w końcu XIX wieku, modernizowany w okresie międzywojennym. Na styku z Bramą (od wschodu) zachowana częściowo historyczna wozownia straży pożarnej.

Miasto Świdwin miało swoje okresy świetności, co należy eksponować, nawiązując do wyróżniających je form działalności i wybitnych osobistości, z którymi związana jest historia miasta. Niewątpliwie warto podkreślić:

- średniowieczny rodowód miasta w nawiązaniu do przywileju lokacyjnego z 1296 r.;
- związki Świdwina z biskupstwem kamieńskim i zakonem joannitów;
- Rudolf Virchow – wybitna osobowość XIX-wiecznego Świdwina; światowej sławy badacz patologii komórkowych, antropolog, uczestnik licznych odkryć archeologicznych. Tablica poświęcona jego pamięci znajduje się przy ul. Drowskiej;
- walory krajobrazowo-przyrodnicze w połączeniu z dziedzictwem kulturowym;
- zabytkowy park miejski; historyczny cmentarz żydowski;
- częściowe zachowanie historycznego nazewnictwa
- popularyzacja historii miasta; główny animator kultury w mieście to Świdwiński Ośrodek Kultury, z siedzibą w historycznym zamku
- wspomaganie edukacji historycznej poprzez przygotowanie stosownych materiałów pomocniczych.

Są to wartości tworzące klimat miasta i gminy, który należy eksponować (np. w nazwach miejsc, ulic) i popularyzować poprzez (wydawnictwa, programy edukacyjne, wystawy i inne). To zadanie stara się wypełniać Świdwiński Ośrodek Kultury.

4.4. WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Ziemia świdwińska – a zwłaszcza miasto Świdwin - jest niewątpliwie miejscem posiadającym swoisty klimat (*genius loci*), miejscem w którym odczuwa się powiew historii, a burzliwie dzieje odzwierciedlały losy terenów pogranicznych. Przedstawiony powyżej obszerny rys historyczny jest na to dowodem.

W nazwach ulic do 1945 r. przechowało się – w przeważającej mierze – nazewnictwo historyczne, co w wyniku zmian geopolitycznych zostało zatarte w polskim nazewnictwie. Np. Kloster Strasse (Klasztorna) to obecna ul. Batalionów Chłopskich, Hospitalestrasse (Szpitalna) to obecna Ogrodowa. Ale dla przykładu Nowomiejska to dawna Neustadstrasse; Pocztowa to dawna Alte Poststrasse. Dawne nazwy miasta i głównych ulic to niematerialne świadectwo przeszłości, podobnie jak herb miasta. Takim dziedzictwem jest niewątpliwie herb miasta (z czasów panowania Wedłów), na którym znajduje się czerwony brandenburski orzeł symbolizujący opiekę margrabiów, stojący ponad murem obronnym z bramą forteczną. Na przestrzeni wieków herb ulegał nieznacznym modyfikacjom. Herb ten stanowi niejako potwierdzenie średniowiecznego rodowodu miasta.

Wspomniana wcześniej Konwencja UNESCO dotycząca ochrony dziedzictwa niematerialnego mówi o objęciu ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup i jednostek rozumianego jako: „praktyki, wyobrażenie, przekazy, wiedza i umiejętności jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego”.

Dziedzictwo niematerialne poprzez stałe odtwarzanie jest przekazywane z pokolenia na pokolenie, przyczyniając się do wzrostu poczucia własnej tożsamości oraz poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dlatego utrwalenie i przekazanie przyszłym pokoleniom dorobku naszych kultur jest priorytetem Konwencji.

Zmiany geopolityczne po zakończeniu II wojny światowej; włączenie do Polski „Ziem Odzyskanych”, niemalże całkowita wymiana ludności na tych terenach; skutkowałe dramatycznym przerwaniem ciągłości kulturowej. Budowa tożsamości, poczucia swojskości nowej ojczyzny, adaptacja do nowego środowiska i jego akceptacja to procesy długotrwałe, o niejednokrotnie dramatycznym przebiegu. Nowi mieszkańcy Świdwina przybyli z różnych stron dawnej Rzeczypospolitej, pochodzący z odmiennych środowisk zderzyli się z nową rzeczywistością.

Zmiany ustrojowe w Polsce po 1989 r., wejście w życie nowych pokoleń, dla których Świdwin to strony rodzinne (prywatna ojczyzna) stworzyły klimat sprzyjający pielęgnowaniu dziedzictwa historycznego miasta i regionu (np. rekonstrukcja „bitwy o krowę”, dbałość o cmentarz żydowski. Wpłynęły także na dostrzeżenie wartości wielokulturowości w najbliższym otoczeniu; wiele wydarzeń okolicznościowych odnoszących się do najnowszych dziejów miasta pozwala na szczególny wzrost poczucia swojskości i traktowanie historycznego dziedzictwa, w tym niematerialnego jako wspólnego, pomorskiego (a nie „poniemieckiego”).

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA ŚWIDWIN - USTANOWIENIA PRAWNIE

5.1. REJESTR ZABYTKÓW

Jak wyżej wspomniano (rozdz. 2) formy ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wraz z późn. zmianami). Formą ochrony ustanawianą przez wojewódzkiego konserwatora zabytków jest wpisanie do rejestru zabytków.

Zabytki archeologiczne:

W granicach administracyjnych Świdwina zabytkiem archeologicznym, wpisanym do rejestru jest obszar zamku - stanowisko 1, AZP 23-17/1, Nr rej. 8, z dnia 29.06.1953 r.

Zabytki nieruchomości:

- teren Starego Miasta
- kościół Matki Bożej Nieustającej Pomocy
- zamek
- brama miejska (Kamienna)
- obwarowania miejskie
- plebania kościoła NMP
- park miejski, ul. Drawska
- cmentarz żydowski ul. Dobra Rycerski
- wieża widokowa z parcelą³³

Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Na terenie Miasta Świdwin występują obiekty o walorach historycznych i architektonicznych, które powinny zostać wpisane do rejestru zabytków (patrz „Studium wartości kulturowych miasta Świdwina” (...) z 2005 r.).

Wykaz zabytków nieruchomości w rejestrze zabytków – **załącznik nr 1**

Zabytki ruchome:

Na terenie miasta Świdwina odnosi się w większości do wyposażenia kościołów: parafialnego p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i p.w. Najświętszej Marii Panny. To łącznie 14 obiektów (wpisów dokonano w 1971 r. i w 2000 r.); są to głównie obrazy ołtarzowe z przełomu XIX i XX wieku (neogotyck); renesansowe, barokowe i empiryczne świeczniki i lichtarze.

Wykaz zabytków ruchomych jest dostępny w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie.

³³ Dawna wieża Bismarcka.

5.2. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Wojewódzki Konserwator w Szczecinie opracował „wykaz zabytków nieruchomości z terenu miasta Świdwin ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków”.

Wojewódzka Ewidencja Zabytków zawierała 40 obiektów, a po opracowaniu w 2012 roku Gminnej Ewidencji Zabytków i po zmianach formy ochrony liczy obecnie **34 obiekty** (zgodnie z wykazem kart GEZ). Są to m.in. domy mieszkalne, szkoły, obiekty przemysłowe, nekropolie, obiekty użyteczności publicznej, świątynie.

Wykaz obiektów nieruchomości w Wojewódzkiej Ewidencji zabytków – **załącznik nr 2**

Na obszarze miasta znajdują się także zabytki archeologiczne, ujęte w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, objęte strefami (W II, W III). Jest ich łącznie to **57 stanowisk archeologicznych**, a działania w ich obszarze wymagają zgody lub konsultacji ze służbami konserwatorskimi (zgodnie z Ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami z 2003 r. wraz z późn. zmianami).

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w WEZ - **załącznik nr 2.**

6. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE DZIAŁAŃ GMINY MIASTO ŚWIDWIN (wybór dokumentów uchwalonych przez Radę Miasta Świdwin)

★ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Świdwin (SUIKZP 2005) i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta Świdwin

(Uchwała Nr XXVI/212/05 Rady Miasta Świdwin z dnia 31 stycznia 2005 r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Świdwina)

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (zwane dalej **SUIKZP 2005**) stanowi podstawowy dokument określający politykę gminy na całym jej obszarze i jej podstawowy element strategii rozwoju miasta w dziedzinie zagospodarowania przestrzennego. Studium, nie będąc aktem prawa miejscowego, nie jest przepisem gminnym i nie stanowi podstawy do wydawania decyzji administracyjnych.

Ustalenia studium działają poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, dla których są wiążące.

Ustalenia planów miejscowych nie mogą naruszać ustaleń studium. W sytuacji konieczności uchwalenia planu miejscowego, którego ustalenia są sprzeczne z ustaleniami Studium, należy przeprowadzić zmianę Studium w zakresie niezbędnym, uwzględniającym wpływ planowanego zagospodarowania i zabudowy na teren ich lokalizacji i tereny sąsiednie.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy zawiera także część dotyczącą dziedzictwa kulturowego i zabytków (**Studium wartości kulturowych Miasta Świdwina³⁴**) w tym:

- obiekty i tereny chronione
- obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków
- karty adresowe (tzw. fiszki w zasobie WUOZ)
- zabytki archeologiczne – wykaz stanowisk i stref ochrony archeologicznej
- dobra kultury współczesnej

Wskazano zagrożenia i czynniki degradujące zasoby dziedzictwa kulturowego:

- naturalne zużycie i brak ekonomicznego uzasadnienia dla prowadzenia prac remontowo-adaptacyjnych,
- niekontrolowane działania inwestycyjne, ale także zaniechania prawidłowego utrzymania i eksploatacji substancji budowlanej.
- zmiany funkcjonalne dla wielu obiektów, które utraciły wartości użytkowe

³⁴ Opracowane w 2004 r. przez Usługi Projektowe Janusz Nekanda-Trepka, Szczecin.

Zagrożenia dla krajobrazu archeologicznego to:

- bezplanowa gospodarka przestrzenna, dopuszczająca przypadkowe lokalizacje różnego rodzaju budowli i urządzeń oraz wykonywania dla nich niwelacji terenu, melioracji i odwodnień,
- doprowadzania mediów poza korytarzami dróg i ulic, a także urządzenie stawów, oczek wodnych, wykopów i sadzenie zieleni wysokiej (także zalesianie).

Zagrożenia dla krajobrazu miasta:

- realizacje tymczasowe i częściowe, tworzące dysonanse wysokościowe, a przez swój charakter prowizorki obniżające wartości zachowanych dominant kulturowych,
- wykonywanie częściowych remontów i modernizacji mieszkań i lokali użytkowych,
- fragmentaryczna wymiana stolarki, zewnętrzne ocieplenia elewacji z wystrojem architektonicznym,
- adaptacje poddaszy i remontowanie oraz malowania fragmentów budynków.

Autorzy **SUIKZP 2005** wskazali „najważniejsze obiekty w ewidencji konserwatorskiej kwalifikujące się do wpisu do rejestru zabytków”:

- liceum ul. Kościuszki 28 (eklektyzm 1882 r.) wraz z salą gimnastyczną (1889),
- bank ul. Połczyńska 70 (modernizm, l. 30 XX w.),
- poczta pl. Jana Pawła II 1-2 | (eklektyzm ok. 1870),
- zespół młyna ul. Niedziałkowskiego 12 eklektyzm kon. XIX w.),
- wieża widokowa Bismarcka (eklektyzm, 1912)³⁵
- dworzec (eklektyzm, pocz. XX w.)
- zespół zabudowy mieszkalno-usługowej przed Bramą Kamienną ul. 1 Maja 19, 20, 21, 22,23,25,26 (eklektyzm) 2 poł. XIX w.

„Na terenie miasta nie stwierdzono występowania obszarów kwalifikujących się do ustalenia „parku kulturowego”, dla których z mocy prawa winien być sporządzony miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Obszary wskazane do objęcia ochroną konserwatorską z uwagi na wartości zabytkowe nie stanowią pełnowartościowych jednostek urbanistycznych”³⁶.

★ **Studium wartości kulturowych Miasta Świdwina**³⁷

Opracowanie Studium (...) zostało zapisane w obowiązującym „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta”, jako zobowiązanie wynikające z potrzeby rozpoznania zasobu tych wartości i określenia polityki ochrony wartości kulturowych, do wykorzystania w materiałach planistycznych. Materiał ten stanowił podstawę do aktualizacji problematyki

³⁵ Obiekt jako „wieża widokowa z parcelą” został wpisany do rejestru zabytków pod nr 1195 z dnia 30.09.2013 (DZ.5130/22.2013).

³⁶ *Studium uwarunkowań*, s. 17.

³⁷ Opracowane w 2004 r. przez Usługi Projektowe Janusz Nekanda-Trepka, Szczecin.

ochrony zabytków w nowej edycji Studium uwarunkowań(...), podjętej przez Miasto Świdwin w 2004 r.

Studium „Wartości kulturowych...” zawiera m.in.:

- rys historyczny rozwoju przestrzennego
- zasób wartości kulturowych, w tym: krajobraz archeologiczny, układ przestrzenny miasta, zespoły zieleni komponowanej
- zasady ochrony i opieki nad zabytkami
- wytyczne do ochrony zabytków w dokumentach planistycznych

Wskazano obszary i obiekty posiadające walory zabytkowe, które powinny być chronione ustaleniami m.p.z.p., wytypowano obiekty kwalifikujące się do objęcia ochroną na mocy wpisu do rejestru zabytków.

W studium podkreślono także konieczność upowszechniania wartości niematerialnych środowiska kulturowego gminy, jak np.:

- utrzymanie historycznego nazewnictwa miejscowości i obiektów topograficznych,
- popularyzację historii miasta i wspomaganie edukacji historycznej.

W Studium wskazano listy obszarów i obiektów zalecanych do wpisania do rejestru zabytków.

Wskazano również obszary, dla których obowiązuje sporządzenie planów zagospodarowania przestrzennego z uwagi na ich wybitne wartości kulturowe i krajobrazowe. Określono także wytyczne do kształtowania krajobrazu.

★ **Aktualność Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Świdwin³⁸**

(Uchwała Rady Miasta Świdwin NR XIV/119/15 z dnia 30 grudnia 2015 r.)

W załączniku pn. „Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Miasta Świdwin w latach 2014-2018”, wskazano, że dokument pozwala na ocenę uchwalonych dokumentów planistycznych ze względu na ich przydatność w realizacji kształtowania ładu przestrzennego w mieście.. Przedstawiono także ocenę aktualności „**SUIKZP**” w świetle obowiązujących przepisów prawnych (zmiana 2015). „Można oczywiście rozważyć, czy nie należy uaktualnić niektórych zapisów treści studium, jednak nie są to zapisy, które uniemożliwiłyby funkcjonowanie studium przez najbliższe kilka lat”³⁹.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego - Miasto Świdwin posiada m.p.z.p. dla całego obszaru. Procedura zmian planów jest sporządzana w miarę potrzeb, dla obszarów objętych strefami ochrony konserwatorskiej – w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie.

³⁸ Uchwała Nr XIV/119/15 z dnia 30 grudnia 2015 r. uznaje za aktualne w całości suikzp miasta Świdwin z dnia 17 grudnia 1998 r., zmienione uchwałą Nr XXVI/212/12/05 RM Świdwin z dnia 31 stycznia 2005 r.

Załącznikiem do uchwały z 2015 r. jest „Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Miasta Świdwin w latach 2014-2018” z listopada 2015 r.

³⁹ *Analiza zmian ...*, s. 6.

★ **Dofinansowania remontu zabytków**

(Uchwała Rady Miasta Świdwin NR VIII/65/07 z dnia 29 czerwca 2007 roku oraz kolejne III/8/14 z dnia 29.12.2014, XIV/111/15 z dnia 30.12.2015)

Rada Miasta Świdwin – zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. – podjęła Uchwałę w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Tym samym straciła moc uchwała NR XXVI/217/05 Rady Miasta Świdwin z dnia 31 stycznia 2005 r, w sprawie udzielania dotacji na zadania w zakresie ochrony dóbr kultury. Dotacja przyznawana jest z budżetu miasta w wysokości do 60% wartości kosztorysu, szczegółowe zasady rozliczania dotacji określa Burmistrz Miasta w umowie z wnioskodawcą.

W 2016 roku – przeznaczono kwotę 150 tys. zł na odnowienie kościoła Mariackiego w Świdwinie.

Z uwagi na zmiany ustawy o ochronie zabytków (...) z 2003 r. - obowiązujące od 01.010.2018 roku w zakresie dofinansowań oraz zaostrożenia kart za świadome niszczenie obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków (a te z mocy ustawy stanowią integralny element gminnej ewidencji zabytków) oraz zabytków archeologicznych⁴⁰ - konieczne jest podjęcie przez samorząd gminy Miasto Świdwin starań na rzecz opracowania stosownej informacji bądź szkoleń dla urzędników i właścicieli i użytkowników zabytków rejestrowych i ewidencyjnych. Szkolenia prowadzi m.in. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, także we współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Oddział Terenowy w Szczecinie oraz Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

UWAGA!

Zmiana ustawy 2003 - z 22 czerwca 2017 r.⁴¹ w zakresie art. 81.1 - wprowadza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Art. 81. 1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale."

Gmina Miasto Świdwin posiada aktualny GEZ i zasadnym wydaje się rozważenie możliwości wsparcia finansowego dla właścicieli takich obiektów⁴². Stanowi to rodzaj zachęty m.in. dla wspólnot mieszkańców, osób indywidualnych.

⁴⁰ Zagrożenie karą finansową od 500 zł do 500000 zł.

⁴¹ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

⁴² Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od 2018 r. stosuje taką możliwość, a pierwsze dotacje zostały przyznane w konkursie w 2019 r.

★ **GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW („GEZ”)**

(Uchwała Rady Miasta Świdwin XXIV/196/12, XXIV/198/12, XXIV/200/12 z dnia 30 listopada 2012 r.)

Gminna Ewidencja Zabytków prowadzona przez samorząd nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednak ze względu na wymóg uwzględnienia zabytków ujętych w GEZ w studiach i planach zagospodarowania, a także na fakt, że znajdują się w niej obiekty tworzące zasadniczy krajobraz kulturowy gminy, należy podkreślić jej znaczenie.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw⁴³ wzmocnia znaczenie gminnej ewidencji zabytków w art. 22 ust. 4 otrzymuje brzmienie: „*Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy*”.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (**burmistrza**, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

Nowelizacja (z 18 marca 2010 r.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami art. 3:

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.) w art. 39 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzyskania akceptacji organu ochrony zabytków dla planowanych przy nich działaniach inwestycyjnych. Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt. 2 oraz art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r., o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018, poz. 1945, z późn. zm.), decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa, w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków⁴⁴.

Należy zwrócić uwagę na obowiązującą od 15 listopada 2008 roku ustawę (z 03. października 2008 r.) o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na

⁴³ Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1960 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z późniejszymi zmianami, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

⁴⁴ Na podstawie odpowiedzi MKiDN, w sprawie interpelacji poselskiej nr 13365, z dn. 1203.2013.

środowisko, na mocy, której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne”.

W „GEZ” powinny być ujęte zabytki nieruchomości istotne dla zachowania charakteru lokalnych krajobrazów. Jak wspomniano, zabytki te otrzymują formę ochrony prawnej także poprzez ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zasób zabytków, które powinny być ujęte w GEZ wskazany został w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, Rejestrze Zabytków, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, zawiera także inne obiekty wskazane w uzgodnieniu z burmistrzem miasta Świdwin.

Gminna ewidencja została uzgodniona z WUOZ w Szczecinie Delegatura w Koszalinie i przyjęta Uchwałą Rady Miasta Świdwin XXIV/196/12, XXIV/198/12, XXIV/200/12 z dnia 30 listopada 2012 r.

Należy zwrócić uwagę na zmiany w trybie opracowywania Gminnej Ewidencji Zabytków, zawarte w Rozporządzeniu MKiDN z dn. 10.09.2019 r. (Dz.U. z dn. 04.10.2019, poz. 1886), szczególnie w zakresie trybu powiadamiania właścicieli obiektów, uzgadniania GEZ z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz stosowania nowego wzoru karty GEZ. Dotychczasowo opracowane karty i przyjęta gminna ewidencja zabytków są obowiązujące.

Gminna Ewidencja Miasta Świdwin zawiera łącznie 360 kart w tym:

- 9 obiektów nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości
- 33 obiekty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- 1 stanowisko archeologiczne w rejestrze zabytków
- 57 stanowisk archeologicznych
- 257 obiektów wskazanych przez burmistrza Miasta Świdwin

Są to:

- **zabytki architektury**, w tym: obiekty sakralne, mieszkalne, obronne, gospodarcze, użyteczności publicznej, zabytki techniki
- **cmentarze** – komunalne, wyznaniowe,
- **zieleń komponowana** – parki, aleje;
- **archeologia**

Karty ewidencyjne zawierają m.in. dane o obiekcie, datowanie, materiał i technologie wykonania, opis merytoryczny, lokalizacje w terenie, materiał fotograficzny itp⁴⁵.

Gminna Ewidencja Zabytków jest udostępniona na stronie bip Urzędu oraz w formie kart w Wydziale Planowania i Budownictwa UM w Świdwinie.

⁴⁵ W oparciu o rozporządzenie MKiDN z dn. 26.05.2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...).

★ **Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2017, zwany dalej „GPOnZ 2013-17”⁴⁶**

(Uchwała Nr XXVIII/234/13 Rady Miasta Świdwin z dnia 25 kwietnia 2013 r.)

Gmina Miasto Świdwin wypełniła ustawowy obowiązek uchwalając Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2017. Dokument ten wskazywał cele perspektywiczne, operacyjne i zadania do realizacji.

Cele perspektywiczne i operacyjne zostały zapisane jako zasady programowe. Zadania mogły być modyfikowane w zależności od bieżących uwarunkowań.

Sprawozdania z realizacji GPOnZ winny być składane przez Burmistrza Radzie Miasta Świdwin w cyklach 2-letnich⁴⁷.

★ **STRATEGIA ROZWOJU MIASTA ŚWIDWINA na lata 2015-2020**

(Uchwała Rady Miasta Świdwin Nr IV/14/15 z dnia 10 lutego 2015 r.)

Strategia obejmuje najważniejsze sfery funkcjonowania miasta: przestrzeń i infrastrukturę, gospodarkę i turystykę, społeczeństwo oraz środowisko. „Strategia Rozwoju Miasta Świdwin na lata 2015-2020” jest spójna z priorytetami i celami dokumentów wyższego szczebla, tj.: Strategii na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu EUROPA 2020, Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju do 2030 roku, Strategii Rozwoju Kraju 2020, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie, a także Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020, Strategii Rozwoju Turystyki w Województwie Zachodniopomorskim do 2015 roku oraz projektem Strategii Rozwoju Powiatu Świdwińskiego na lata 2014-2022 z perspektywą na lata 2023 – 2027”.

Autorzy dokumentu zaliczyli do atutów miasta nie tylko bogatą historię i dobrze zachowane zabytki, ale również korzystne położenie. W rozdziale dotyczącym zasobów kulturowych (2.4. od s.22) wykorzystano opracowanie **z GPOnZ 2013-2017⁴⁸**.

W analizie SWOT wśród mocnych stron wskazano m.in.:

- dobrze zachowane zabytki i bogata historię
- bogate wydarzenia kulturalne
- szeroka działalność Świdwińskiego Ośrodka Kultury

Celu strategicznego: Kształtowanie ładu przestrzennego zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju:

cel operacyjny 1.1. Funkcjonalne i estetyczne miasto

działania: m.in.

- zagospodarowanie obiektów zabytkowych

⁴⁶ Opracowany przez Pracownię Dokumentacji Konserwatorskiej W.G. Witek „Verbum”.

⁴⁷ Sprawozdania nie zostały opracowane.

⁴⁸ Autorzy M.Witek, W.Witek, „Verbum”.

- rewitalizacja obszarów zdegradowanych (także obiektów)
 - poprawa stanu technicznego i estetyki budynków publicznych
- cel operacyjny 1.4. Rozwój infrastruktury społecznej
działania m.in.:

- utworzenie muzeum ziemi świdwińskiej

Autorzy opracowania podkreślają znaczenie dbałości o ład przestrzenny
Cel strategiczny 2: Tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego miasta
cel operacyjny 2.4. Rozwój infrastruktury turystycznej
działania m.in.:

- remont obiektów zabytkowych oraz udostępnienie ich dla potencjalnych zwiedzających

Szczególny nacisk położono na szkolenia w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych oraz doradztwo w wypełnianiu wniosków.

Strategia zawiera źródła finansowania – od budżetu miasta, powiatu, województwa, państwa aż po środki unijne.

Miasto Świdwin pełni rolę zaplecza kulturalno – oświatowego dla ludności powiatu, miasta oraz dla kuracjuszy z Połczyna Zdroju i Kołobrzegu. Ponadto dla tych miast uzdrowiskowych wypełnia zadania logistyczne w tym: kulturalne – zabytki, imprezy kulturalne, festiwale, turnieje rycerskie; rzemieślnicze – produkcja pamiątek, rękodzieła twórczości ludowej.

Głównym celem strategicznym jest zapewnienie mieszkańcom Świdwina trwałego wzrostu gospodarczego, akceptowalnego społecznie, umożliwiającego osiągnięcie europejskich standardów życia oraz świadczenie usług przemysłowych, rzemieślniczych, kulturalno –oświatowych, prawnych itp. mieszkańcom gmin Powiatu Świdwińskiego i kuracjuszom Połczyna Zdroju i Kołobrzegu.

★ **LOKALNY PLAN REWITALIZACJI dla MIASTA ŚWIDWIN**

Program jest kontynuacją działań rewitalizacyjnych podjętych na terenie miasta w latach poprzednich. Obszar kryzysowy wyznaczony na podstawie analizy wskaźnikowej i jakościowej pokrywa się częściowo z obszarami wyznaczonymi w poprzednim Lokalnym Programie Rewitalizacji. Zaplanowano na nim realizację Projektu Zintegrowanego, jako spójnego planu rewitalizacji centrum Świdwina. Projekt Zintegrowany zakłada podniesienie walorów turystycznych i użytkowych tego obszaru. Nastawiony jest na poprawienie jakości życia mieszkańców miasta, zwiększenia estetyki i przyciągnięcie tym samym turystów z całego kraju.

Program zaplanowano lata 2010 – 2020. Opisuje zamierzenia władz Świdwina na ten okres oraz wyznacza pola działań dla podmiotów prywatnych chcących zaangażować się w proces rewitalizacji.

Obszar objęty planem rewitalizacji jest wizytówką miasta, przebiega przez niego trasa tranzytowa z Połczyna-Zdroju w kierunku Szczecina. Znajdują się tu również najważniejsze zabytki Świdwina: Brama Kamienna, Kościół z zabytkową plebanią,

Zamek Joannitów oraz fragment murów miejskich. Południowa część obszaru jest objęta strefą ochrony konserwatorskiej B1, natomiast część północna strefą B2.

Zachodnia część wyznaczonego terenu leży również w obrębie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina rzeki Regi”. Ponadto znaleźć na nim można tereny zielone między Regą a zabudową mieszkalną i administracyjną, teren zieleni miejskiej przy Placu Konstytucji 3 Maja wraz z deptakami spacerowymi i fontanną.

Wyznaczony do rewitalizacji obszar posiada duże możliwości rozwoju turystyczno-gospodarczego. Projekty przedstawione w Projekcie Zintegrowanym dla Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Świdwin na lata 2010 – 2020 mają szansę na dofinansowanie ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013.

Konsultacje społeczne wykazały, że spośród wszystkich przedsięwzięć, najwyższą ocenę uzyskały: Poprawa stanu zagospodarowania przestrzeni publicznej Placu Konstytucji 3 Maja, Poprawa jakości przestrzeni publicznej na ul. 1 Maja oraz Remont i zagospodarowanie pomieszczeń Bramy Kamiennej przy ul. 1 Maja.

LPR dla miasta Świdwin został opracowany zgodnie z Wytycznymi w zakresie opracowania Lokalnych Programów Rewitalizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013. Dlatego zaplanowane w ramach Projektu Zintegrowanego podprojekty mają szansę na uzyskanie wsparcia finansowego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego.

Na terenie miasta działa Świdwiński Ośrodek Kultury, w ramach którego funkcjonują: Dom Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Śpiewaka, Centrum Informacji Turystycznej i Świdwińska Orkiestra Dęta.

Działania Świdwińskiego Ośrodka Kultury mają zachęcić do przyjazdu turystów na imprezy ponadlokalne oraz wspomagać identyfikację mieszkańców z miastem. Do najważniejszych działań należą:

- Bitwa o krowę - widowisko historyczne oparte na faktach z 1469 roku, w formie turnieju miast - Świdwina i Białogardu;
- Ogólnopolski Konkurs Poetycki im. Jana Śpiewaka skierowany do młodych poetów niezrzeszonych;
- Plastyka wokół nas - ogólnopolskie warsztaty plastyczne;
- Wojewódzkie Przeglądy Teatrów - majowe prezentacje wszystkich form teatralnych;
- Dzieciowisko - wojewódzkie przeglądy artystyczne domów dziecka;
- Kaziuki - Jarmark Wileński, utrzymany w klimacie kresowym;
- Dni Kultury Kresowej - przegląd twórczości kresowiaków osiedlonych na Pomorzu Zachodnim;
- Ogólnopolski Turniej Rycerski - impreza organizowana przy współudziale zaprzyjaźnionych ze Świdwinem bractw rycerskich.

W sali widowiskowej świdwińskiego zamku znajduje się kino "Zamek". Nieczynne w okresie letnim, obecnie jest to jedyne kino w mieście.

W Świdwinie działa (dane za 2018 r.) funkcjonowało w mieście **58** organizacji pozarządowych, w tym 34 stowarzyszenia zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym, 2 stowarzyszenia zwykłe. Przynajmniej część z nich – bezpośrednio lub pośrednio – ma w polu zainteresowań szeroko rozumiane dziedzictwo oraz wielokulturowość. Np.: Stowarzyszenie Społeczno – Kulturalne Mniejszości Niemieckiej Powiatu Świdwińskiego, PTTK Oddział w Świdwinie, Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Społeczno – Gospodarczo – Kulturalnych „Integracja”, Świdwińskie Towarzystwo Sportu, Kultury i Turystyki, Stowarzyszenie Związków Romów Polskich w Świdwinie, Zamkowe Stowarzyszenie Numizmatyczne w Świdwinie.

★ **Raport o stanie Miasta Świdwin w roku 2018 (21 maja 2019 r.)**

Dokument zawiera zestawienie m.in. z:

- realizacji polityk, programów i strategii
- działalności Świdwińskiego Ośrodka Kultury, Biblioteki
- planowania przestrzennego

★ **Strategia Rozwoju Miasta Świdwin**

(Uchwała Nr IV/14/25 Rady Miasta Świdwin z dnia 10 lutego 2015 r.).

W 2018 r. przewidziano do realizacji m.in.:

Rewitalizację Parku Miejskiego w Świdwinie - inwestycja polegająca na rewitalizacji zabytkowego parku miejskiego, poprzez kompleksową inwentaryzację drzewostanu, przeprowadzeniu koniecznych cięć i nasadzeń, wykonaniu ciągów pieszych i pieszo-jezdnym oraz wykonaniu elementów małej architektury. Inwestycja realizowana przy udziale 85% dofinansowania ze środków UE, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020. Wartość projektu wynosi 5,8 mln zł; koszty kwalifikowalne to aż 85%. Prace rewaloryzacyjne obejmą także tereny wieży widokowej („wieża Bismarcka”). Przyczyni się także do stworzenia przestrzeni przyjaznej mieszkańcom Świdwina.

Raport (...) zawiera dane o wydatkach Miasta Świdwin – w tym na Świdwiński Ośrodek Kultury i Bibliotekę; dane o wsparciu stowarzyszeń i organizacji pożytku publicznego.

W 2018 r. funkcjonowało w mieście **58** organizacji pozarządowych, w tym 34 stowarzyszenia zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym, 2 stowarzyszenia zwykłe, 14 klubów sportowych oraz 8 uczniowskich klubów sportowych. W 2018 roku z budżetu Miasta Świdwin udzielono dotacji na zadania zlecone do realizacji następującym organizacjom pozarządowym i podmiotom:

1. **Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Zarząd Oddziału** w Świdwinie – dofinansowanie zadań w zakresie upowszechniania turystyki młodzieżowej – 6.100 zł.

2. **Zamkowe Stowarzyszenie Numizmatyczne w Świdwinie** – organizacja przedsięwzięć kulturalnych – 3.600 zł.
3. **Stowarzyszenie Turystyki Rowerowej w Świdwinie** VII Świdwiński Szosowy Maraton Rowerowy – promocja aktywności turystycznej rowerowej oraz projektów turystycznych – 6.100 zł.

Straż Miejska w Świdwinie zabezpieczała wydarzenia na terenie miasta: Kaziuki Wileńskie, Droga Krzyżowa ulicami miasta, obchody Święta Konstytucji 3-go Maja, Boże Ciało, Dni Świdwina, Bitwa o Krowę, Święto Wojska Polskiego, Zakończenie Lata, itp.

Z analizy dotacji przeznaczonej dla **Świdwińskiego Ośrodka Kultury (Zamek)** wynika, że organ prowadzący jakim jest Gmina Miasto Świdwin finansował także prace zabezpieczające zabytkową substancję pojoannickiego zamku tj.:

- Wykonanie oceny stanu technicznego i badań geotechnicznych posadowienia zamku (59.827,51 zł).
- Remont i konserwacja klatki schodowej skrzydła wschodniego zamku (91.000,00 zł).
- Wykonanie projektu murków oporowych wokół zamku (12.300,00 zł).

Zadbano także o dziedzictwo współczesne:

- zabezpieczenie malowidła ściennego Franciszka Starowieyskiego „Spór o sztukę współczesną” (21.402,00 zł) – pochodzącego z 1980 r.

Od 2011 roku w Zamku funkcjonują „komnaty muzealne”⁴⁹; odbywają się wystawy, prelekcje, przeglądy artystyczne, konkursy, konferencje, warsztaty.; działają kółka i sekcje (numizmatyka, plastyka, fotografika i inne). W 2018 r. uczestniczyło w różnorodnych wydarzeniach ponad 10 tysięcy osób.

Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Śpiewaka

W 2018r. zorganizowano m.in.: lekcje biblioteczne, imprezy czytelnicze, zajęcia plastyczne, konkursy z nagrodami. spotkania autorskie, mające na celu promocję czytelnictwa. W wydarzeniach tych wzięło udział 2091 mieszkańców.

Reasumując obie powyższe instytucje prowadzą szerokie spektrum działań, pełniąc rolę kulturotwórczą dla Miasta Świdwin i regionu.

⁴⁹ W sensie formalnym nie jest to muzeum.

7. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA ŚWIDWIN

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin (krajobrazu, zabytków nieruchomych, ruchomych i wartości niematerialnych) pozwala na wskazanie zagrożeń, zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz nakreślenie perspektyw.

7.1. ZAGROŻENIA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Historycznie ukształtowany układ urbanistyczny Świdwina pozostaje czytelny, mimo istotnych zniszczeń (zwłaszcza w wyniku działań podczas II wojny światowej) oraz współczesnych nawarstwień po 1945 r. (charakterystycznych dla powojennej Europy). Strefy ochrony konserwatorskiej (oraz wpisanie układu staromiejskiego do rejestru zabytków) stanowią swoistą barierę prawną, ale nie chronią w sposób jednoznaczny przed zniszczeniem substancji budowlanej. Brak stosownych działań właścicieli obiektów (w tym koniecznych remontów) prowadzi do ubytków historycznej zabudowy.

Pogodzenie wymogów prawnych, koncepcji projektantów z oczekiwaniami mieszkańców to zadanie władz miasta na drodze rewitalizacji, zachowania obiektów i zespołów zabudowy, nekropolii, miejsc pamięci. Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych, współpraca z partnerami regionalnymi i zagranicznymi, to droga samorządu Świdwina do skutecznego sprawowania opieki nad spuścizną kulturową (wraz z jej ochroną).

Powstające plany i strategie zarówno na szczeblu powiatowym jak i miejskim zakładają rewitalizację historycznego założenia urbanistycznego Świdwina, co wiąże się z pozyskaniem funduszy zewnętrznych. Dotychczas pozyskano w mieście dotacje na m.in.: zamek i kościół mariacki, park miejski.

Zagrożenie stanowią również nieumiejętne modernizacje, docieplanie budynków od zewnątrz (znacznie tańsze od wewnętrznych i stąd tak rozpowszechnione), zacieranie lub całkowite zniszczenie elementów historycznego wystroju elewacji i zastępowanie ich ahistorycznymi elementami dostępnymi w marketach budowlanych; nadbudowywanie kondygnacji; różnorodne typy stolarki z PCV w jednym budynku; agresywna (niewspółgrająca z pierwotną) kolorystyka elewacji itp.

Zabytkowy Świdwin to także (ujęte w gminnej ewidencji) ciągi zabudowy XIX i XX-wiecznej, wille, założenia zieleni komponowanej (w tym Park Miejski) z wieżą widokową, poczta

Obiekty i obszary o szczególnej wartości dla krajobrazu kulturowego zostały przywołane w *Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta Świdwina* z 2005 roku. Większość tych obiektów i zespołów została ujęta

w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz w Gminnej Ewidencji Zabytków, ale to na właścicielach spoczywa (ustawowy) obowiązek ich utrzymania w należytym stanie. Tym samym niezbędna jest stała współpraca między władzami samorządowymi a właścicielami obiektów i wspólnotami mieszkaniowymi. Chęć poprawy warunków i standardów mieszkaniowych (m.in. docieplenia zewnętrzne, wymiana stolarki na PCV) niesie ze sobą realną groźbę dewaloryzacji – istotnych w przestrzeni miejskiej – jednorodnych zespołów zabudowy. Niejednokrotnie takie „nowoczesne” zmiany skutkują zacieraniem lub całkowitym zniszczeniem elementów historycznego wystroju elewacji, nadbudowywaniem kondygnacji, agresywną (niewspółgrającą z pierwotną) kolorystyką itp., niejednokrotnie oryginalne elementy zastępowane są gotowymi, ahistorycznymi elementami wprost ze składów budowlanych. Wspólnoty mieszkańców borykają się nierzadko z brakiem środków, niezbędnych do właściwego utrzymania budynków. Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. stwarza nowe możliwości:

„Art. 81. 1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się **w gminnej ewidencji zabytków** może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.”

Tak więc, to od samorządów zależy, kiedy stworzą takie możliwości dla właścicieli/użytkowników obiektów znajdujących się w gminnych ewidencjach zabytków⁵⁰.

Dla układu urbanistycznego Świdwina istotnym jest utrzymanie (tam gdzie jest to możliwe) fragmentów historycznej zabudowy, rodzajów nawierzchni.

Reasumując: Świdwin jest miastem o znacznym potencjale wynikającym zarówno z uwarunkowań historycznych, jak współczesnych możliwości. Autorzy wszystkich opracowań strategicznych i planistycznych podkreślają konieczność wykorzystania dziedzictwa kulturowego miasta dla rozwoju turystyki. Przeszłość staje się motorem napędowym wielu inwestycji generujących nowe miejsca pracy, motywującym do działania (choćby plany związane z rewitalizacją Parku Miejskiego,

Pogodzenie wymogów prawnych, koncepcji projektantów z oczekiwaniami mieszkańców to zadanie władz miasta na drodze rewitalizacji Starego Miasta (układ wpisany do rejestru zabytków), zachowania obiektów i zespołów zabudowy, nekropolii, miejsc pamięci. Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych, współpraca z partnerami regionalnymi i zagranicznymi, to droga samorządu Świdwina do skutecznego sprawowania opieki nad spuścizną kulturową (wraz z jej ochroną).

W obrębie historycznego centrum nie powinny powstawać obiekty o zbyt dominujących gabarytach i formach architektonicznych, niekorzystnie wpływające na panoramę miasta. Wskazane jest utrzymanie granic historycznych kwartałów, wielkości parceli, linii zabudowy.

⁵⁰ Samorząd województwa zachodniopomorskiego realizuje takie zadanie od 01 stycznia 2018 r.

Niewątpliwym utrudnieniem jest wzmożony ruch kołowy i wymogi współczesnej komunikacji.. Dla układu urbanistycznego Świdwina istotnym jest utrzymanie (tam gdzie jest to możliwe) fragmentów historycznej nawierzchni brukowej.

7.2. MOCNE STRONY

- ❖ Cenne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego o walorach lokalnych i ponadlokalnych (w tym: średniowieczny układ urbanistyczny z zamkiem pojoannickim, zabytkowe świątynie, historyczne nekropolie i zespoły zieleni komponowanej, wyposażenie kościołów, realizacje obiektów mieszkalnych, użyteczności publicznej i przemysłowych).
- ❖ Rozpoznanie i zewidencjonowanie zabytków archeologicznych (Archeologiczne Zdjęcie Polski), nieruchomości i ruchomych (wiele zabytków posiada opracowania/ dokumentacje konserwatorskie, które mogą być wykorzystane do sporządzania programów prac przy zabytkach oraz do badań historii osadnictwa, architektury i in, stanowić elementy ekspozycji w historycznych wnętrzach.).
- ❖ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Świdwin (2005, 2015) zawierające profesjonalną analizę krajobrazu kulturowego wraz z zaleceniami do ochrony i kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- ❖ Plany zagospodarowania przestrzennego miasta Świdwin dla całego obszaru.
- ❖ Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych uchwalonych przez Radę Miasta Świdwin (w tym: Lokalny Plan Rewitalizacji 2010-2020; Strategia Rozwoju Miasta Świdwina 2015-2020).
- ❖ Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2017 – uzgodniony z WUOZ i uchwalony.
- ❖ Gminna Ewidencja Zabytków uzgodniona z WUOZ i uchwalona przez samorząd (dostępna na stronie www).
- ❖ Popularyzacja historii i dziedzictwa kulturowego: imprezy o zasięgu lokalnym i ponadregionalnym (np. „Dni Świdwina”) w tym organizowane przez Świdwiński Ośrodek Kultury (np. widowisko-rekonstrukcja „Bitwa o krowę” przy udziale Białogardu, turnieje rycerskie, wystawy rękodzieła lokalnych artystów, plenery, zajęcia edukacyjne) wydawnictwa, aktualizowana informacja na stronie internetowej Urzędu o zabytkach miasta.
- ❖ Wspieranie tożsamości kulturowej poprzez dofinansowywanie publikacji o historii Świdwina i regionu (w tym np. przewodniki, informatory).
- ❖ Szlaki turystyczne, na trasie których znajduje się Świdwin (np. szlak kajakowy „Szlakiem Regi”, pieszo-rowerowy szlak „Kociół Świdwiński”) ze znaczącym udziałem PTTK O/Świdwin.
- ❖ Działania skutkujące stosunkowo wysokim poziomem świadomości waloru dziedzictwa kulturowego i potrzeby jego ochrony wśród społeczności miasta

- i gminy.
- ❖ Stowarzyszenia i organizacje pozarządowe na terenie Świdwina (58); w tym m.in.: Stowarzyszenie Społeczno – Kulturalne Mniejszości Niemieckiej Powiatu Świdwińskiego, PTTK Oddział w Świdwinie, Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Społeczno – Gospodarczo – Kulturalnych „Integracja”, Świdwińskie Towarzystwo Sportu, Kultury i Turystyki, Stowarzyszenie Związków Romów Polskich w Świdwinie; promujące wiedzę o dziejach regionu i wspólnym dziedzictwie kulturowym.
 - ❖ Przykłady inicjatyw i realizacji lokalnych związanych z opieką nad zabytkami i krajobrazem kulturowym (wieloletnia rewitalizacja gotyckiego kościoła NMP wraz z otoczeniem i zabudowaniami plebani; prace rewitalizacyjno-konserwatorskie świdwińskiego zamku wraz z otoczeniem; pozyskanie środków zewnętrznych RPO na rewitalizację zabytkowego parku miejskiego).
 - ❖ Dotacje remontów obiektów zabytkowych przez Gminę Miasto Świdwin (Uchwała NR VIII/65/07 z dnia 29 czerwca 2007 r. z kolejnymi zmianami w sprawie przyznania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub remonty (...) przy zabytkach wpisanych do rejestru). Takie działanie dowodzi długofalowej polityki doceniającej dziedzictwo kulturowe; potencjał tkwiący w zabytkach, daje także większe szanse beneficjentom aplikującym do innych funduszy zewnętrznych.
 - ❖ Dobra wiedza o zewnętrznych źródłach finansowania prac przy zabytkach.

7.2. SŁABE STRONY

- Zdewaloryzowany historyczny (średniowieczny) układ urbanistyczny Świdwina z współczesnymi nawarstwieniami kubaturowymi.
- Stan techniczny kamienic i oficyn staromiejskich w obrębie zabytkowego układu urbanistycznego Świdwina i historycznie wykształconych osi kompozycyjnych (wiele wymaga kompleksowych remontów, wzmocnienia konstrukcji).
- Brak instytucji kultury jaką jest muzeum regionalne; sale ekspozycyjne tzw. komnaty muzealne w Świdwińskim Ośrodku Kultury wypełniają tę lukę od 2011 roku.
- Dewaloryzujące remonty i nieodpowiednie modernizacje historycznej substancji architektonicznej przy użyciu niewłaściwych materiałów (np. panele zewnętrzne lub styropian); niewłaściwe pokrycia dachowe, okna z PCV, zniszczenia elementów historycznego wystroju elewacji itp.
- Brak uchwalenia przez samorząd Świdwina tzw. ustawy reklamowej ograniczającej szpecenie przestrzeni historycznych reklamami wielkopowierzchniowymi; która pozwoliłaby np. na opracowania ujednoczonego systemu szyldów z nawiązaniem historycznymi - wykorzystanie materiałów ikonograficznych.
- Ruch tranzytowy przez obszar śródmiejski Świdwina.

- Niewystarczająca aktywność społeczności lokalnych na rzecz opieki nad krajobrazem kulturowym miasta (wskazane nawiązanie współpracy np. z uczelniami wyższymi, wojewódzkimi instytucjami kultury)⁵¹. Brak udziału np. w Zachodniopomorskich i Europejskich Dniach Dziedzictwa organizowanych od wielu lat w województwie zachodniopomorskim mimo potencjału jakim Świdwin dysponuje.
- Konieczność stałego monitoringu i weryfikacji (w tym poszerzania) informacji o zabytkach i dziedzictwie kulturowych umieszczanych na stronie internetowej.
- Niewystarczające zaplecze dla obsługi funkcji turystyczno-rekreacyjnej budowanej w oparciu o zabytkowe obiekty w mieście
- brak jednolitych oznakowań i informacji o zabytkach na terenie miasta (w tym dla obiektów w gminnej ewidencji zabytków, nie tylko w rejestrze).
- Brak precyzyjnej informacji o możliwościach dofinansowania prac remontowych (oraz dokumentacji) dla właścicieli obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków (konkurs samorządu WZ).
- Brak uwzględnienia GPOnZ Miasta Świdwin na lata 2013-2017 w opracowaniach planistycznych i strategicznych.
- Brak sprawozdań (w cyklach dwuletnich) z realizacji GPOnZ na lata 2013-2017.

7.3. PERSPEKTYWY

- Świdwin będąc siedzibą władz miasta jest także siedzibą starostwa, tym samym odgrywa naturalną rolę centrum administracyjno-kulturalnego. Charakteryzuje się nadal czytelnym (wpisanym do rejestru zabytków) średniowiecznym układem urbanistycznym, stanowiącym jego niewątpliwy walor, eksponuje dobrze utrzymane zabytkowe budowle (zamek, kościoły, Wieża Kamienna, urzędy), z infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną (w tym Park Miejski).
- Podjęcia działań mających na celu utworzenie muzeum regionalnego (historyczny zamek lub inne obiekty np. Wieża Kamienna) Instytucja taka winna odgrywać istotną rolę kulturotwórczą także jako centrum edukacji o dziejach regionu i promocji dziedzictwa kulturowego, przejmując część zadań pozostających obecnie w gestii Świdwińskiego Ośrodka Kultury. Lekcje muzealne realizowane *in situ* oraz w przestrzeni miejskiej w oczywisty sposób podniosą poziom wiedzy i tożsamości mieszkańców.

⁵¹ Np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie www.bdz.szczecin.pl instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego (koordynator Zachodniopomorskich i Europejskich Dni Dziedzictwa) Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja prowadzona przez MKiDN); obie te instytucje prowadzą szeroko rozumiane działania edukacyjne, naukowe i promujące dziedzictwo regionu; miejscowy Oddział PTTK.

- Nawiązanie współpracy z instytucjami kultury jak np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy w Szczecinie, placówki muzealne w Szczecinie, itp.
- Właściwa rewitalizacja historycznego centrum Świdwina oraz zabytkowych kamienic (w ścisłej współpracy ze służbami konserwatorskimi) stanowić będzie realny przyczynek do zachowania i właściwego eksponowania historycznej zabudowy miejskiej.
- Budowa ładu przestrzennego w oparciu o możliwości podjęcia „uchwały reklamowej”, zgodnie z ustawą z dn. 24.04. 2015 r., o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. 2015, poz. 774.).
- Dobry stan techniczny i odpowiednie zagospodarowanie zabytkowych budynków w mieście (zwłaszcza obiekty użyteczności publicznej jak choćby siedziba starostwa, z wyjątkiem stolarki okiennej, zespół szkół).
- Rozwój już istniejących i budowa nowych tras turystycznych w oparciu o środowisko kulturowe i przyrodnicze. Wskazane nawiązanie do ujętych w aktualizacji „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego - Obszaru Kulturowo-Krajobrazowego „Dolina Regi”. Rozważenie możliwości powstania markowego produktu turystycznego i regionalnego „Śladami Rudolfa Virchofa”⁵².
- Współdziałanie z organizacjami pozarządowymi (stowarzyszenia, fundacje np. polsko-niemieckie) stanowi niewątpliwą szansę na promowanie walorów zabytkowych miasta.
- Powstanie zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania (m.in. na cele turystyczne) środowiska naturalnego i kulturowego.
- Tworzenie zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania (m.in. na cele turystyczne) środowiska naturalnego i kulturowego
- Stworzenie skutecznego mechanizmu finansowego wspierającego właścicieli zabytków (w tym ewidencyjnych) oraz ośrodka (wydziału) doradczego wspierającego merytorycznie wnioskodawców (szkolenia, informatory itp.). To działanie zostało już zapoczątkowane przez władze samorządowe.
- Poszerzenie oferty wydawniczej, np. poprzez zwiększone dofinansowanie własnych instytucji kultury (katalogi zabytków, historia społeczna, materiały pokonferencyjne itp.).
- Istnienie społeczeństwa świadomego historii Pomorza Zachodniego/ Środkowego, akceptującego i szanującego dziedzictwo kulturowe, aktywnie włączającego się w działania promujące ochronę dziedzictwa kulturowego o zasięgu regionalnym np. Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa (sierpień – październik) i krajowym np. Europejskie Dni Dziedzictwa (wrzesień).

⁵² Rudolf Ludwig Karl Virchov urodził się 13.10.1821 r. w Świdwinie zm. 5.09.1902 r. w Berlinie. Był nie tylko twórcą teorii patologii komórkowej, która choć błędna przyczyniła się do rozwoju współczesnej nauki, ale także antropologiem, higienistą i archeologiem amatorem. W 1871 r. prowadził pierwsze wykopaliska w Wolinie. W latach 1849-1902 był profesorem uniwersytetów w Wurzburgu i Berlinie.

- Zaangażowanie w ochronę i promocję dziedzictwa niematerialnego w oparciu o liczne w mieście i regionie stowarzyszenia; działania opierające się na budowaniu tożsamości z poszanowaniem wielokulturowości w dziejach Świdwina po 1945 roku. Tego typu działania znalazły się już w programie działań Świdwińskiego Ośrodka Kultury (np. „Kaziuki” – nawiązujące do tradycji wileńskich, „Dni kultury kresowej” itp.).
- Znacząca rola Świdwińskiego Ośrodka Kultury i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jana Śpiewaka na mapie kulturalnej miasta.

8. CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMIN MIASTO ŚWIDWIN

8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE

Przeгляд zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku Świdwina atrakcyjnego dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Poniżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- poprawie stanu dziedzictwa kulturowego **(cel 1)**,
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności **(cel 2)**,
- społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego **(cel 3)**.

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu; dotyczy to zwłaszcza obiektów nie wpisanych do rejestru zabytków).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1.

Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) i określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz (z uwzględnieniem wytycznych zawartych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa);

- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków, poprzez budżet własny miasta oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;
- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki (np. zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego, dziedzictwo archeologiczne, zieleń komponowana - parki);
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje, związki wyznaniowe), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;

Cel perspektywny 2.

Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku gminy

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną,
- stworzenie zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków,
- racjonalne wykorzystanie środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację i aktywizację obszarów i społeczności,
- zagospodarowania zabytkowych (**nie tylko wpisanych do rejestru zabytków**) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich,
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe i zabytki,
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej, w tym ponadgminnej,
- tworzenia miejsc pracy związanych z pracami, zagospodarowaniem i popularyzacją dziedzictwa, szkolenie fachowców - rzemieślników reprezentujących „zanikające” zawody,
- wykorzystanie funduszy strukturalnych na zadanie związane z rewitalizacją, aktywizacją społeczną,
- propagowania dobrych przykładów zagospodarowania i użytkowania zabytkowego dziedzictwa kulturowego np. przyznawania nagród, dyplomów Burmistrza Świdwina.

Cel perspektywny 3

Budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację wydarzeń kulturalnych (cyklicznych i jednorazowych), konferencji naukowych, popularno-naukowych pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk i grup wiekowych,
- wykreowanie wiodącej imprezy kulturalnej związanej z dziedzictwem kulturowym integrującej różne środowiska,
- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami,
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów urbanistyki, dla różnych grup wiekowych); (czynna rola Świdwińskiego Ośrodka Kultury na zamku)
- rozbudowę sieci muzealnej, także o inicjatywy prywatne.

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE - CELE OPERACYJNE - ZADANIA

Propozycje zadań do realizacji w lata 2019-2023 na mocy uchwały Rady Miejskiej (w y b ó r)

- **Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Miasta.**
- **Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostałe, jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.**
- **Z katalogu zadań przedstawionych, jako propozycja do realizacji w 4-leciu (2019-2023) Samorząd powinien wytypować te, które zamierza realizować. Należy pamiętać, że po dwóch latach od uchwalenia Programu Burmistrz składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji.**

CEL PERSPEKTYWICZNY 1.

UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2019-2023 na mocy uchwały Rady Miasta
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków (sporządzana w 2011, uchwalona w 2012 r.), z uwzględnieniem zmian w Rozporządzeniu MKiDN z dn. 10.09.2019 (Dz.U., poz. 1886)	1. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków 2. Udostępnienie GEZ na stronie www. Urzędu Miasta w formie informacji (mapy) geoprzestrzennej (rozbudowa/kontynuacja)
	Aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy Miasto Świdwin	Aktualizacja m.p.z.p. dla obszarów najcenniejszych kulturowo – wskazanych w Studium uwarunkowań (...)
	Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zabytków zasobu dziedzictwa kulturowego	Wystąpienie do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (Delegatura w Koszalinie) o wpisanie z urzędu do rejestru zabytków wskazanych w studium uwarunkowań...
	Ochrona krajobrazu kulturowego, ładu przestrzennego	Podjęcie działań i przygotowanie projektu uchwały reklamowej, w sprawie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych oraz ogrodzeń

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2019 - 2023**

	1. Realizacja Lokalnego Planu Rewitalizacji Miasta Świdwin	Prace w trakcie - przewidziane na lata 2010-2020; w tym: obszar rewitalizacji od historycznego układu urbanistycznego/ średniowiecznego po obszar chronionego krajobrazu „Dolina rzeki Regi” czy to pozostaje aktualne
	2. Realizacja Strategii Rozwoju Miasta Świdwin (Uchwała Nr IV/14/25 Rady Miasta Świdwin z dnia 10 lutego 2015 r.).	Rewitalizacja Parku Miejskiego w Świdwinie - z wykorzystaniem funduszy unijnych
	Utrzymanie (doskonalenie) poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków	Udział w szkoleniach związanych z ochroną zabytków i opieką nad nimi (teoria i praktyka); zarówno zewnętrznych, jaki organizowanych przez samorząd Miasta Świdwin we współpracy z np. (Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, Biurem Dokumentacji Zabytków etc.)
2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Sporządzenie programu opieki nad historycznymi cmentarzami w Świdwinie	Sporządzenie programu opieki nad historycznymi cmentarzami w Świdwinie
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych (w GEZ) z zastosowaniem komputerowej bazy danych	Monitoring stanu zabytków w zasobie w Gminnej Ewidencji Zabytków, w tym na podstawie informacji geoprzestrzennej
	Dofinansowywanie z budżetu Gminy Miasta Świdwin prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością gminy Miasto Świdwin	1. Realizacja uchwały Rady Miasta VIII/65/2007 Rady Miasta z dn. 29.06.2007 w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków 2. Aktualizacja w/w uchwały zgodnie z nowelizacją uooionz 2003 i objęcie dofinansowaniami właścicieli obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (art. 81)

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2019 - 2023**

	Opracowanie systemu rekompensat i ulg dla posiadaczy zabytkowych obiektów podejmujących prace remontowo-konserwatorskiej	Podjęcie uchwały o wdrożeniu systemu ulg i rekompensat dla posiadaczy zabytkowych obiektów podejmujących prace remontowo-konserwatorskie
	Oznakowanie obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną	Złożenie wniosku do Starosty Powiatu Świdwińskiego o oznakowanie zabytków na terenie gminy zgodnie z odpowiednimi przepisami (kontynuacja zadania)
	Opieka nad historycznymi nekropoliami miasta Świdwina.	Zlecenie prac pielęgnacyjno-utrzymawczych na terenie zabytkowych cmentarzy i żydowskich. Współpraca z np. stowarzyszeniami (kontynuacja zadania)
	Zabezpieczenie p.poż. i antywłamaniowe kościołów na terenie miasta	Dofinansowanie montażu instalacji p.poż. i antywłamaniowych kościołów
	Promocja dobrych realizacji prac przy zabytkach	Opracowanie regulaminu dorocznej nagrody/dyplomu Burmistrza Świdwina za opiekę nad zabytkami/ najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego /wykonawcy prac przy zabytku/

**CEL PERSPEKTYWICZNY 2.
FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ**

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2019 - 2023 na mocy uchwały Rady Miasta
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Rozbudowa kulturowych tras turystycznych	1. Przy współpracy z organizacjami turystycznym (PTTK), właścicielami zabytków, zabytkoznawcami, w sprawie budowy nowych szlaków tematycznych – kulturowych: - szlakiem warownych zamków - „Z biegiem Regi” (wspólnie z jst leżącymi w OKK Dolina Regi), - szlak parków i alei

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2019 - 2023**

	Budowa produktu turystycznego np.: „Śladami Rudolfa Virchofa”	Zorganizowanie konferencji naukowej poświęconej Rudolfowi Virchofowi oraz problematyce konserwatorskiej, archeologicznej
	Rozbudowa systemu informacji turystycznej	<p>1. Uzupelnienie istniejącego systemu informacji wizualnej - tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków (nie tylko rejestrowych)</p> <p>2. Przewodniki po zabytkach Świdwina (nie tylko rejestrowych), w tym w formie bezpłatnej. (kontynuacja)</p> <p>3. Weryfikacja danych historycznych o dziedzictwie kulturowym miast (w oparciu o własne instytucje kultury lub jako zadanie zlecone) ze szczególnym uwzględnieniem własnych stron www. Świdwina</p>
	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki miasta Świdwina	W miarę realizacji projektów, w których wykonawca (ngo/ stowarzyszenie) zawarł elementy związane z dziedzictwem kulturowym Miasta Świdwin. Zadaniemi takimi mogą być np.: - festiwale lub konferencje, - warsztaty - jarmarki związane z promowaniem kultury mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych, - publikacje
2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystania środków krajowych i unijnych	Prowadzenie informatora (np. na stronie internetowej UM), dla właścicieli zabytków o możliwościach dofinansowania (zadanie stałe)
	Dofinansowywanie prac przy zabytkach z budżetu Gminy Miasto Świdwin	Realizacja Uchwały i nowelizacja dla obiektów rejestrowych i w gminnej ewidencji zabytków
	Popularyzacja metod konserwatorskich, zasad prac przy zabytkach	1. Przygotowanie cyklu spotkań, warsztatów (np. w zamku) ze specjalistami konserwatorami, architektami, zabytkoznawcami, rzemieślnikami

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2019 - 2023

CEL PERSPEKTYWICZNY 3.

POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2019 - 2023 na mocy uchwały Rady Miasta
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczne edukacja dzieci i młodzieży	1. Opracowanie gier edukacyjnych i terenowych, których uczestnicy mają do wykonania konkretne zadania, co ułatwi zapoznanie się z historią i zasobami dziedzictwa dzięki zabawie, czyli w sposób najbardziej dla dzieci przystępny 2. Organizacja lekcji muzealnych, bibliotecznych i konkursów historycznych
	Popularyzatorskie działania wizualne: organizowanie (w siedzibie ŚOK, wystaw, pokazów n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków	1. Opracowanie i realizacja rocznych programów wystaw n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków (Świdwiński Ośrodek Kultury, Biblioteka)
	Promocja znaczenia ziemi świdwińskiej dla nauki o Pomorzu (historii, architektury, sztuki i innych dziedzin) i istniejącego już dorobku naukowego	1. Przygotowanie cyklu spotkań (w Świdwinie) z osobistościami świata nauki i kultury we współpracy ze środowiskami naukowymi i twórczymi
	Wspieranie społecznego monitorowania stanu zabytków	1. Popularyzacja idei społecznego opiekuna zabytków - wnioskowanie do ZWKZ i Starosty Świdwińskiego o ustanowienie społecznym opiekunem zabytków osób wykazujących się zaangażowaniem w sprawy opieki nad zabytkami
	Bieżące uzupełnianie księgozbioru biblioteki miejskiej o publikacje n.t. historii i zabytków Pomorza Zachodniego	Zwiększenie środków z budżetu Gminy z przeznaczeniem na uzupełnianie księgozbioru biblioteki - wykorzystanie możliwości pozyskiwania wydawnictw przygotowanych <i>non profit</i>

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2019 - 2023**

2. promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Zwiększenie wysokości środków z budżetu gminy przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego	Zwiększenie promocji wydarzeń kulturalnych w mediach ponadlokalnych
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa (w tym kontynuacja)	1. Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom: - albumy, opracowania popularno-naukowe, monografie miejscowości 2. Wydawanie serii regionalnych, pocztówek (zabudowa miejska, obiekty użyteczności publicznej) 3. Wystawy fotograficzne na mobilnych nośnikach w miejscach i przestrzeniach publicznych jak np. UM (korytarze), parki.
	Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego – promowanie postaci historycznych	1. Podjęcie lub kontynuacja imprez tematycznych organizowanych przez Świdwiński Ośrodek Kultury, 2. Upamiętnienie postaci -w formie np. konferencji międzynarodowej związanych z miastem i regionem (np. Rudolfa Virchofa)
	Współpraca ze środowiskami naukowymi – inicjowanie i wspieranie budowy i realizacji programów badawczych nad dziedzictwem kulturowym (archeologicznych, architektonicznych, historycznych)	Sesja naukowa przybliżająca np. problematykę konserwatorską zamku, obwarowań miejskich; wykorzystanie nowych technologii w zachowaniu dziedzictwa materialnego
	Rozbudowa sieci muzealnej – muzeum regionalne oraz inicjatywy lokalne	Przekształcenie sal wystawowych w ŚOK w muzeum regionalne;
	Organizacja dorocznych obchodów Europejskich i Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta	Udział w obchodach Europejskich i Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta - nawiązanie współpracy z organizatorami EDD i ZDD na terenie województwa: Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o skreślenie nieistniejących już obiektów, a nadal widniejących w rejestrze zabytków;
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami gminy – Miasta Świdwin w zmianach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy, miasta.

Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, miasta planie rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna (aktualizowana) informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi, związkami wyznaniowymi etc. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane, dziedzictwo niematerialne. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach zarówno wpisanych do rejestru jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

10. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków **burmistrz/prezydent zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata** sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miejskiej. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

1. wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
2. efektywność ich wykonania.

Za kryteria oceny realizacji programu opieki mogą służyć:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki przyjęte za miarodajne) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- liczba powołanych parków kulturowych;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego, stolarek itp.);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych etc.;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw/aplikacji mobilnych/stron www. (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, materiałów pokonferencyjnych etc.);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń (zewnętrznych i organizowanych przez samorząd Miasta Świdwin) lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- liczba przyjętych / zmienionych m.p.z.p.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. Tak więc do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni.

Niżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, oraz popularyzację zabytków przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- ❖ Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów
- ❖ Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)
- ❖ Sejmik Województwa
- ❖ Radę Powiatu
- ❖ Radę Miasta

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne. Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Miasta Świdwin można zaliczyć działania w ramach:

- Rozwój infrastruktury kultury
- Edukacja kulturalna i diagnoza kultury
- Dziedzictwo kulturowe - priorytety:
 - Priorytet "Ochrona zabytków"
 - Priorytet " Wspieranie działań muzealnych"
 - Priorytet „Kultura ludowa”
 - „Ochrona zabytków archeologicznych”
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych..) i aktów

wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczania, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku.

Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu

Dofinansowanie można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu (np. termomodernizacje, wymiana stolarek, wymiana posadzek, instalacja wodno-kanalizacyjne i in.)

Mecenat Państwa w dziedzinie kultury

Dotacje na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury stanowią jedną z kategorii dotacji celowych. Dotacje te mogą być udzielane jednostkom samorządu terytorialnego. Rozwinięcie przepisów ustawowych w odniesieniu do dotacji na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury, które mogą otrzymywać jednostki samorządu terytorialnego zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz. U. poz. 737).

Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia jednostki samorządu terytorialnego ubiegające się o dotację z budżetu państwa na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury mogą otrzymywać te dotacje w zakresie zachowania, waloryzacji i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz budowy i modernizacji infrastruktury kulturalnej, w tym obiektów publicznych, w których prowadzona jest działalność kulturalna. Ponadto zgodnie z przepisami o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej dotacje celowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji mogą otrzymywać organizacje pozarządowe prowadzące działalność kulturalną oraz instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, a także inne podmioty prowadzące działalność w obszarze kultury.

<http://www.mkidn.gov.pl/>

Źródło: (<http://www.sejm.gov.pl/>)

Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2010 r., Nr 80, poz. 526, z późn. zm.), art. 43, ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2012 r., poz. 406), art. 5 i art. 9.

Fundusz Kościelny

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych zabezpieczających, nie uwzględnia otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni, jednak nie zawiera ograniczenia przedmiotowego: dotyczy wszystkich obiektów sakralnych, także tych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej. www.mswia.gov.pl

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od 2007 roku wspiera właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków ustalając zasady realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. **„Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”** (od 2018 r.). Kwota na dofinansowania w tym konkursie w 2019 r. wyniosła 1,6 mln złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, znaczenie posiada także kontynuacja prac. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo- konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, **dokumentacje**. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłoszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego. www.bip.wzp.pl

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury -

na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczenie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i wolontariacie oraz na podst. ustawy o ochronie zabytków. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów. www.wkz.szczecin.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji

powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego⁵³

Szczegółowy opis priorytetowych na lata 2014 – 2020 (<http://www.bip.wzp.pl/>) dostarcza informacji dotyczących planowanych źródeł finansowania na zabytki i dziedzictwo kulturowe.

IV Priorytet: Naturalne otoczenie człowieka

Działanie: Dziedzictwo kulturowe

Realizacja prac konserwatorskich i restauratorskich, które przez zachowanie historycznej substancji zabytkowej przyczynia się do dostosowania obiektów do celów użytkowych oraz do ich udostępnienia mieszkańcom regionu i turystom. Działanie nakierowane jest na ochronę rodzimego dziedzictwa Pomorza Zachodniego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową, służyć ma zwiększeniu potencjału turystycznego regionu, zwiększeniu miejsc pracy.

Wspierane projekty z zakresu prac konserwatorskich i restauratorskich muszą stanowić element szerszej grupy – zespołu, w których poszczególne elementy łączy idea ochrony i popularyzacji rodzimego dziedzictwa kulturowego Pomorza Zachodniego.

Uprawnienie beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia oraz podmioty podległe jst;
- instytucje kultury
- organizacje pozarządowe
- kościoły i inne związki wyznaniowe
- przedsiębiorcy
- jednostki sektora finansów publicznych

Punkty informacyjne Funduszy Europejskich

Główny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Szczecinie

UMWZ ul. Kuśnierska 12 B, 70-536 Szczecin; gpi@wzp.pl

Lokalny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Koszalinie
lpi@koszalin@wzp.pl

Budżety samorządów lokalnych – Gmina Miasto Świdwin

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawie o samorządzie gminnym, organy stanowiące

⁵³ Należy monitorować zmiany w obrębie powyższych Programów.

samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określane w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne.

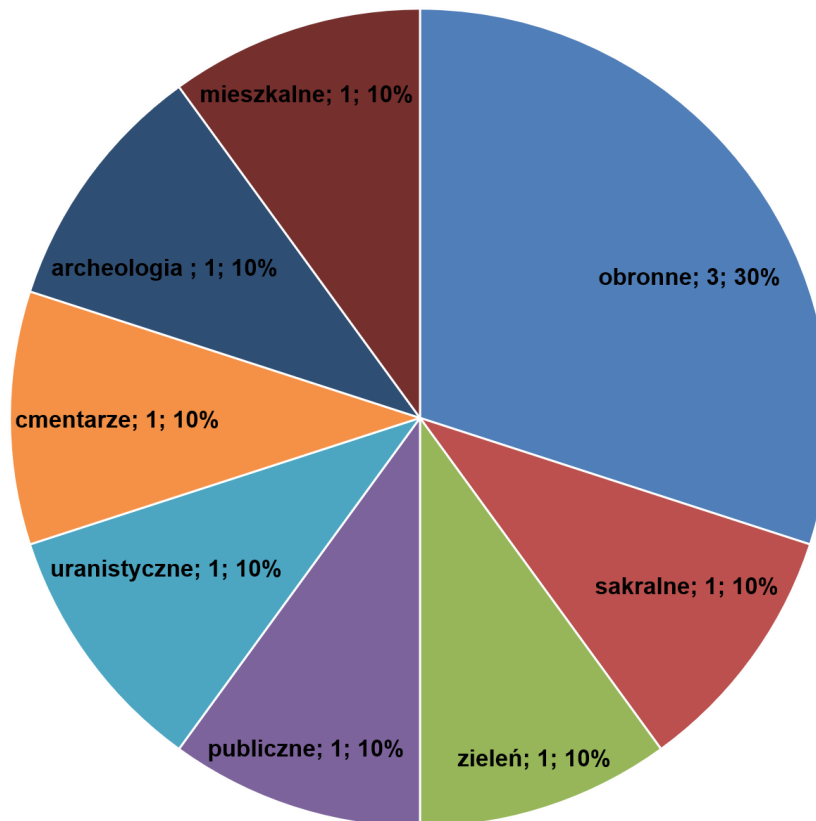
Miasto Świdwin wspiera finansowo remonty i prace (określone Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków) na swoim terenie.

Załącznik nr 1

Obiekty wpisane do rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego:

(nr według kart Gminnej Ewidencji Zabytków)

**ŚWIDWIN
- rejestr zabytków -**

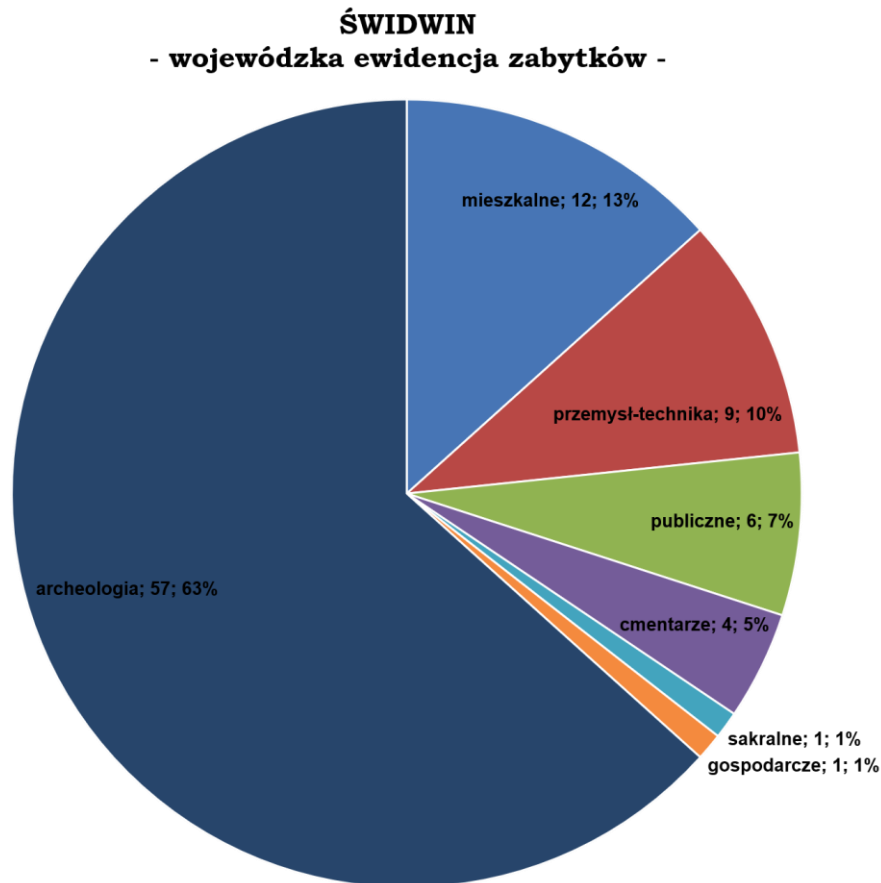
- A.REJ.001 – Niedziałkowskiego 2 – kościół
– nr rej. 5, z dn. 21.05.1953 r.
- A.REJ.002 – Niedziałkowskiego 17– zamek
– nr rej. 8, z dn. 29.06.1953 r. (aktualny nr rej 1191)
- A.REJ.003 – 1 Maja – brama miejska
- nr rej. 15, z dn. 21.12.1953 r.
- A.REJ.004 – Nad Regą – mury miejskie
- nr rej. 489, z dn. 15.05.1965 r.
- B.REJ.005 – stare miasto
- nr rej. 490, z dn. 15.05.1965 r.
- A.REJ.006 – Niedziałkowskiego 2 – plebania
- nr rej. 571, z dn. 15.02.1966 r.
- D.REJ.007 – Drawska – park miejski
- nr rej. 1089, z dn. 18.03.1980 r.
- C.REJ.008 – Dobra Rycerskie – cment. żydowski
- nr rej. 1216, z dn. 05.12.1989 r.
- A.WEZ/REJ - Drawska b.nr – wieża widokowa
- nr rej. 1195, z dn. 30.09.2013 r.

E.REJ.001 - Świdwin, stan. 1, AZP 23-17/1, (Nr 8, z dn.29.06.1953r. - zamek)

Załącznik nr 2

Obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

(nr według kart Gminnej Ewidencji Zabytków)

Zabytki nieruchome

- A.WEZ.001 – 1 Maja 19 – dom (kam.)
- A.WEZ.002 – 1 Maja 20 – dom (kam.)
- A.WEZ.003 – 1 Maja 21 – dom (kam.)
- A.WEZ.004 – 1 Maja 22 – dom (kam.)
- A.WEZ.005 – 1 Maja 23 – dom (kam.)
- A.WEZ.006 – 1 Maja 25 – dom (kam.)
- A.WEZ.007 – 1 Maja 26 – dom (kam.)
- A.WEZ.008 – 1 Maja 27 – dom (kam.)
- A.WEZ.009 – 1 Maja 28 – dom (kam.)
- A.WEZ.010 – 1 Maja 29 – dom (kam.)
- A.WEZ.011 – 3 Marca 26 – mleczarnia, sklep
- A.WEZ.012 – Bał. Chłopskich b.nr – elewator
- A.WEZ.013 – Bał. Chłopskich 6a – młyn, zakład
- C.WEZ.014 – Cmentarna – cmentarz ewang. (N), park
- C.WEZ.015 – Cmentarna – cmentarz ewang. (S), park
- C.WEZ.016 – Cmentarna – cmentarz komunalny
- A.WEZ.017 – Cmentarna b.nr – kaplica
- A.WEZ.018 – Drawska b.nr – wieża widokowa (od 2013 r. w rejestrze zabytków)
- A.WEZ.019 – Drawska 50 – rzeźnia (zespół)

- A.WEZ.020 – Jana Pawła II (pl) 1-2 – szkoła
- A.WEZ.021 – Jana Pawła II (pl) 5 – poczta
- A.WEZ.022 – Kościuszki b.nr – sala gimnastyczna
- A.WEZ.024 – Lotników 6 – dworzec kolejowy
- A.WEZ.024a – Lotników 6 – magazyn I
- A.WEZ.024b – Lotników 6 – magazyn II
- A.WEZ.024c – Lotników 6 – magazyn III
- A.WEZ.025 – Lotników 6 – wieża ciśnień
- A.WEZ.026 – Mieszka I 16 – hotel, starostwo
- C.WEZ.027 – Niedziałkowskiego – cmentarz przykoś.
- C.WEZ.028 – Niedziałkowskiego 12 – dom (willa)
- C.WEZ.029 – Niedziałkowskiego 14 – młyn (zespół)
- C.WEZ.029a – Niedziałkowskiego 14 – dom (willa)
- C.WEZ.030 – Potczyńska 18 – folwark (zespół)
- C.WEZ.031 – Potczyńska 70 – bank

Archeologia

- E.WEZ.002 – Świdwin, stan. 4, AZP 23-17/3
- E.WEZ.003 – Świdwin, stan. 5, AZP 23-17/4
- E.WEZ.004 – Świdwin, stan. 5a, AZP 23-17/5
- E.WEZ.005 – Świdwin, stan. 7, AZP 23-17/7
- E.WEZ.006 – Świdwin, stan. 10, AZP 23-17/10
- E.WEZ.007 – Świdwin, stan. 15, AZP 23-17/15
- E.WEZ.008 – Świdwin, stan. 16, AZP 23-17/16
- E.WEZ.009 – Świdwin, stan. 23, AZP 23-17/23
- E.WEZ.010 – Świdwin, stan. 24, AZP 23-17/24
- E.WEZ.011 – Świdwin, stan. 25, AZP 23-17/25
- E.WEZ.012 – Świdwin, stan. 26, AZP 23-17/26
- E.WEZ.013 – Świdwin, stan. 27, AZP 23-17/27
- E.WEZ.014 – Świdwin, stan. 28, AZP 23-17/28
- E.WEZ.015 – Świdwin, stan. 29, AZP 23-17/29
- E.WEZ.016 – Świdwin, stan. 31, AZP 23-17/31
- E.WEZ.017 – Świdwin, stan. 32, AZP 23-17/32
- E.WEZ.018 – Świdwin, stan. 34, AZP 23-17/34
- E.WEZ.019 – Świdwin, stan. 35, AZP 23-17/35
- E.WEZ.020 – Świdwin, stan. 36, AZP 23-17/36
- E.WEZ.021 – Świdwin, stan. 38, AZP 23-17/38
- E.WEZ.022 – Świdwin, stan. 40, AZP 23-17/40
- E.WEZ.023 – Świdwin, stan. 41, AZP 23-17/41
- E.WEZ.024 – Świdwin, stan. 44, AZP 23-17/44
- E.WEZ.025 – Świdwin, stan. 49, AZP 23-17/49
- E.WEZ.026 – Świdwin, stan. 50, AZP 23-17/50
- E.WEZ.027 – Świdwin, stan. 51, AZP 23-17/51
- E.WEZ.028 – Świdwin, stan. 52, AZP 23-17/52
- E.WEZ.029 – Świdwin, stan. 55, AZP 23-17/55
- E.WEZ.030 – Świdwin, stan. 57, AZP 23-17/57
- E.WEZ.031 – Świdwin, stan. 59, AZP 23-17/59
- E.WEZ.032 – Świdwin, stan. 61, AZP 23-17/61
- E.WEZ.033 – Świdwin, stan. 64, AZP 23-17/64
- E.WEZ.034 – Świdwin, stan. 86, AZP 23-17/86

- E.WEZ.035 - Świdwin, stan. 88, AZP 23-17/88
- E.WEZ.036 - Świdwin, stan. 93, AZP 23-17/93
- E.WEZ.037 - Świdwin, stan. 97, AZP 23-17/97
- E.WEZ.038 - Świdwin, stan. 98, AZP 23-17/98
- E.WEZ.039 - Świdwin, stan. 101, AZP 23-17/101
- E.WEZ.040 - Świdwin, stan. 103, AZP 23-17/103
- E.WEZ.041 - Świdwin, stan. 104, AZP 23-17/104
- E.WEZ.042 - Świdwin, stan. 105, AZP 23-17/105
- E.WEZ.043 - Świdwin, stan. 106, AZP 23-17/106
- E.WEZ.044 - Świdwin, stan. 107, AZP 23-17/107
- E.WEZ.045 - Świdwin, stan. 119, AZP 23-17/119
- E.WEZ.046 - Świdwin, stan. 120, AZP 23-17/120
- E.WEZ.047 - Świdwin, stan. 121, AZP 23-17/121
- E.WEZ.048 - Świdwin, stan. 122, AZP 23-17/122
- E.WEZ.049 - Świdwin, stan. 124, AZP 23-17/124
- E.WEZ.050 - Świdwin, stan. 125, AZP 23-17/125
- E.WEZ.051 - Świdwin, stan. 129, AZP 24-17/2
- E.WEZ.052 - Świdwin, stan. 132, AZP 24-17/5
- E.WEZ.053 - Świdwin, stan. 134, AZP 22-17/70
- E.WEZ.054 - Świdwin, stan. 136, AZP 22-17/72
- E.WEZ.055 - Świdwin, stan. 142, AZP 23-18/3
- E.WEZ.056 - Świdwin, stan. 143, AZP 23-18/4
- E.WEZ.057 - Świdwin, stan. 144, AZP 23-18/5
- E.WEZ.058 - Świdwin, stan. 145, AZP 23-18/6

Załącznik nr 3

HISTORIA MIASTA - k a l e n d a r i u m:

1280 – pierwsza wzmianka źródłowa o Świdwinie zamieszczona w dokumencie rozstrzygającym spór graniczny między biskupem kamieńskim, a margrabiami magdeburskimi.

1290 – książę pomorski Bogusław oddaje ziemię świdwińską Brandenburgii w zamian za ziemię białogardzką i Dobrą.

1292 - lokacja miasta Świdwin w zakolu Regi, przed 1292 r. budowa zamku i umocnień ziemnych wokół miasta.

1296 - przywilej lokacyjny dla miasta.

1317 - miasto i zamek świdwiński należą do biskupstwa w Kamieniu Pomorskim.

1319 -1385 – miasto i zamek należą do rodu Wedłów, którzy otaczają je murami obronnymi.

1338 – fundacja kościoła Najświętszej Maryi Panny.

1344 – powstaje sąd miejski w Świdwinie.

przed 1369 – w Świdwinie wybudowano szpital Św. Ducha.

1374 - Wedlowie składają hołd lenny królowi czeskiemu Wacławowi.

1376 - Świdwin wymieniony wśród miast Marchii Brandenburskiej jako lenno Wedłów w spisie cesarza Karola IV.

przed 1378 - wybudowano ratusz w Świdwinie.

1378 - Hans von Wedel, pan na Świdwinie odnawia spalone w czasie pożaru ratusza przywileje miasta.

1383 - Hans von Wedel zostaje namiestnikiem margrabiego Zygmunta.

1384 - miasto wraz z zamkiem przechodzi na własność Zakonu Krzyżackiego i składa hołd wielkiemu mistrzowi, na zamku w Świdwinie urządza wójt krzyżacki i namiestnik Nowej Marchii.

1384 -1450 – trwają prace przy przebudowie zamku świdwińskiego.

1390 - 1403 – liczne grabieże w okolicy Świdwina – namiestnicy donoszą wielkiemu mistrzowi o kontaktach pomorskich rodów z Polakami, o niszczeniu okolicznych wsi przez Pomorzan.

1409 – wójt świdwiński pisze do wielkiego mistrza, że grozi mu dostanie się w ręce Polaków.

1410 – Świdwin nawiedziło wielkie trzęsienie ziemi.

1411 – namiestnik Nowej Marchii Albrecht von Dube melduje, że ród von Kleist dokonał na Ziemi Świdwińskiej wielu rozbojów, zabierając owce, bydło i konie.

1413 - namiestnik Nowej Marchii - Sander Machnitz donosi, że von Manteufel napadł i obrabował mieszkańców Świdwina, Drawska (Dramburg) i Złocieńca (Falkenburg).

1414 - namiestnik Aleksander von Machnitz przesyła wielkiemu mistrzowi wykaz szkód zadanych przez Polaków Nowej Marchii w latach 1412 - 1414. Wylicza je na 2349 kop czeskich groszy.

1433 - namiestnik Walter Kerskorf melduje się wielkiemu mistrzowi, że tutejszy zamek jest całkowicie ogołocony i nie ma pieniędzy, ani dóbr, aby utrzymać napływające tu tłumy żołnierzy i wojennych uciekinierów. Na strychu (poddaszu) nie ma już w ogóle zboża.

1434 - sprzymierzone z Polakami wojska husyckie paląc wszystko wtargnęły do Nowej Marchii, zniszczyli Soldin (Myślibórz), i pomaszerowali na czele swego dowódcy Ziska na Świdwin uszkadzając wszystkie leżące na drodze miasta i wsie.

1438 - w Świdwinie panuje powszechna zaraza nazywana "wielką śmiercią".

1440 - wielki mistrz zezwala na założenie klasztoru kartuzów w Świdwinie.

1440 - namiestnik Nowej Marchii Walter von Kirschkorb melduje wielkiemu mistrzowi, że wrogowie zalegają na wszystkich drogach i trasach i blokują mu drogę do Nowej Marchii.

1442 - kościół w Świdwinie otrzymuje wielki dzwon z napisem: "o rex gloriae Christe veni cum pace" ("Królowi chwały Chrystus przybył czynić pokój").

1444 - 2 grudnia - wójt Świdwina melduje wielkiemu mistrzowi, że ujęty został najgroźniejszy rozbójnik Eckard von Manteuffel.

1445 - 2 lutego - wójt Świdwina, uskarża się na szerzące się rozboje pana Leckow, „przed którym nic w kraju nie jest bezpieczne”.

1447 - 21 września - W obecności czcigodnego wójta Waltera Kirschkorba została zawarta umowa między radą miasta i klasztorem kartuzów, na mocy której miasto przydziela mnichom przestrzeń przed miastem, położoną nad Regą w celu budowy klasztoru oraz oddaje dom na wieczność w mieście, aby mogli wygodniej prowadzić interesy i sprawy swojego klasztoru z zastrzeżeniem zwrotu w przypadku: "gdyby klasztor uległ ruinie, a kartuzi odeszli”.

1455 - Wrocław - układ między margrabią Fryderykiem II i zakonem niemieckim. Na mocy niego margrabia może posunąć się ze swoimi wojskami aż pod Świdwin. Zamki w Drezdenku (Driesen) i w Świdwinie muszą być niezwłocznie udostępnione. Koszt przemarszu wojennego wojsk z Frankfurtu do Świdwina pokrywa zakon.

1455 - elektor brandenburski Fryderyk II przybywa do Świdwina i przejmuje miasto z rąk wójta krzyżackiego.

1455 - 1540 - Świdwin pod panowaniem Hohenzollernów.

1505 - wieżę kościoła mariackiego pokryto blachą miedzianą.

1507 - książę Joachim i margrabia Albrecht uwalniają miasto Świdwin na 10 lat z obowiązku odprowadzania podatku od włóki (gruntowego), aby za pieniądze te pobudowali mury, bramę miejską i fosy.

1511 - książę Joachim i margrabia Albrecht powierzają rycerzowi Krystianowi Borek na okres 3 lat urząd starosty i przekazują mu miasto, zamek i urząd w Świdwinie.

1533 - burmistrzem Świdwina zostaje Hans Ziebbel.

1538 - 17 marca - po raz pierwszy nabożeństwo w kościele farnym odprawiono w języku niemieckim i zapoczątkowano reformację.

1539 – sekularyzacja zakonu kartuzów, ich dobra przejmuje miasto.

1540 - w świdwińskiej kancelarii sporządzono rozporządzenie krajowe margrabiego Johanna. 15 czerwca - margrabia Johann wymienia z zakonem joannitów należące do nich komturstwo Chwarszczany na urząd w Świdwinie, który przekazał zakonowi ze wszystkimi korzyściami i prawami wyłączając zwierzchność nad ziemią i prawo pobierania podatku gruntowego. Do urzędu w Świdwinie należały wsie: Biały Zdrój, Ruthagen(?), Rusinowo, Pęcierzyno, Ciechnowo, Jastrzębniki, Dołganów, Kluczkowo, Smardzko, Chomętowo, Lipce, Przybystaw, Więctaw, poza tym we wsiach Lekowo 4 włości, Łabędzie - 8 włości i w Pótlchlebiu 7 włości. Burmistrzowi, rajcom miejskim i gminie przedstawiono komtura Melchiora von Barfuss jako namiestnika margrabiego, stwierdzając zarazem, że komturowie będą też starostami Świdwina i Drawska (Dramburg). Kilka wsi wbrew układowi włączono do, utworzonego z dawnych posiadłości kartuzów, urzędu książęcego.

1540 – 1599 - Świdwin komturią zakonu joannitów.

1540 – komturem w Świdwinie i starostą jest Melchior von Barfus.

1545 - 1564 – komturem zostaje Franz von Neumann (syn burmistrza w Sagan w l. 1537 - 1542 rektor szkoły w Cassen), potem tajny sekretarz margrabiego Johanna, kanclerz rządu w Kostrzynie (Küstrin) przełożony komturii Brandenburg.

1552 - margrabia Johann wraz z małżonką odwiedzają Świdwin.

1562 - według katastru miejskiego margrabiego Johanna miasto Świdwin ma 608 włości i zajmuje pod tym względem 13 miejsce wśród 28 miast Nowej Marchii i płaci z nich 2 talary 10 groszy i 4,5 - feniga podatku.

1579 - Georg von Wedel komturem w Świdwinie.

1572 - miasto miało 12 szlachciców, wśród nich Georg von Wedel - starosta świdwiński.

1572 - rozpoczęto budowę organów w kościele farnym.

1575 - na miejscu starej szkoły pobudowano nową, której budynek przetrwał do 1861

1579 – stanowisko obejmuje Dietleff von Winterfald; wystawiony został przez książęcego komisarza rejestr spadkowy o posiadłości komturii: "przyznaje mu się wszystkie prawa do Świdwina, za wyjątkiem domu kartuzów przed Świdwinem, jak też książę zatrzymuje sobie folwark w Krosinie (Grossin) i Kluczkowie (Klutzkow). Książę zastrzega sobie także akcyzę z miasta Świdwin i podatek od włości łącznie z sądownictwem i karami sądowymi nad miastem.

1584 - w Świdwinie grasuje zaraza, tylko w 3 domach nie było ofiar.

1599 - 28 stycznia - margrabia Joachim Friedrich potwierdza przywileje Świdwina.

1610 - książę Johann Sigismund potwierdza przywileje miasta Świdwina.

1618 - przed wybuchem wojny trzydziestoletniej Świdwin liczył 197 obywateli, w tym 74 browarników.

1619 - 19 lipca – podczas tragicznego pożaru spłonęły domy m.in.: Paula Poltzen, Petera Andreas Christopcha Waltersa, Johanna Hinrich, Heinricha Tesmer, Paula Monteja, oraz chałupy Johanna Jakobisa, Samuela Waltera, Michela Belingsa, Adama Kolbergena.

1626 - zmieniono układ z 1526 i 1580 roku i ugruntowano regułę zakonną, że mianowany przez mistrza zakonu następca musi prosić księcia o nominację na starostę, po czym obsadzony jest na stanowisku przez rząd Nowej Marchii i zaprzysiężony przez mistrza Zakonu Komisarza.

1627 - do miasta wkroczyły pierwsze wojska cesarskie z kompaniami Chorwatów i walońskich regimentów (1500 ludzi). Miasto musiało ich od 6 grudnia 1627 do 8 sierpnia 1630 za 32046 talarów kwaterować.

1628 - nadciągnęła osobista gwardia Wallensteina: 400 zbrojnych jeźdźców.

1630 - 8 sierpnia - walka Szwedów z „cesarskimi”, którzy wycofali się. Spłonęły stodoły z ziarnem, mieszkańcy zbiegli.

1635 -1649 – trwa okupacja Świdwina. Najpierw miasto otrzymał Steno Bielke, potem generał Stallhans, a w końcu generał Mortaigne. Prawowity komtur przebywał 14 lat na wygnaniu.

1638 - Martin Weber przełożony sądu świdwińskiego donosi komturowi, że komturia została zrujnowana do podstaw. Na folwarkach nie ma owiec ani bydła, nie obsiano ozimin, wsie opustoszały. Od 3 lat musiał się stacjonować w Polsce, w mieście Tempelburg, gdyż Szwedzi okupują komturę.

1643 - piechota cesarska i Polacy szturmują miasto i zamek.

1650 – miasto nabywa majątki Łabędzie, Wilczkowo i dom kartuzów.

1655 - książę Friedrich Wilhelm potwierdza przywileje miasta.

1668 - runęła słynna wieża (?) zwana "Pikiem Pomorza".

1680 - książę Brandenburgii żąda informacji w jakim stanie było miasto przed rokiem, czy starczyło pożywienia i istniało rzemiosło; przez co miasto wpadło w tak zły stan i w jaki sposób może ono podnieść się i rozwijać.

1689 - 16 kwietnia - wielki pożar zniszczył miasto. Ocalało zaledwie pojedyncze domy na ulicy Budowlanej i przy bramie Młyńskiej.

1692 - Johann Bulfius zostaje zatwierdzony przez książęcy rząd na burmistrza. W Kolegium rady miejskiej wymienia się: Andreas Leddin, Peter König, Michael

Splitt, Henrich Wurfbajn, Johann Heinrich, Joachim König, Martin Messerschmid. Te same nazwiska występują w 1699.

1696 - 13 października - przywileje dla wszystkich krawców.

1697 - Immanuel Kraemer został aptekarzem w Świdwinie.

1707 - urząd starosty i komtura objął Hans Heinrich Flemming, pruski tajny radca prawny, który rządził do 1711 roku, był on dobroczyńcą biednych i ufundował kasę spadkową.

1714 - Fryderyk von Podewils przewodniczącym sądu grodzkiego i starostą powiatu.

1716 - Świdwin miał 146 domów i 134 mieszczan.

1721 - Od 1 stycznia 1713 do końca grudnia 1729 pobudowano 28 nowych domów, 40 domostw było opuszczonych, a 42 zajęli nowi mieszkańcy.

1736 - zmarł komendant Eisbert von Bodelschwingh; komturę objęli w równych prawach Aleksander hrabia von Warttensleben i Fryderyk Wilhelm von Kalkstein.

1740 - odnowienie i odbudowa przedniej strony zamku.

1741 - zaczyna obowiązywać reforma fryderycjańska z nowym prawem budowlanym (zakaz krycia domów strzechą, konieczne systemy kominowe).

1743 - 16 luty - zatwierdzone zostaje tułejsze bractwo strzeleckie.

1750 - Miasto ma 1129 mieszkańców.

1755 - Dawid Haeger chirurgiem w Świdwinie.

1758 - sędzią miejskim jest Horn, burmistrzem Karsten.

1760 r. 06 czerwca - do Świdwina wkroczyła armia rosyjska. O ich marszach i rabunkach mówi dziennik pastora Steinbrück i Rusinowa (Rutzenhagen), częściowo wydrukowany w kronice Kühna.

1763 - burmistrz i rada ogłaszają zbiórkę pieniędzy na niezbędną naprawę kościoła. Kwota niezbędna to 1574 talary.

1772 - Fryderyk Wielki przydziela miastu mąkę chlebową z magazynu w Kołobrzegu.

1776 - starostą w Świdwinie został hrabia Rzeszy i minister rzeczywisty państwa i wojenny Finek von Finkenstein.

1784 - sąd grodzki i sąd starosty (powiatowy), któremu podlegała szlachta i osobistości powiatu świdwińskiego i drawskiego został zniesiony i zespolony z amtem Nowej Marchii.

1784 - miasto otrzymało 1000 talarów od Fryderyka Wilhelma, dzięki czemu uwalnia się z długów wojennych.

1785 - miasto otoczone jest murem z dwiema wieżami i dwiema bramami, liczy 258 domów; działa szkoła. Miejscowość liczy 400 mieszkańców (łącznie 2000 dusz), w tym 18 włościaników i 20 sukienników i 4 Żydów (kramarze).

1787 – rozpoczęła się rozbiórka murów miejskich, miasto sprzedało fragment wału ziemnego od Bramy Kamiennej.

1791 - 22 grudnia - fabrykant mydła Christian Friedrich Klug nabywa prawa obywatelskie. Zakłada on gospodę, która długi czas (do 1840) była pierwszą w miejscowości i odegrała wielką rolę w czasach francuskich. Kupcy, sukiennicy, browarnicy, mistrzowie murarscy, krawcy nabywają prawa obywatelskie.

1801 - miasto liczy 1607 mieszkańców.

1805 – 1807 – przemarsz armii rosyjskiej przez miasto podczas kampanii napoleońskiej.

1809 - Świdwin liczy 1515 mieszkańców w 262 gospodarstwach domowych. W mieście jest 177 mistrzów (25 sukienników, 42 szewców, 11 krawców, 14 włókienników, 5 kuźnierzy, 11 cyrulików, 2 rzeźników, 6 garncarzy, 4 kupców.

1809 - 22 lutego - po raz pierwszy odbyły się wybory deputowanych miejskich

1810 - ze wsi należących do byłej komturii Świdwin utworzony zostaje Urząd Kolonialny Świdwin (tzn. Urząd Dóbr Skarbowych - Państwowych). Zarządcą dóbr skarbowych z tytułem najwyższego urzędnika dóbr kameralnych zostaje Aktuarius Zietken.

1814 - Brama Młyńska została zburzona.

W 1815 r. dokonano nowej reformy administracyjnej, wprowadzono podział na prowincje, rejencje i powiaty; powiat świdwiński przetrwał do 1932 r. Do okręgu rządowego w Koszalinie (Köslin) włączono miasta Nowej Marchii Świdwin i Drawsko (Dramburg).

1816 - miasto liczyło 1804 mieszkańców, a powiat łącznie z miastem 8440.

1816 – w Świdwinie stacjonuje kadra 3 batalionu utworzonego w 1815 r. 9 pomorskiego regimentu landwery.

1817 - z zestawienia zbiorczego wynika, że miasto ma 5030 talarów długu, z których większość powstała w latach 1807/8; 200 talarów pozostało jeszcze z okresu wojny 7-letniej, a 550 to koszty procesowe w Kluczkowskim sporze granicznym.

1818 - wały miejskie nazywane "trzema okopami" zostają zrównane i przebudowane (obecna ulica Nowomiejska).

1820 - w Świdwinie urządzono zbrojownię dla landwery, do czego wykorzystano skrzydło spichrzowe w zamku.

1821 - sierpień – na obszarze Nowego Miasta zbudowano synagogę.

1824 - 17 grudnia - opis miasta przez burmistrza Browinga.

1829 - Karl Beggerow - (cyklista) z Kołobrzegu zakłada w Świdwinie przedsiębiorstwo żelazne.

1830 - Friedrich Holzhüter, rymarz z Koszalina nabywa prawa cechowe, w 1832 zakłada przedsiębiorstwo (funkcjonowało do II wojny światowej).

1832 - w Niemierzynie (Nemmin) założono miejską cegielnię przy tutejszym lesie Hammer. Została ona wydzierżawiona i przynosiła dzierżawcy z każdego wypału cegły 40 talarów.

1834 - miasto ma 2815 mieszkańców, powiat 9359, razem 12174 mieszkańców.

1837 - wzniesiono nowy budynek szkolny przy ulicy Młyńskiej (Mühlenstr.).

1838 - zakończono separację (rozdzielanie) gruntów; 263 właściciele ziemskich znalazło się w mieście. Obywatele, których grunty były dalej położone pobudowali się na nich. Od tego czasu powstaje tzw. "Nowy Świdwin".

1839 – burmistrzem został Ferdinand Zuncker, Buchterkirch zakłada słodownię i browar. A. J. Klek sklep kolonialny.

1845 - miasto liczy 5422 mieszkańców.

1845 - 16 stycznia - radni miejscy postanawiają utworzyć z inicjatywy radcy sądowego Borusa Towarzystwo Upiększania Miasta (istniało do 1871 r.), któremu miasto udzieliło subwencji 50 talarów. Pierwszą inwestycją była tzw. Góra Szubienic - (Galgenberg).

1847 - powstanie świdwińskiego rolniczego Towarzystwa Afilowanego. Przewodniczącym był przez długie lata Braun z Krosina.

1851 - Philipp Mannheim zakłada manufaktury, powstaje zespół budynków przemysłowych Młyna Zamkowego.

1852 - 1 sierpnia - rozwiązano sesję radnych miejskich, a utworzono radę gminną (wg ustawy z 11 marca 1850). Kupiec Achilles został wybrany wójtem.

1853 - 30 maja - wprowadzono nową ustawę miejską.

1855 - 26 stycznia – zatwierdzono statut miejskiej kasy oszczędności.

1855 - Świdwin ma 4306 mieszkańców, powiat 13166, razem 17472 mieszkańców.

1856 - Jakobus Friedmann zakłada przedsiębiorstwo zbożowe i bank (upadł w 1885).

1856 - 5 listopada - właściciel drukarni książek Karl Kühn, który na początku roku założył w Świdwinie drukarnię, wydaje "Świdwińską Gazetę Powiatową (gazeta ukazywała się 1 raz w tygodniu).

1857 - 7 grudnia - metropolita wrocławski utworzył w Świdwinie parafię katolicką, (dla powiatu świdwińskiego, części białogardzkiego i Reska).

1859 - postanowiono wprowadzić jesienią oświetlenie ulic.

1859 - 1 czerwca – uruchomiono linię kolejową na trasie Stargard - Koszalin.

1859 - powiat ma 17949 mieszkańców, miasto 4725.

1861 - miasto liczy 5043 mieszkańców (powiat 18749). W Świdwinie jest 12 budynków użyteczności publicznej i 425 prywatnych. Do szkół uczęszcza 1028 dzieci. Do miasta należy 7537 mórg roli, 579 mórg łąk i 2381 mórg pastwisk.

1861 - 1863 - budowa szosy do Kołobrzegu do granicy powiatu.

- 1861 – w mieście powstaje szkoła średnia dla chłopców i dziewcząt.
- 1862 - 15 czerwca - położono kamień węgielny pod budowę szkoły dla dziewcząt. Wzniesiono ją kosztem 7000 talarów.
- 1862 – w mieście powstaje fabryka papy Meyera i A. F. Hackerta.
- 1862 – świdwińscy Żydzi zakładają Towarzystwo Kadyjsko - Hebrajskie w celu opieki nad chorymi i pochówku zwłok.
- 1864 - miasto ma 5425 mieszkańców, powiat 14257.
- 1864 - radni miejscy podejmują decyzję o utworzeniu gimnazjum.
- 1866 - 8 czerwca - batalion landwehry opuszcza Świdwin (wojna prusko-austriacka).
- 1866 - 30 października - cmentarz przy drodze do Niemierzyna (Nemmin) zostaje powiększony o 4,5 morgi i poświęcony. W mieście zmarło w tym roku 320 osób (około 200 w wyniku epidemii cholery).
- 1867 - wzniesienie nowego ratusza, miasto ma 5481 mieszkańców.
- 1867 – Carl Piper założył zakłady przetwórstwa drewna (wraz z tartakiem).
- 1868 - miasto sprzedaje przedsiębiorcy Trappowi (papiernia) budynki miejskiej cegielni, za 225 talarów i wydzierżawia przyległe do niej grunty.
- ok. 1870 – powstaje zespół budynków pocztowych.
- 1871 - 1 kwietnia - 3 dylżansy ze Świdwina do Połczyna i Szczecinka zostały zlikwidowane i przeniesione do Rąbina (Rambin). Przez to Kunze zlikwidował swoją powozownię pocztową.
- 1871 - Franz Brüger z Drawska (Dramburg) zakłada fabrykę octu, w mieście powstało Towarzystwo Rzemieślnicze.
- 1874 - szkoła elementarna (podstawowa) składa się z 18 klas; kadrę stanowiło 15 nauczycieli i 2 nauczycielki.
- 1875 - 1 grudnia - Świdwin liczy 5574 mieszkańców.
- 1877 – powstała szkoła rolnicza - doktor Gruber zostaje wybrany jej dyrektorem.
- 1878 - październik - otwarto nowy szpital.
- 1879 - 11 września – cesarz Prus Wilhem I przejeżdża przez Świdwin. Na dworcu zebrali się wszyscy urzędnicy i szkoły.
- 1879 - urząd sądowy w Świdwinie ma 2 sędziów.
- 1880 - 1 grudnia - miasto liczy 6.016 mieszkańców; wzniesiono nową synagogę, na nowej ulicy Nowomiejskiej (koszt budowy wyniósł 54.000 marek).
- ok. 1880 - przekształcono zespół dworsko-folwarczny Wachholz-Hausen (na miejscu domu kartuzów) w zespół przemysłowy z obszernym parkiem – obecnie miejski.
- 1881 - 7 sierpnia - burdy antyżydowskie w Świdwinie. Motłoch zdemolował i splądrował żydowskie sklepy, za co miasto musiało zapłacić 9.590 marek odszkodowania.

1881 - 18 grudnia - kościół Mariacki zostaje wyświęcony przez generalnego superintendenta. Obecni przy tym m.in.: przewodniczący konsystorski Heindorf, dyrektor prowincji von der Goltz, prezes rządu prowincji Clairon d'Hausonville. Kościół został wewnątrz całkowicie odrestaurowany; ambonę przeniesiono, wyposażono go w nowe organy i ołtarz.

1882 - 5 października - poświęcono nowy cmentarz.

1885 - 16 października - wzniesiono budynek strzelniczy w parku, a obie budynki służące dotąd jako restauracja, zostały zburzone.

1887 - 21 marca - z okazji uroczystości „90-tych urodzin majestatu cesarskiego” odbył się pochód z pochodniami różnych organizacji, a następnego dnia miała miejsce iluminacja

1888 - sierpień - uruchomiona zostaje garbarnia parowa Wolffa.

ok. 1895 - powstał Kaiser Wilhelm Platz z monumentem cesarza (ob. Plac Jana Pawła II).

1910-1914 - w mieście powstał hotel Monopol (obecnie budynek Starostwa).

1911 – zbudowano wieżę widokową poświęconą Bismarckowi.

1914-1918 - w I wojnie światowej zginęło 202 mieszkańców Świdwina.

1917-1919 – w Świdwinie działa Rada Robotniczo-Żołnierska, dochodzi do zamieszek między uczestnikami demonstracji robotniczych a miejscowymi oddziałami straży miejskiej, pacyfikacja strajków przez oddział wojskowy z garnizonu kołobrzesckiego.

1920-1928 - powstało Przedmieście Szczecińskie (zasiedlone przez Niemców wysiedlonych z Wielkopolski).

1927-1928 - powstała komórka NSDAP w Świdwinie i komórki Greenschutz (tzw. straży granicznej) od 1933 r. wcielone do Wehrmachtu.

1929 – wzniesienie kościoła Św. Michała (obiekt modernistyczny).

1932 – masowe wiece hitlerowskie w Świdwinie, po wygranych przez Hitlera wyborach znaczny wzrost szeregów miejscowej NSDAP, liczne ekscesy antyżydowskie.

1933 – w mieście powstaje filia banku Rzeszy.

1933-1937 - duża fala emigracji żydowskiej do Ameryki Południowej i Palestyny.

1936-1937 - powstaje żeński obóz pracy na świdwińskim zamku (RAD).

1938 – 9/10 listopada - Noc Kryształowa w Świdwinie – wysadzono synagogę, zbezczeszczone cmentarz, aresztowania i wywózka Żydów.

1939 – w Świdwinie mieszka 9702 obywateli.

1937-1940 - powstaje lotnisko nad jeziorem Bukowiec, wybudowane przez RAD.

Od 1940 - do miasta napływa ludność niemiecka przesiedlona z terenów wschodnich (Niemcy z Wołynia, Litwy, Łotwy), od 1944 r. przez miasto przechodzą transporty ewakuowanej ludności niemieckiej.

3 marca 1945 r. czołgi 64 Gwardyjskiej Brygady Pancерnej wkracają do miasta, które nie było obsadzone przez wojska niemieckie. Zostaje uszkodzona wieża kościoła.

5 marca 1945 r. Rosjanie podpalają centrum Świdwina – skala zniszczeń wojennych ok. 30% - skoncentrowały się one w śródmieściu.

1952 - Świdwin wyznaczono jako lokalizację dywizji wojsk lotniczych.

1958 – powstała tu Świdwińska Jednostka Wojskowa; od tego momentu losy miasta zostały związane ze stacjonującą to formacją wojskową.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2019 - 2023

Załącznik nr 4

Uchwała Nr XLII/218/10 Rady Powiatu w Świdwinie z dnia 28 września 2010 r. w sprawie udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. Urz. Województwa Zachodnio-pomorskiego Nr 111 poz. 2013).

Wykaz zawiera tylko dotacje na rzecz obiektów zabytkowych w mieście Świdwinie

WYKAZ DOTACJI PRYZNANYCH PRZEZ POWIAT W 2017 ROKU			
Podmiot otrzymujący dotację	Zakres prac objętych dotacją	Kwota dotacji	Uchwała Rady Powiatu
Parafia Rzymskokatolicka pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Świdwinie ul. Niedziałkowskiego 2	Wykonanie V etapu remontu i konserwacji elewacji kościoła parafialnego w Świdwinie	20.000 zł	Uchwała Nr XXXIII/125/17 Rady Powiatu Świdwińskiego z dnia 28 września 2017 r.
WYKAZ DOTACJI PRYZNANYCH PRZEZ POWIAT W 2018 ROKU			
Podmiot otrzymujący dotację	Zakres prac objętych dotacją	Kwota dotacji	Uchwała Rady Powiatu
Parafia Rzymskokatolicka pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Świdwinie ul. Niedziałkowskiego 2	Wykonanie robót budowlanych, polegających na wymianie posadzki w prezbiterium kościoła parafialnego Świdwinie.	10.000 zł	Uchwała Nr XL/167/18 Rady Powiatu Świdwińskiego z dnia 19 kwietnia 2018 r.

